

Miroslav Dvořák	Interimní zpráva	(1)
Janislav Křížek	Vzrost a reflexe	(3-12)
Čestmír Hilský	Na druhé straně z časů úrodných	(26-27)
	Čestmír Hilský	(27-28)
Karel Čech	Šedý pes	(29-30)
Václav Ševčík	Nová povídky	(31-32)
Božena Němcová	Co se stalo v listopadu	(33-34)
Karel Peška	Časť z časť	(35-36)
Jana Kubišová	První věc	(37-38)
Božena Němcová	3. kapitola z knihy "Dobrá noc"	(39)
Božena Němcová	Karl G. Kugel - Jazyk a jeho rozvoj	(40-41)
	První věc z časů úrodných	(42)
/20/	Časť z časť	(43-44)
Georg Orel	Kapitola 10. 11.	(45-46)
Karel Jungmann	Časť z časť	(47-48)
Jadvička Václavík	(Ballerina) / (Ballerina) / (Ballerina) / po plánu	(49-50)
Časť z časť		

Created from a type-written version with some corrections and
made available by

DOCUMENTATIONCENTRUM PRO KOMPETENCE VE ŠKOLNÍ PRAXI
EDUCATIONAL RESEARCH LITERATURE A.V. - IKT PRÁKOVNA, IKT
INTEGRACE VE ŠKOLNÍ PRAXI - IKT PRÁKOVNA
each individual author and must be properly cited. If
classification is required, please refer to the list
before publication of my list.

DOCUMENTATIONCENTRUM
EDUCATIONAL RESEARCH LITERATURE A.V.
DOKUMENTAČNÍ STŘEDIŠKO
VE ŠKOLNÍ PRAXI

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury
Referenční exemplář dílny
ERLANGEN

X. 1990 Josef Jelinek

O B S A H

Miroslav Červenka	Pracovní dovolená	(2)
Ladislav Hejdlánek	Variace a reflexe	(3 ÷ 28)
Czesław Miłosz	Kde slunce vychází a kam zapadá	(29 ÷ 42)
	Čarodějná hora	(43 ÷ 52)
Kahlil Gibran	Moudrý pes	(53 ÷ 56)
Václav Havel	Hovězí porážka	(57 ÷ 60)
Eša Kriseová	Co se stalo v blázinci	(61 ÷ 66)
Karel Pecka	Tucet říkanek	(67 ÷)
Petr Kabeš	Pěší věc	(69 ÷ 71)
Zdeněk Rotrekl	Z dodatků k Basic Czech	(72)
Iva Kotrlá	Karl R. Popper - Injekce k filo- sofiím	(73 ÷ 79)
	Prohlášení k mluvčímu	(80)
/KO/	Tažní ptáci	(81 ÷ 82)
George Orwell	Zamjatin: My	(83 ÷ 88)
Milan Jungmann	Cena za seberealizaci	(89 ÷ 97)
Ludvík Vaculík	Ballerinnerung /"Milostný sen po plese"/	(98 ÷ 100)

Únor 1984

Copied from a type-written carbon copy, bound, and
made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

O B S A H

Miroslav Červenka	Pracovní dovolená
Ladislav Hejdlánek	Variace a reflexe
Czesław Miłosz	Kde slunce vychází a kam zapadá
	Čarodějná hora
Kahlil Gibran	Moudrý pes
Václav Havel	Hovězí porážka
Eda Kriseová	Co se stalo v blázinci
Karel Pecka	Tucet říkanek
Petr Kabeš	Pěší věc
Zdeněk Rotrekl	Z dodatků k Basic Czech
Iva Kotrlá	Karl R. Popper - Injekce k filo- sofiím
	Prohlášení k mluvčímu
/KO/ •	Tažní ptáci
George Orwell	Zamjatin: My
Milan Jungmann	Cena za seberealizaci
Ludvík Vaculík	Ballerinnerung /"Milostný sen po plese"/

Pracovní dovolená

Miroslav Červenka

Květinář, popelník si vedou pořád stejně.
Zápolíš se stísněnou náladou.
Stíny ptáků přeletují v hejně
protější ozářenou fasádou.

Psací stroj čelistmi váhavě mele,
jak ovce do ovce slovo do slova měkkými pysky vráží.
Saiš být jejich pastýř, dlouho, až do neděle,
celý týden doma na soukromé stáži,

ráno jak kaplánek popadnout provaz a zazvonit
poutníčkům k modlení v pleněrech psacího stolu...
Fak zas metro a počítač, ospale bočrý pracující lid,
přítel spolublázen se zeptá, zda čopsals kapitolu.

Poděkuj i za ten týden! A dej vale splínu!
Když se přestaneš ^dočávat citům,
v Tartaru kvázi-věci do síně knížek-stínů
přibude nové ineditum.

leden 64

Milí přátelé,

tímto dostáváte do rukou Obsah za únor 1984. Připomínám, že je v zájmu skupiny domácích autorů, kteří se na této svépomocné autorské iniciativě podílejí, aby se o Obsahu jako takovém nikde nepsalo. Je proto také zcela nežádoucí, aby byl Obsah kdekoli citován jako pramen, odkud je ten či onen text převzat do publikace vydávané tiskem.

Tisknete-li jako vydavatelé cokoli z Obsahu, anebo zprostředkujete-li odtud cokoli k vydání tiskem, myslete vždy - pokud je to jen trochu možné - na autora a jeho autorské právo, a tedy i na alespoň minimální honorář.

Už je tu výběr "Z Obsahu (1983)". Má 618 stran petlicového formátu: sdělte mi prosím obratem, zda máte zájem o xerokopii (ve formátu 1:1, tedy A5, kopírováno oboustranně, lepeno ve hřbetu cena asi 50 Dm.

Brzy už dostanete vyúčtování za dosavadní zásilky.

začátek dubna 1984

váš -vpn-

Ladislav Hejdiánek

VARIACE A REFLEXE
na témata vězeňských dopisů

Václava Havla

ÚVODEM

Václav Havel napsal na závěr jednoho svého dopisu /62/ varování, které neplatilo jen jeho ženě Olze, adresátce dopisu, ale popravdě každému, kdo nejen tento, ale i jiné jeho dopisy z vězení bude číst. A proto se hned na počátku musím omluvit, že jsem se rozhodl toho varování nedbat; a pokusit se vysvětlit své důvody. Václav Havel v onom dopise píše: "Nesmíš tyhle a podobné úvahy brát moc doslovně: jsou to jen pokusy zachytit něco z proudu mých pocitů a vnitřních úvah; jednou to mapuji těmito formulacemi a jindy to mohu zmapovat docela jinými; nejsem žádný filozof a mou ctižádostí není budovat nějaký pojmově závazný systém; kdo by to tak bral, ten by snadno zjistil, že si téměř pořád nějak odporuji, že spousta věcí není vysvětlena nebo je vysvětlována pokaždé jinak atd. atd."

Musím-li vzít - s politováním nad ztrátou takového talentu - na vědomí, že Václav Havel není filozof, musí zas on vzít na vědomí - v tomto případě ovšem spíše s úlevou - že já nejsem spisovatel a básník. Jeho dopisy resp. jeho úvahy v nich zapsané jsou však každému myslícímu člověku výzvou k přemýšlení a zamýšlení; i když v nich není vykládána filozofie, jsou v nich mimo veškerou pochybnost mimořádně závažná filozofémata. - Doufám, že nikdo, ani Václav Havel sám, nebude v následujících stránkách shledávat aroganci lépe vědoucího; měl jsem však dojem, že přiměřenou reakcí, "odpovědí" tu může být pouze pokus vyložit vlastní karty na stůl tak otevřeně, jak to učinil Havel. Na rozdíl od něho mne nesužuje touha po definitivnosti /srovnej dopis č. 100/; nejlépe se mi píše, když to nemusí být definitivní. A tak ani své variace a reflexe za nic definitivního nepovažuji.

Nejsou ničím definitivním především v tom smyslu, že nemám ani v nejmenším za to, že bych byl hotov s tím, co Václav Havel ve svých dopisech psal. Zbývá toho tam ještě dost, čeho jsem se ani nestačil dotknout. Ale vím velmi dobře, že i tam, kde jsem se opravdu pokoušel reagovat, jsem se nejednou minul s tím, co měl Václav Havel na mysli; vím to nikoliv "předmětně" /to se bude muset nejprve vyjasnit/, ale především "nepředmětně", tj. ze zkušenosti filozofujícího vůbec. Filozofové mají totiž zvláštní, na první setkání odpuzující zvyk, že se k danému tématu vymezují značně krkolomným způsobem. Neodpovídají na otázku přímo, ale buď začnou od Adama nebo alespoň od starých Řeků, anebo připomenou něk jakou pasáž ze známého či spíše neznámého autora, která s věcí jako by vůbec nesouvisí, a pak vynaloží všechn svůj um na to, aby se dostali zpět k tématu /příčemž těm z druhé garnitury se stává, že cestou zapomenou, oč původně šlo/, anebo - a to bývá pro posluchače nebo čtenáře tím největším utrpením - začnou zeširoka vykládat svou vlastní

filozofii. Snad to je už taková profesionální deformace. Kdo si z filozofů tohle uvědomí, nemá rád nic definitivního a o nic takového neusiluje. Není divu, že?

A z toho vyplývá, že ani tam, kde jsem vykládal svá vlastní stanoviska, nepovažují nic za formulované s konečnou platností. Žijeme v době velikých přesunů politických a sociálních a uniká nám většinou, že k těm největším otřesům a sesunům pudy dochází v rovině smýšlení, myšlení a způsobů uvažování. Dnes je definitivnost nemyslitelná. /A za to se také leccos schová./ - Není-li však možná definitivnost, nemá to být signálem k nicneděláním. Nemá-li šanci úsilí o konečné vyjádření a pregnantní formulace, je třeba nasadit jiná kritéria, totiž vysokou náročnost kritiky. A dnes se kritika může opravdu vyřádit. Nejlepších výsledků dosahuje, když se obrátí sama proti sobě. Pak není z filozofie úniku.

Ale ani filozofie, která podhrabává své základy a podřezává soustavně větve, na nichž sedí /resp. až dosud seděla/, nenachází dost ukazatelů, kudy se vlastně ubírat. A tady se chtějc nechtjc musí dát do služeb těch, kteří jsou svými intuicemi blíže skutečnosti, než jak kdy bude moci být filozofie ve svých reflexích. Intuice se mohou prokázat jako mylné a zavádějící - a to už filozofie pozná - ale mohou být také správné a prorocké. Ty pak filozofie bude adoptovat a s veškerým úsilím jim pomáhat v jejich uplatnění a prosazení. - Nu, a to byl ten hlavní důvod, proč jsem neuposlechl svrchu zmíněného varování.

"Je to takový paradox... že právě já, takový milovník harmonie, který by pořád chtěl, aby se všichni měli rádi a byli na sebe hodní... právě já musím žít vlastně celý život v nějakém konfliktu, napětí a nerváku." /40/

Skutečný paradox je založen hlouběji než v prosté skutečnosti, že člověk nedosahuje uskutečnění svých tužeb. Lidský život zůstává bez tvaru, není-li zaměřen k cíli. Ten cíl může být - řečeno s Brochem - buď konečný nebo nekonečný. Život zaměřený pouze ke konečnému cíli nebo spíše konečným cílům se formuje jen relativně a částečně, eventuelně jen okrskovitě a rozdrobeně. To se ukazuje na tom, že při dosažení konečných cílů zůstává život nenaplněn, neuspokojen, "nevykoupěn". Naproti tomu životní zaměřenost k cíli nekonečnému už ex definitione svého cíle nemůže dosáhnout, ale je obdarována naplněním, jež nevyplývá z dosažení cíle, nýbrž právě z jeho nedosahování. Je ovšem rozdíl mezi tím, jak nekonečného cíle nedosahuje ten, kdo se po celý život zaměřuje jen ke konečným cílům, a jak ho nedosahuje ten, kdo všechny své vztahy ke konečným cílům podřizuje a podřazuje životnímu zaměření k cíli nekonečnému. Zaměřenost na konečný cíl integruje kus života, jiná taková zaměřenost na jiný konečný cíl zase jiný kus života, ale žádný konečný cíl neumožňuje integrovat celý lidský život, tj. život vcelku. Vyostřené povědomí této situace vede některé lidi k zvláštnímu druhu podvodu, jímž podvádějí a klamou v první řadě sebe a teprve na druhém místě ty druhé. Jejich podvod spočívá v tom, že sami sebe přesvědčí, že nějaký konečný cíl, vhodně k tomu cíli zvolený, je vlastně cílem nekonečným. Vhodně zvolený konečný cíl může budít iluzi, že jde o cíl nekonečný, a tato iluze může efektivně založit životní integritu. Taková životní integrita, založená na nepravém nekonečném cíli, může být skutečná, ale nikdy nebude pravá, nýbrž falešná.

O jakou harmonii může jít jejímu milovníkovi? Když bychom bez dalších reflexí přijali vymezení "aby se všichni měli rádi a byli na sebe hodní", mohli bychom dopustit, že budeme přeneseni do atmosféry nějaké malé, nejspíš probuzenecké církve anebo do nějakého Zastrkova, kam se stahují lidé unavení světem a jeho zápas. Ale takové /a každé podobné/ řešení by bylo jen řešením částečným, protože by se tu v nejlepší případě měli rádi a byli by na sebe hodní jen někteří lidé, totiž ti, kteří by se z labyrintu světských svárů stáhli do nějakého novodobého Kunvaldu. Tak by se z nekonečného cíle milovníka harmonie, aby se měli rádi všichni lidé, stal konečný cíl, aby se měli rádi "všichni" členové nového společenství, zády obráceného k světu a jeho rozporům. Něco takového však skutečný milovník harmonie mezi všemi lidmi nemůže a nesmí připustit: jeho cílem je univerzální harmonie, nikoliv

harmonie v rámci omezeného společenství lidí, kteří se sešli a spojili své síly k tomu, aby se navzájem /tj. jen oni mezi sebou/ měli rádi a byli na sebe hodní.

Falešným řešením by však byl i pokus o univerzalizaci "života v Kunvaldu" a jeho aplikaci na všechny lidi. Buď by šlo o pokus jen zdánlivý, který by byl spjat s nechutí a snad přímo neschopností vzít rozpory tohoto světa dostatečně vážně, anebo by muselo jít o pokus násilný. Ten by spočíval v tom, že všichni lidé musí být přesvědčeni anebo - nenechají-li se přesvědčit - donuceni, aby se navzájem měli rádi a byli na sebe hodní. Fanatismus "univerzální vzájemné lásky" by nutně vedl k dvěma naprostým opakům lásky, totiž k nenávisti a - což je snad ještě horší - k předstírané lásce. Donutit lidi k lásce totiž nelze, právě tak jako je nelze donutit ke svobodě /existencialistická "odsouzenost k svobodě" je jen apartní paradox anebo myšlenková křeč/. Lásku i svobodu lze druhým jen nabídnout, ba přiměřeněji řečeno, je možno jim na ni poukázat /protože ani jednou z nich sami nedisponujeme/, tj. sdělit jim, že jim je láska i svoboda nabídnuta jako životní možnost a tedy jako výzva. Ale harmonie jako výzva - to je přece cíl nekonečný!

Životní orientovanost na nekonečný cíl je možno uskutečňovat /vždy jen situačně a vždy znovu, nikdy definitivně/ jenom uprostřed každodenního života, který nejenom je, ale musí být zaměřován na nesčetné cíle konečné, relativní /vztahované k dalším cílům/ a pouze dočasně závazné. A to právě znamená, že zaměřenost na nekonečný cíl se bude nutně srážet se všemi oněmi různými zaměřenostmi na cíle konečné, dostávat se s nimi do konfliktu, velmi často prohrávat a ztrácet pozice, ale nikdy, nikdy definitivně neprohraje. Život, zaměřený na nekonečný cíl, neprohrává definitivně ani ve smrti. To ovšem ještě zdaleka neznamená, že nad smrtí vítězí. Není v moci života, aby zvítězil nad smrtí, ale je v jeho moci, aby připravil smrt o její vítězství. Připravit smrt, nebo také chaos /proti harmonii/, nenávist /proti lásce/ atd. o jejich vítězství však znamená vzít na sebe zápas, boj, námahu, všeho druhu nepřijemnosti, konflikty, napětí a nerváky. V tom je logika a vůbec nic paralogického či paradoxního. Paradox je jinde.

Zkušenost ukazuje, že harmonie, prosazovaná a uskutečňovaná lidskými silami a lidským organizováním, vždycky buď zvyšuje disharmonii /tj. vykupuje dosaženou harmonii jejím odčerpáváním nebo přímo rušením v jiných oblastech/ - nebo troskotá. A teprve uprostřed troskotavějšího úsilí o harmonii přichází skutečná harmonie - nikoliv sice definitivně, ale jako závdavek, jako dar, jako zkušenost toho, co není v moci žádného člověka prosadit a uskutečnit, ale co nepřichází ani bez jeho práce, úsilí a nasazení. Harmonie jako nekonečný cíl přichází sama a přichází již nyní, nikoliv až na konci - ale přichází jen tam, kde lidé o ni usilují, kde po ní touží, kde ji milují a kde pro ni opravdu také něco podnikají, kde na sobě nesou /kde jsou ochotni na sobě nést/ všechnu tíhu příprav a splňování podmínek

jejího příchodu. A právě na tomto místě přichází ten paradox: skutečná, pravá harmonie nepřichází k nikomu, kdo usiluje o její dosažení pro sebe a pro své /což je vždycky zase jen pro sebe/, ale jen k tomu, kdo usiluje o harmonii pro druhé, a to i za cenu disharmonie, konfliktů, napětí a nerváků pro sebe /a pro své/.

Václav Havel považuje za podivné, dokonce za velmi podivné, že on, který tolik miluje harmonii, musí žít vlastně celý život v nějakém konfliktu, napětí a nerváku. Docela osobně bych mu chtěl říci, že právě tato nemilá okolnost dodává jeho lásce k harmonii rozhodující věrohodnost v očích všech, kdo to s tou harmonií myslí také do té míry vážně, že také žijí vlastně celý život v nějakém konfliktu, napětí a nerváku. Ale navíc se cítím zmocněn Václavu Havlovi zvěstovat, že jeho senzitivita spisovatele a dramatika není jen těžším, ale i slavnějším údělem ve srovnání s námi ostatními. Nepovede vždycky jen k tomu, že ho všechno znervózňuje, že všechno nadměrně prožívá a těžce nese, ale že mu dovolí víc a podstatněji okusit také tu skutečnou, protože pravou harmonii, které se nechtěl zmocnit jen sám pro sebe a pro své, ale které pomáhal připravovat cestu, aby přišla k těm druhým, k nám ostatním, především zajisté k těm, kteří také musí žít téměř celý život v konfliktech, napětí a nervácích, ale vposledu jako naděje a zaslíbení všem vůbec.

Konflikty, napětí a nerváky Václava Havla nezvažitelně, ale skutečně ulehčují těžkosti nám ostatním a pomáhají nám nést naše vlastní břemena. Ba víc: cožpak Václav Havel /a nesmíme na tomto místě zapomínat ani na další/ nenesl a nenese některá břemena vysloveně za nás? Cožpak nebyl vybrán jako zástupná oběť, míněná sice nikoliv jako vykupující, nýbrž spíše zstrašující nás ostatní? Vždyť co se mohlo stát světoznámému dramatikovi, může se tím spíše stát těm, o nichž nikdo neví. Skvělým vypočítáním této hrozby by byl býval odchod Václava Havla z vězení rovnou do exilu. Díky za to, že se tato pointa nekonala! Díky za to, že Václav zvolil další konflikty, napětí a nerváky, na které si nikdy nezvykl a nikdy nezvykne. Půjde to tak dál a nemůže tomu být jinak a bude to tak zřejmě už pořád. Vřelé díky! I když... Podivné. Velmi podivné.

Podivné?

"Zdá se mi, že život většiny lidí je jaksi rozkouskovaný do jednotlivých životních radostí... které v nich vyvolávají jakýsi elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti resp. zajišťují, že otázku životního smyslu vůbec jako otázku nepocítují a sami sobě nekladou. První nebo nejčastější příležitostí k položení této veledůležité otázky přináší podle mého názoru teprve a právě okamžik, kdy člověk poprvé existencionálně zakusí nebo prožije fenomén oné "mezery", tj. jakési propasti, kterou jsou jednotlivé životní radosti od sebe odděleny. Já aspoň to tak cítím a vždycky jsem to tak cítil: oddával jsem se s entuziasmem všemu možnému, od těch dobrých večerů až po službu věcem tak zvané "nad-osobním", nicméně vždycky se mi tyto radostné činnosti soustřeďovaly do určitých časově ohraničených úseků života, spojených s tou či onou konkrétní událostí nebo jejich souborem, a pocíťoval jsem je tudíž vlastně vždycky jen jako orčité "ostrovy smysluplnosti", plovoucí v oceánu nicoty." /89/

Řekli jsme, že život zaměřený pouze ke konečným cílům se formuje jen částečně, okřovitě, rozdrobeně. K tomu, abychom ho vskutku nahlédli, abychom to uviděli, je však něčeho zapotřebí: musíme prohlédnout, že onen "elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti" je nebo by mohl být klamem, že zůstává vlastně bez základu, bez důvodu, bez ospravedlnění. Jinými slovy: abychom nahlédli nezajištěnost a problematičnost onoho elementárního a v podstatě nereflektovaného pocitu, musíme jej podrobit reflexi. A taková reflexe může být také z nejrůznějších důvodů a nejrozmanitějšími způsoby nedostatečná a vadná. A proto musí být sama podrobena nové, další reflexi. Teprve reflexe reflektovaná je reflexí kontrolovanou; a naopak ta reflexe, která ji kontroluje, musí tak činit kriticky, tj. musí i sebe kontrolovat a vědět, co vlastně dělá, když nějakou jinou reflexi posuzuje a kontroluje. Kontrole a kritice však nepodléhá jen každá reflexe, ale také každý pocit, zejména pak tzv. životní pocit. Člověk má stále nějaké pocity; pocity přicházejí a odcházejí. Chce-li však někdo z pocitů něco vyvozovat, musí je interpretovat v určitých širších kontextech. A to už je reflexe; jako každá reflexe musí být i reflexe nejrůznějších pocitů a rozmanitého pocíťování podrobena kritice a kontrole, zda to není reflexe falešná. Vše, co můžeme říci o nějakém pocitu, prošlo už reflexí; a nejen sám

pocit, ale především příslušná reflexe musí být překontrolována.

Jak to vypadá v našem případě? Existuje vůbec něco takového jako pocit "pouhých ostrovů smysluplnosti, plovoucích v oceánu nicoty"? Naprosto nikoliv. Především pocíťování nemá k dispozici takovou rozlišovací schopnost; rozlišení "ostrovů smysluplnosti" od "oceánu nicoty" může být provedeno pouze myšlenkově, v žádném případě nikoliv pocitově. Myšlenkové rozlišení ovšem může být druhotně provázeno nějakým pocitem. Bude to pak pocit, vyvolaný určitým typem reflexe. Pocity jsou vlastně pocitové reakce; pocitově jsme schopni reagovat na leccos, mimo jiné také na myšlenky a myšlenkové konstrukce. "Smysluplnost" a "nicota" jsou myšlenkové konstrukce. Pocit "ostrovů smysluplnosti, plovoucích v oceánu nicoty" není a z podstaty věci nemůže být pocitovou reakcí na nějaké skutečné "ostrovy smysluplnosti", na nějakou skutečnou "smysluplnost" ani na nějakou skutečnou "nicotu", nýbrž je to pocitová reakce na myšlenkovou konstrukci "ostrovů", "smysluplnosti" a "nicoty" a na významový kontext a vzájemné vztahy těchto konstrukcí. To nás přivádí o krok dál v našem problému: pocit "pouhých ostrovů smysluplnosti, plovoucích v oceánu nicoty", předpokládá určité myšlenkové hodnocení skutečnosti, určité pojetí, a není jejich základem. Zajiště nemusí nutně jít o pojetí precizně vypracované, nemusí jít o žádnou důkladnou myšlenkovou stavbu. Jde spíše o jakousi myšlenkovou náladu, která se vůbec nešíří pomocí argumentů, nýbrž jakousi vnitřní atraktivitou, dalo by se /s Rádlem/ říci: náka-zou.

Odkud se bere přesvědčivost, ba sugestivnost myšlenkové nálady, která je pak s odstupem času uváděna jako charakteristická pro určitou dobu nebo pro určitý kulturní okruh atd.? Nebudeme se nyní zabývat touto otázkou v její celé šíři; přidržíme se jen toho, co nám napovídají dopisy Václava Havla z vězení. Havel si je kupodivu přesně vědom toho, pod jakými rozhodujícími vlivy se rozvíjela jeho myšlenková a umělecká orientace: "Existencialismus a tudíž i fenomenologie patřily k tomu, co mne od útlého mládí nejvíc z filozofické literatury dráždilo a přitahovalo." - "...ovlivňovala mne spíše atmosféra toho myšlení než nějaké konkrétní téze, pojmy, závěry atd." - "Měl jsem k tomu tedy po dlouhou dobu přístup podobný tomu, jaký máme k umění." /52/ Václav Havel tu mluví o vlivu jisté myšlenkové atmosféry, ale zároveň hovoří o tom, že tato atmosféra ho dráždila a přitahovala. "Vliv" sám není nikdy dostatečným vysvětlením; vedle vlivu tu musí být také připravenost a ochota se nechat ovlivnit, mít vůbec sensorium, aby eventuální vliv byl zaregistrován, aby překonal práh reaktibility, a zejména mít schopnost rezonance, ba najít v sobě něco, co onomu vlivu vychází vstříc, co jej vítá jako příležitost k vlastnímu uskutečnění a rozvinutí. Ostatně: odkud se bere ona síla "vlivu", způsobující "ovlivnění" sku-

pin, vrstev, generací, ba celých společností? Není jejím zdrojem právě ona okolnost, že samo sensorium většiny lidí je orientováno již předem v určitém směru, že na takové "ovlivnění" již hladově čeká a že v něm pak shledává lepší nebo horší vyjádření čehosi vlastního, co po takovém vyjádření toužilo, ale nemohlo ho dosáhnout?

Kulturního vlivu dosahuje tedy jen takový umělec nebo myslitel, jehož tvorba nějak odpovídá tomu, co tu je dříve než ona. V tom spočívá odpovědnost tvůrčích osobností, že své dílo chápou jako odpověď na to, čím se cítí být osloveni těmi druhými; a že své odpovědi dávají takovou podobu, aby jako odpověď mohla být také přijímána, tj. aby byla schopna ty druhé oslovit. - Ale to je jenom jedna stránka věci. Druhá, zřejmě důležitější, i když nepochybně tou první nepřekročitelně podmíněná, spočívá v tom, co tvůrce s oním "materiálem" latentních, čekajících tuch, jimiž se cítí osloven a volán a na něž chce odpovídat svou tvorbou, podnikne, jak jej dotvoří a přetvoří, kterým směrem jej posune, o kolik přiček se mu podaří zvednout jeho vlastní "náročnost", čím novým ve své odpovědi osloví své posluchače, diváky a čtenáře, jaké nové obzory jim otevře a na jaké nové cesty jim poukáže.

Když se Václav Havel zmiňuje o "estetice svých her" /52/, podtrhuje úsilí o pohled, "který zbavuje jevy nánosů konvenčního vnímání, vytrhuje je z navyklých a zautomatizovaných interpretačních kontextů a pokouší se nahlédnout je... "bez brýlí". To znamená ovšem - mezi jiným - nahlédnout jejich absurditu jako málo zřetelný /protože konvenčními interpretacemi zanesený/ rozměr skutečnosti." Aplikováno na myšlenku 89. dopisu, kterou jsme začali svou úvahu, to znamená: v žádný celek neintegrováné kousky životních radostí, které v lidech většinou vyvolávají jakýsi elementární a nereflektovaný pocit životní smysluplnosti, mají být nahlédnuty jako neslepené a neslepitelné střepy, jimiž vsutku jsou, a zcela demaskován má být nelegitimní opar celkové životní smysluplnosti, který nechává lidi tonout v pouhé iluzi. Nahlédnuta "bez brýlí" se tato iluze ukáže být pouhým "pseudosmyslem". Ale jaký je "smysl" podobného počínání? Havel chce zbavovat jevy jejich pseudosmyslu a ukazovat je jako absurdní, "a tím otevřít tázání po skutečném smyslu" /tamtéž/.

Odpovědnost dramatikova spočívá, jak řečeno, v tom, že ve svých hrách destruuje pseudosmysl jako odpověď na nevyslovenou tuchu absurdnosti, připravenou k zrození v duchu mnohých, ne-li většiny lidí. Z toho hlediska se především ukazuje jako problematický onen předpoklad, že kousky životních radostí vyvolávají ve většině lidí jakýsi nezdůvodněný pocit životní smysluplnosti. Spíše je tomu tak, že kousky životních radostí překrývají ve většině lidí /s jejich vnitřním souhlasem, založeným na obavě z nahlédnutí věcí, jak

jsou/ jejich "elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní nesmyslnosti a absurdity". Když dramatik absurdity rozbíjí pseudosmysl jevů, činí tak v souhlasu s touto elementární tuchou většiny lidí a s náladou, která charakterizuje ne pouze naši generaci a náš poválečný svět, ale evropské duchovní klima zjevně už nejméně dvě století a skrytě /ale podstatně/ mnohem, mnohem déle. Jedním z nejvýznamnějších kořenů této původně ještě jen tuchy "životní nesmyslnosti a absurdity" je samo pojmové myšlení, jak se zrodilo a rozvinulo v evropské /západní/ myšlenkové tradici. Toto myšlení postupně destruovalo starší myšlenkovou atmosféru, pro kterou byl vskutku charakteristický "jakýsi elementární a v podstatě nereflektovaný pocit životní smysluplnosti". Svět mýtu totiž nezná reflexi, protože nezná distanci. Slova v mýtu neoznačují, ale přivolávají anebo zaříkávají. Vše je navzájem propojeno, každá skutečnost, každý čin, každá událost jsou vždy a všude přítomny, protože jsou nad časem i nad prostorem. Jsou vždy tu, jako hotové a dané, vždy znovu zpřítomnitelné a oživitelné v lidském prožívání času a prostoru; jsou neotřesitelným garantem posledního řádu a posledního smyslu všeho. Jediným nebezpečím, jediným ohrožením tohoto řádu a smyslu je to, co není, nicota, která je vně, mimo, za hranicemi světa, v němž platí smysl a řád. Ohrožení přichází branou, již vždy znovu otvírá budoucnost. Jedinou, ale spolehlivou záchranou před pádem do nicoty je odvrát od budoucnosti, která může přinést doslova cokoli, a identifikace s pravzory činů a událostí již jednou daných, hotových, dokončených a tím nejen dokonaných, ale také dokonalých, protože obměněných proti budoucnosti.

Nikoliv zamýšleným, ale /bohužel?/ skutečným důsledkem objevu a rozšíření pojmového myšlení /a ovšem nejenom myšlené, ale celého životního stylu, jemuž toto myšlení odpovídalo a který se naopak zase v něm pročišťoval k stylové jednotě/ byla skutečnost, že zatímco archaický /mytický/ člověk nechával propast nicoty za svými zády jako všeobjímající a všeobklopující chaos, "tmu nad propastí", jak to vyjádřili staří Izraelci, člověk myslící pojmově se střetává s "nicotou" tváří v tvář, aniž by jí mohl uniknout tím, že se k ní obrátí zády. Pojmové myšlení /odpovídající novému životnímu stylu, ale na druhé straně také vyostřující tento životní styl a dovádějící jej do posledních, i myšlenkových důsledků/ si staví "svou" skutečnost, kterou se chce zabývat, která je předmětem jeho zájmu a jeho výzkumů, před sebe. Toto nové myšlení se plně soustředí na svůj předmět, když jej dostane od sebe na jistou distanci, resp. když od něho získá určitý odstup. Tím však ztrácí možnost utéci od neřádného "předmětu" tím, že se k němu obrátí zády. I když se k němu totiž obrátí zády, má jej - ve svém myšlení - stále "před sebou". Musí si proto najít jiný způsob útěku: zapomenutí, vytěsnění, zamluvení.

Pojmově myslící člověk se už budoucnosti neděsí, protože střízlivě shledává, že nepřináší nic než věčný návrat téhož. To, co by přineslo archaickému člověku útěchu a úlevu,

přináší dnešnímu člověku jen nudu. To je ten elementární pocit dnešního člověka: nuda, kterou je třeba alespoň na čas odehnat, zaplašit, zkrátka zase překlepat další den, další týden a měsíc, další rok. Bez naděje, že by se to zlepšilo, že by to nebylo jen stále totéž, že by to přece jenom někam vedlo. Nánosy konvenčního vnímání, navyklé a zautomatizované způsoby interpretace není snad ani třeba odhalovat; lidé v nich netonou proti své vůli a nevědomky, ale noří se do nich, aby odvedli svou pozornost od toho, co tuší a leckdy docela zřetelně vědí. Vědí totiž /"vědí"?, že lidský život asi žádný poslední smysl nemá. Že vůbec nic nemá vposledu žádný "smysl", ale že věci jen "jsou", ať už nám to někdy dělá radost anebo nás to jindy dohání v zoufalství. Lidé "vědí", že nemá žádný smysl se nad tím pozastavovat a klást si otázky po "skutečném smyslu". Proto od takového tázání utíkají, odvracejí se od něho, nemají v ně ani tu nejmenší důvěru. A lidé jsou takoví a myslí tímto způsobem, protože je k tomu dovedli "klerici", řečeno s Bendou, tj. zradivší vzdělanci /v jeho interpretaci/. Náprava zdaleka nespočívá v tom, že lidem rozbijeme iluze, v něž stejně nevěří a za něž jen skrývají své obavy a svou beznaděj. To má smysl jen pro poměrně úzký kruh zradivších a stále znovu zrazujících vzdělců, kteří takovým iluzím jsou dokonce ochotni věřit /či spíše "věřit", protože tu v žádném případě nejde o víru v pravém slova smyslu, která znamená přivrácenost k budoucnosti a tedy důvěru v to, co - ještě - není/.

Elementární a nereflektovaný pocit životní smysluplnosti je dnešnímu člověku čímsi zcela cizím, resp. splývá s jistými vzpomínkami na dětství. Jeho skutečným domovem je svět mýtu, svět archaické společnosti. Život a celý svět nebyl snad nikdy ohroženější než dnes; a přece se většina lidí naučila tuto myšlenku vytěšňovat ze svého vědomí a žít, jako by onoho ohrožení nebylo. Pro dnešního člověka to však znamená vyhnout se pomýšlení na hrozivost situace. Stavět naopak tuto hrozivost lidem před oči nemá mnoho smyslu, jestliže jim neukážeme cestu, jak žít, jako by onoho ohrožení nebylo, aniž bychom před ním zavírali oči. Nestačí je přimět k tomu, že se budou tázat po skutečném smyslu; není dost odpovědné je postavit do situace, kdy si otázku postaví a kdy na ni nebudou umět odpovědět jinak než beznadějí, rezignací nebo cynismem. Má-li být naše odhalování absurdity /resp. absurdit, protože právě pak se všechno mění: smysl je celkový, absurdity jsou jen okrskovité, rozdrobené/ odpovědné, tj. má-li být odpovědí na životní pocit lidí /nikoliv pocit nereflektovaný, nýbrž vyprovokovaný a přímo ustavený nepřiměřenými, falešnými způsoby reflexe/, musí lidem ukázat schůdnou cestu, jak situaci lidsky důstojně čelit. Lidsky důstojně znamená: bez iluzí. - Ovšem přijde na to, co všechno budeme považovat za iluzi. A ukázat takovou cestu může pouze ten, kdo o ní něco ví. Avšak kdo z nás může říci, že o takové cestě něco ví?

"Všechny mé hry... se tak či onak zabývají tématem lidské identity a její krize." /37/

"...a jedině takový zážitek může otevřít možnost, že se začne v celé děsivosti vyjevovat prázdnota a nicota, o kterou tu jde." /31/

"Nic, co se jednou stalo, se už nemůže odestát; všechno, co kdy a jakkoli bylo, je tedy vlastně pořád - navždy uloženo v paměti bytí. ... Spolu se vším, co se jednou jakkoli stalo /či mohlo stát či mělo stát/ a co se už nemůže odestát, trvá přirozeně jednou provždy v paměti bytí i lidské osobnost, lidská existence: ...nezaniká dokonce ani když umře..." /60/

"V centru mých úvah o různých lidských věcech zůstává problém lidské identity." /62/

"Jsem prostě dítětem věku pojmového a nikoli mytického myšlení..." /41/

Identifikace je prastarým lidským aktem; problém lidské identity je čímsi relativně velmi nedávným. Jak už bylo řečeno, archaický člověk se zachraňoval před pádem do nicoty identifikací s nějakým pravzorem. Nezachraňoval svou lidskou identitu, nýbrž docela naopak se jí vzdával: ztotožňoval se s někým jiným a s něčím jiným, než kým a čím byl sám. Dnešní člověk by se ho zeptal: koho vlastně touto identifikací zachraňoval? O čí identitu mu ve skutečnosti šlo? Je zřejmé, že tu šlo o jakousi "objektivovanou" identitu pravzoru /která ovšem vlastně vůbec ohrožena nebyla/, k níž se lidský jedinec hleděl jakoby přimknout, s níž se snažil splynout v co možná dokonalou jednotu. Nepochybně v tom byl obsažen jakýsi sebepocit, jakési elementární vědomí sebe, ale bez oné soustředěnosti na vlastní subjektivitu, na individuálně prožívanou jedinečnost. To, čeho se archaický člověk svou identifikací s pravzorem vzdával, nebyla žádná hodnotná, kvalitní jedinečnost, jež by stála za to, aby byla uchována, zatímco na druhé straně pravzor byl plný hodnoty a plný skutečnosti. Odhlédneme-li od toho, jak to celé archaický člověk prožíval a jakým způsobem to myslil a nazíral, pak můžeme mluvit o tom, že lidský život byl úsilím o napodobování pravzorů kultivován, zdokonalován, přiváděn na vyšší úroveň. Způsob myšlení a prožívání dnešního člověka je podstatně odlišný, ale i my dobře známe nutnost, aby žák

nejprve napodoboval mistra a teprve potom se před celým světem sám ukázal jako mistr.

Můžeme však říci, že moderní člověk, usilující se dobrat své identity, se spokojuje se svou prostou daností a že svou z hlediska norem a kritérií nahodilou subjektivitu považuje už za samotnou autentičnost? Proč by mu však vlastní identita byla problémem? Proč by měl onen ničím nepřehlupitelný dojem, že se sám sebou musí teprve stávat a že na tom musí hodně pracovat? Proč je moderní pojetí identity tak nerozlučně spjata s úsilím o dosažení nejvlastnější autentičnosti, jako by tato autentičnost nebyla ničím daným, již hotovým, nýbrž vyrůstala teprve z hlubin budoucnosti? Není to tak, že moderní člověk hledá svou identitu ve sféře toho, co není, co ještě není? Nechce se ve své snaze o identifikaci se sebou vlastně odpoutat /stejně jako člověk archaický/ od toho, čím ve své danosti teď a v této chvíli jest a ztotožnit se s tím, čím teď a v této chvíli není?

Myšlenka identity má svou dějinně filozofickou historii, přestože je plná aporií. Můžeme mluvit o identitě jinak než jako o výsledku identifikace? Pak ovšem tu je dvojí: to, co se /s něčím jiným/ identifikuje, a to, s čím se /něco jiného/ identifikuje. Pro archaického člověka tu byla především jeho vlastní nezajištěná existence a pak pevný, jistý pravzor, s nímž bylo třeba se ztotožnit. O identitě má smysl mluvit tam, kde dvojí se stalo jediným. Ale jaký má smysl mluvit o identitě jediného? Jak může být něco totožné samo se sebou? Již Kratylos právem vytýkal Hérakleitovi jeho výrok, že nelze vstoupiti dvakrát do téže řeky, neboť byl přesvědčen, že to není možné ani jednou. K řece však Hérakleitos přirovnával /podle Platóna/ věci pro jejich proměnlivost. Kratylova kritika je proto zaměřena proti mínění, že v nějakém sebekratším okamžiku jsou věci totožné samy se sebou /tedy v jakési polemice s myšlenkovým postupem, který chtěl dokázat, že letící šíp v každém okamžiku stojí na určitém místě/. Přes toto důležité nahlédnutí přežívá dodnes nekritické a filozoficky již dávno upadlé mínění, že identitu lze hledat tam, kde se uprostřed proměn něco nemění. Zjednodušeně řečeno, identita osobnosti /živé osobnosti/ se hledá a jako by nalézá v tom, co je v průběhu celého života stále stejné /tedy mrtvé, nehybné/. Vážně na tomto stanovisku ovšem trvat nelze, protože jeho rozpomost bije do očí. Prakticky je toto pojetí rovněž bez užitku, neboť je neupotřebitelné. To, co je celému životu již od počátku společné, musí být eo ipso už na začátku dáno a není třeba toho nějak dosahovat.

Jedna stránka krize lidské identity je založena v nahlédnutí, že člověk jako danost není identický sám se sebou, že se ve svém úsilí o dosažení identity /a autentičnosti/ nemůže prostě opřít sám o sebe. To ovšem věděl také již Hérakleitos, který "hledal sebe samého" /podle Plutarcha/. Je nesnadné být sám sebou, protože člověk se nemá, nemá sám sebe k dispozici, není sám sobě dán. Nechť to zní sebekontradikčně, člověk musí sám sebe hledat mimo sebe, tj. mimo rámec toho, čím jest /už teď/. Krize tohoto druhu je proto něčím pozi-

tivním: představa, že v člověku je něco, co v sobě soustřeďuje jeho nejvlastnější podstatu, jeho "identitu", je neudržitelná. Člověk zkrátka sám sebou není, nýbrž musí se sám sebou stávat. Jiným paradoxem lze tedy říci, že člověk je jen zčásti, a to z té menší, nejdůležitější části, tím, čím jest, ale že především a hlavně je tím, čím není. A z tohoto hlediska se podívejme na jinou stránku krize identity, která je spjata se současným rozkladem tzv. předmětného myšlení.

Významnou součástí a složkou pojmového myšlení je jedinečným, specifickým způsobem prováděné soustředování jednoho druhu myšlenkových intencí do jednoho bodu, na jediné místo, k jedinému "předmětu", totiž k tzv. intencionálnímu předmětu, a potlačení nebo alespoň vytěsnění všech ostatních intencí z povědomí. Jako čočka, umožňující soustředění vybraných intencí do jediného ohniska, tu slouží pojem jako nasouzený myšlenkový útvar /myšlenkový ve smyslu logickém, nikoliv psychologickém/. Pojmové myšlení se pokouší poznat skutečnosti tak, že je zkusmo identifikuje s jejich myšlenkovými modely, konstruovanými tak, aby v důležitých ohledech odpovídaly příslušným skutečnostem, jež mají v postupech myšlení reprezentovat. Celá moderní věda je založena na tom, že myšlenkově pracuje s pojmovými konstrukcemi, zatímco v laboratořích, v přírodě a v továrnách pracuje se skutečnými materiály, přičemž ustavičně sleduje, zda se skutečnosti a příslušné myšlenkové konstrukce vždy kryjí. Dochází-li k diskrepancím, vědec mění buď materiál nebo konstrukce tak dlouho, až se "krytí" opět obnoví.

Každé "dítě pojmového věku" si od nejujtějšího věku zvyká přistupovat ke světu s pomocí přejatých pojmových "formiček" /výjimečně také formiček zkusmo po svém vytvořených/, jimiž "vykrajuje" z chaosu skutečnosti, jímž je trvale zaplavována jeho vnímavost, určité /"reálné"/ "předměty", které se kryjí /nebo alespoň mají kryt/ se současně vytvářenými myšlenkovými modely těchto "předmětů", totiž s příslušnými intencionálními objekty. Tak dochází k tomu, že hlavní pozornost každého dítěte je soustředěna na ty skutečnosti, které se nejspíš mohou jevit jako "předměty", a že jenom mimochodem se mu do vědomí připlout i skutečnosti jiné, které charakter "předmětů" /či "objektů"/ nemají a dokonce třeba ani mít nemohou. Navíc jsou děti tímto myšlenkovým přístupem ke světu přiváděny k tomu, že i tam, kde určité skutečnosti mají vedle předmětné stránky taky stránku nepředmětnou, soustřeďují svou pozornost právě na stránku předmětnou. Nepředmětná stránka konkrétních skutečností /concretum = srostlice, to, co srostlo dohromady či spolu/ naproti tomu jejich pozornosti uniká - a tím spíše uniká jejich pozornosti vše ryze nepředmětné.

Člověk je bytost, jejíž nepředmětná stránka je významnější než její stránka předmětná, a to v míře naprosto nesrovnatelné se žádnou jinou skutečností, ba žádnou jinou živou by-

toť, pokud můžeme mluvit jen o tom, co známe. Člověk, který "hledá sebe samého" a je "dítětem pojmového věku", udělá pochopitelně to, k čemu je celým svým životním stylem a celým způsobem svého myšlení a poznávání veden a naváděn: vytvoří si jakýsi předmětný obraz sebe samého /jakožto intencionální objekt/ a sebe, tj. svou skutečnost s tímto předmětem identifikuje. "Najít sebe samého" pak znamená konstruovat takový svůj předmětný obraz či "ideální model", do něhož si člověk jednak promítá své skutečné vlastnosti, jež považuje za významné, ale také některé vlastnosti, které by si jen přál mít. Jestliže však nezůstane jen u modelování, ale pokusí se ve své životní praxi s takovým "ideálním modelem" sebe samého ztotožnit, může dojít ke skutečné změně charakteru nebo alespoň životního stylu takového člověka. Až potud je situace člověka, který si vytvoří svůj vlastní ideální obraz, v zásadě podobná situaci člověka archaického, který takový ideální obraz přijímal jako daný. Ale v jedné důležité věci se ukazuje pronikavý rozdíl.

Předmětné myšlení jako by rozebírá svět na předměty; z čeho předmět nelze udělat, to nebere prostě na vědomí. Pochopitelným, leč po věky dostatečně kriticky nepřezkoumávaným důsledkem tohoto postupu je zásadní neschopnost předmětného myšlení z oněch předmětů zase poskládat svět dohromady. Svět totiž není hromadou předmětů ani "skladištěm věcí", jak s ironií říkal Masaryk. To má celou řadu vážných důsledků dalších, ale nás tu zajímá pouze jediný. Syntetická schopnost receptivních orgánů je omezená; celky a celkovost nevnímáme, když jde o širší a nejširší kontexty, ale můžeme je "myslet". Předmětné myšlení klade však našemu myšlení v jeho pokusech obsáhnout širší a nejširší kontexty nepřekonatelné překážky, protože právě ty souvislosti mezi skutečnostmi, kterými jsou zapojeny do větších celků /a nikoliv pouhých hromad a agregací/, mají nepředmětný charakter a při předmětně myšlenkových postupech prostě padají pod stůl. Zatímco pro antického /řeckého/ člověka byl svět "kosmem", plným krásy a řádu, je vesmír moderní vědy sice čímsi mnohem gigantičtějším, ale člověku naprosto cizím, ba - jak to kdysi vyjádřil Eddington - přímo nepřátelským. Vesmír moderní vědy v žádném případě není a nemůže být nějakým garantem ani nějakou základnou pro smysluplnost lidského života. Antický člověk ještě měl za to, že může žít v souhlasu s kosmem; dnešní člověk nenachází ve vesmíru nic, co by jeho životu dávalo nějaké zakotvení nebo zaměření.

Ale nejde jen o nepřehledně rozlehlý vesmír. Ani lidský svět, svět společnosti nepodržuje nic ze své celkovosti, ale rozpadá se také na "předměty" - osoby, věci, struktury, příhody, nepřehlédnutelné události. Každý vnímavější mladý člověk udělá onu zkušenost, o níž mluví Václav Havel, že totiž "zakusí nebo prožije fenomén oné 'mezery', jakési propasti", kterou jsou jednotlivé přehlédnutelné celky /"předměty"/ od sebe odděleny a tím i obklopeny. Vývoj západoevropského myšlení, předznamenáný vynálezem pojmového myšlení a

intencionálních předmětů, vedl k pronikavé proměně ve vztahu člověka ke "světu". Ještě pro Hérakleita mělo to, co nás obklopuje, rozum a smysl /podle Sexta/; novodobý člověk se naproti tomu cítí obklopen nicotou. Jeden z nejvýznamnějších myslitelů našeho století, u nás neprávem opomíjený, Karl Jaspers, učinil jedním ze základních sloupů své filozofie pojem či spíše myšlenku "toho obklopujícího" /das Umgreifende/. Protože už v Hérakleitově terminologii je pro sloveso obklopovati užito řeckého slova periechein, staví Jaspers proti tradiční ontologii jiný, odlišný filozofický obor, totiž periechontologii. Jedním ze základních rozdílů mezi oběma je okolnost, že tam, kde ontologie podává předmětné vysvětlení /gegenständliche Klärung/, tam periechontologie vyjasňuje nepředmětně /sie gibt ungegenständliche Klärung/. Tam, kde Jaspersova periechontologie má co vyjasňovat, tam předmětné myšlení nachází jen nicotu. A právě proto je hluboce oprávněn i Heideggerův důraz na to, že nicota /das Nichts/ není ničím nicotným, žádná quantité négligeable, ale ani nějaký nesmysl, absurdita či nestvůrnost. Angličtina má pro "nic" velmi dobré slovo, totiž "nothing", což jest "no thing", žádná věc, ne-věc. Někteří myslitelé, vycházející z Heideggera, se pokoušejí interpretovat Heideggerovo "pozitivní" pojetí ničeho /nicoty/ tak, že "nic" je "bůh". Však také Hérakleitos onen rozum a mysl, náležející tomu, co nás obklopuje, měl za rozum božský: "Vdechnuvše tedy tento božský rozum, stáváme se rozumnými." /Zl. A 16./ Podle něho žijeme právě hlubokou spjatostí s tím, co nás obklopuje: "Jako uhlíky, přiblíží-li se k ohni, se mění a rozžhavují, a vzdálí-li se, hasnou, tak podíl toho, co nás obklopuje, přijatý do našich těl, při odloučení se stává téměř nerozumným, ale při spojení skrze co nejhojnější dráhy stává se příbuzným celku." /Tamtéž./

S touto myšlenkou je ovšem v hlubokém sporu představa, že všechno, co se jednou jakkoli stalo /či mohlo stát či mělo stát/ a co se nemůže odestát, trvá přirozeně jednou provždy v "paměti bytí". Nikoli ovšem sama o sobě, nýbrž v kontextu, o který jde, totiž ve vztahu k otázce smysluplné identity lidské osobnosti. Kdyby tomu tak vskutku bylo a kdyby v "paměti bytí" bylo vskutku na věky zachováno vše, co se kdy stalo, mohlo stát či mělo stát, pak by to vůbec ničím nemohlo přispět k smysluplnosti lidského života. Zaregistrováno a do paměti uloženo by bylo vše, smysluplné i nesmyslné, radost i trýzeň, světlo i tma, a všechno ve své "identitě", ovšem pouze dané identitě, nikoliv identitě, kterou by bylo třeba namáhavě hledat. Sama myšlenka "paměti bytí", v níž je uloženo a zachováno naprosto vše, však je rozporná. A proto ji podrobíme samostatnému zkoumání.

"Čemu je totiž vlastně člověk odpovědný? K čemu se vztahuje? Co je posledním horizontem jeho počínání; absolutním úběžníkem všeho, co dělá; neobestitelnou "paměť bytí", svědomím světa i nejvyšší soudní instancí; ...?" /41/

"...můj bůh... Jeho poslední soud se odehrává teď, neustále, pořád - a přitom je vždy znovu poslední: nic, co se stalo, se už nemůže odestát, vše zůstává v "paměti bytí" - a i já tam zůstanu, odsouzen navěky sám se sebou - takovým, jaký jsem a jakým sám sebe dělám." /41/

"Lidskou osobnost, která jednou byla, prostě už nikdy nic nemůže vymazat z dějin bytí; existuje v nich navždy. ...Existuje tam ale... jaksí radikálně jinak než všechno ostatní..." /60/

J. B. Kozák se v posledních letech svého života věnoval vypracování celého filozofického systému, kterému říkal kontextualismus. Jednou z jeho základních myšlenek byla také téze, že to, co se jednou stalo, se nemůže odestát a že to, co se jednou stalo, je ta jediná skutečnost v našem světě, která se nemění. Polemizoval jsem s touto jeho tezí od samého počátku, ale donutil mne tím k tomu, abych si celý problém důkladně promyslel. Proti jeho tézi nebylo možno postavit jen tézi jinou, ale bylo zapotřebí proti jeho systému postavit docela jinou myšlenkovou stavbu. Nemohu se na tomto místě pouštět do podrobného výkladu; nicméně se pokusím alespoň naznačit směr a princip volby směru na rozhodujících rozcestích.

První řeční filozofové v jistém podstatném ohledu rozhodli o dalším vývoji filozofie v tom, jak se přes nápadnou rozdílnost svých filozofických pozic shodli na jedné základní otázce, na kterou všichni hledali správnou odpověď. Tou otázkou bylo, co trvá uprostřed změn. Když na tuto otázku odpověděli /tím, že to je voda, vzduch, apeiron, čtyři elementy, atomy atd./, otevřela se před nimi další otázka: jak je vůbec možná změna? Přechodnost věcí a jevů spočívá v tom, že vznikají a zanikají. To, z čeho věci povstávají a do čeho na konci zase zanikají, co však samo trvá beze změny, nazývali počátkem /arché/; problémem však bylo, jak to, co se nemění, může být počátkem a zdrojem něčeho proměnlivého. Tady už docházelo nikoliv jen k různostem, nýbrž k ostře polemicky vyhraněným postojům. Jedni učili, že jsoucí je jsoucí a proto neměnné, protože každá proměnlivost by znamenala, že něco zároveň jest a zároveň není; jiní, tlačeni běžnou zkušeností, se snažili o kompromis

a pokoušeli se pojmově uchopit i to, co má proměnlivou povahu a o čem se zdá, že nelze mít žádného pravého poznání. Základní předpoklad, že počátky /arché, archai/ jsou neměnné, však zůstával neotřesen /dokonce i Hérakleitos, který se proslavil svým výrokem, že všechno teče - panta rhei - mluvil o věčném logu, podle kterého se všechno děje/.

Dnešní stav vědomostí, k němuž nejpodstatnější měrou přispěly přírodní vědy, nás však nutí korigovat po půl třetím tisíciletí ono nejstarší filozofické stanovisko. Nic není méně samozřejmé než neměnnost, nehybnost nějaké "arché"; i tam, kde se podaří dosáhnout relativně vysoké trvalosti a stálosti, je to jen díky obrovskému úsilí, které na to je třeba vynaložit. A stejně jde vždy o neměnnost jen relativní, a to znamená jen o velmi pomalou změnu. Není tomu tedy tak, že samozřejmostí by byla neměnnost, zatímco původ proměn by bylo třeba nějak vysvětlit a vyložit, nýbrž docela naopak: samozřejmá a všudypřítomná je všeobecná proměnlivost, a relativní neměnnost je tím, co je třeba objasňovat. Zatímco kdysi zněla rozhodující otázka: "jak je možná změna?", dnes je rozhodující otázkou: "jak je možné trvání?". Tím je nutně poněkud zproblematizováno nebo alespoň omezeno postavení ontologie jako disciplíny, která se zabývá jsoucím jakožto jsoucím, neboť jako daleko základnější a především závažnější se ukazuje otázka po bytí jsoucího. Staří řečtí filozofové rozděl mezi jsoucností jsoucna a bytím jsoucna neznali, protože obojí jim spadalo v jedno jediné. Proto lze souhlasit s Heideggerem, že dějiny západoevropského myšlení se vyznačují zapomenutím na bytí /Seinsvergessenheit/.

Vezměme si za příklad život člověka. Ten se člení na život embrya, život novorozence, nemluvněte, lezouna, chodícího dítěte, mluvícího dítěte předškolního věku, školáka, studenta, svobodného mladého muže, otce rodiny, otce dospělých dětí, dědečka, staršího pána v důchodu, těžce nemocného, umírajícího stařečka /a to velmi zkracujeme/. Nejde nám tedy o místo v rodině nebo ve společnosti, o funkce apod., nýbrž o skutečnost, že "týž" člověk nemůže zároveň být dítětem a starcem, nýbrž jen buď jedním nebo druhým. Jsoucnost dítěte vylučuje jsoucnost starce a naopak. Tak to platí i pro jiné vztahy; celý lidský život můžeme dokonce rozdrobit do jednotlivých jsoucností, jež náleží každému z okamžiků, přičemž můžeme právem prohlásit, že jsoucnost každého z těchto životních okamžiků vylučuje jsoucnosti všech okamžiků ostatních. Všechny tyto jsoucnosti náleží však k životu jednoho a téhož člověka, který ovšem jsoucnem není, alespoň nikoliv v tom smyslu, v jakém je jsoucím dítě /dnes/ nebo stařec /dnes/. Chceme-li tu přece mluvit o jsoucnu, pak si musíme definitivně, radikálně a hlavně s plným vědomím, co činíme, rozloučit s Parmenidovým tvrzením, že "ono jsoucí, jež nevzniklo, nezajde také, že je jediné, celé a pevné i neukončené. Nebylo nikdy a nebude - j e s t nyní, najednou celé, souvislé, jedno". Takové jsoucí /tj. jsoucno/, o jakém mluví Parmenides, se ve světě prostě nevyskytuje. Každé sku-

tečné jsoucno je rozvinuto v čase, tj. je kusem dění, jež má svůj počátek, průběh a konec, čili jež má svou minulost, přítomnost a budoucnost. O jsoucnu /pravém jsoucnu/ můžeme mluvit díky tomu, že to je opravdu jeho minulost, přítomnost a budoucnost, které jsou integrovány v jeden celek, jemuž říkáme člověk. Žádné jsoucno /a tedy ani člověk/ není celé najednou teď a tady. "Identita" člověka nemůže být garantována ani ničím, co by se v rámci jeho života projevovalo tak, jak postuloval Parmenides /takže člověk sám, člověk jako subjekt by byl tím, co si v průběhu celého jeho života zachovává stálou a neměnnou přítomnost/. Identita lidského života není vůbec dána, ale musí být založena a udržována vyvíjením docela zvláštní aktivity, díky níž člověk navazuje na svou minulost, přiznává se k ní, dělá z ní opravdu svou vlastní minulost, a díky níž se vztahuje také ke své budoucnosti, osvojuje si ji, vtahuje ji do své přítomnosti. Neexistuje tedy nic takového jako ryzí přítomnost, na které by neulpěl ani kousek minulosti a budoucnosti; každá přítomnost v sobě zpřítomňuje vedle přítomné jsoucnosti /toho, čeho je přítomností/ také určitou "svou" minulost /tj. nejsoucnost/, která byla přítomností a tedy jsoucností, a určitou "svou" budoucnost, která bude či se chystá být jeho přítomností a tedy jsoucností. Integrovaný celek minulosti, přítomnosti /která se stále proměňuje/ a budoucnosti nějakého jsoucna /v našem případě člověka/ je jeho bytím, tj. bytím jsoucna na rozdíl od jsoucnosti /resp. jsoucností/ "téhož" jsoucna.

Co z řečeného vyplývá pro tézi, že "co se jednou stalo, nemůže se odestát"? To, co se kdysi stalo, tu není. Kdyby na to, co se kdysi stalo, nikdo a nic nenavazovalo, kdyby tu nebyl nikdo a nic, kdo a co vtahují alespoň něco z toho, co se stalo, do své aktuální přítomnosti, tak by všechno jsoucí bylo naprosto beze změny, i kdyby se to, co se kdysi stalo, nebylo bývalo stalo nikdy. Jinými slovy, skutečnost /událost/, na kterou nic nenavazuje, z níž si nikdo nic neosvojuje, z níž není nic zpřítomňováno jsoucími jsoucnými, není jen nejsoucí /neboť už není/, nýbrž jako by nikdy nebyla. /Nejlépe to lze demonstrovat na myšlenkových modelech tzv. primordiálních událostí, ale to už by nás zavádělo příliš daleko./

- Můžeme proto vyslovit kontratézi: všechno, co nastalo, zmizí, jako by to nikdy nenastalo
- ledaže by něco z příštího dění, některé z příštích událostí, některé z příštích aktuálně jsoucích subjektů /každý subjekt je událost/ na to navázaly, něco z toho si osvojily, něco z toho použily jako materiálu pro výstavbu své aktuální přítomnosti. Zkrátka, události jsou smrtelné; neexistuje žádná nesmrtelnost událostí. Představa, že člověk je nesmrtelná duše, žijící ve smrtelném těle, stojí a padá se starou metafyzikou, která se zhroutila a je dnes mrtvá /přežívá pouze v reliktech v podobě předsudků/. Žádný pokus o modernizaci formulace tomu nemůže odpomoci.

A jak to je s "pamětí bytí"? Zatím jsme mluvili jen o bytí jsoucna; samo bytí však není

žádným jsoucnem, neboť jinak bychom se museli dotazovat po bytí onoho jsoucna, jímž je ono první bytí; a tak dále do nekonečna. Není-li bytí jsoucnem, nemůže být ani subjektem, jestliže subjekt chápeme jako událost /která zčásti už nastala, zčásti se právě odehrává a zčásti k ní teprve dojde/. Pokus chápat Boha jako Bytí je jistě relativně oprávněnější než pokus chápat jej jako Nejvyšší Jsoucno; jeho oprávněnost je však podmíněna tím, že Boha nechápeme jako subjekt /Nejvyšší Subjekt/, protože každý subjekt je jsoucno /pokud připustíme, že žádné skutečné, pravé jsoucno se nevyčerpává svými jsoucnostmi/. Chceme-li za těchto okolností mluvit o "paměti bytí", je zřejmé, že může jít o pouhou předběžnou metaforu a nikoliv o výsledek pojmové práce. Můžeme snad mluvit v silném slova smyslu o paměti tam, kde je principiálně vyloučena jakákoliv fakticita registrace, záznamu, paměťového prvku atd. atd. ?

Je tady ovšem ještě jiná nesnáž. Co by mělo a vůbec mohlo být v takové "paměti bytí" zaznamenáno? Nestačí říci "vše", protože to není dost jednoznačné. Co rozumíme slovy "vše, co se stalo"? Máme-li na mysli všechny postupně se vystřídávající jsoucnosti události, která nastala, není to za prvé zdaleka vše, co se stalo, neboť nenastaly jen ony okamžité přítomnostní průřezy dějící se /v minulosti se "dějící"!/ události, nýbrž především událost sama, a ta není ani nebyla sama jako celek jsoucností, ani není na jakkoliv početnou množinu po sobě následujících jsoucností redukovatelná; a za druhé je nepředstavitelné, že a jak by všechny tyto nesmírně četné jsoucnostní průřezy událostí mohly být vedle sebe a zřejmě všechny najednou shromážděny a podrženy v jakési podivné trvalé přítomnosti /snad opět nějakém nadčase?/, a tímž způsobem nejenom v případě jedné jediné události, ale všech událostí, co se jich událo ve vesmíru /nota bene: v našem vesmíru/ od jeho počátku za pěkných pár miliard let až do dneška, k tomu přičíst všechny události, které ještě do konce tohoto vesmíru nastanou, ale také všechny, které sice nenastaly a nenastanou, ale nastat mohly a měly. Dění světa za sebou nenechává smetí toho, co se všechno událo, ale zametá za sebou, jinak by se to do našeho vesmíru časově ani prostorově prostě nevešlo. Mohlo by se to snad vejít tam, kde není žádný prostor ani žádný čas?

Je tu ovšem ještě jiná možnost, totiž že by na jsoucnostech nezáleželo. "Paměť bytí" by zaznamenávala a uchovávala "jen" bytí všech jsoucen, kolik jich kdy bylo. Co by však zbylo z integrity událostí, v nichž by nezůstalo nic, co by bylo třeba a vůbec možno integrovat? Je vůbec možno oddělit bytí jsoucen od jejich jsoucností /jsoucností/, aniž by se propadlo do "bytí samého" a nerozlišitelně s ním splynulo? A kdybychom přece jenom chtěli zachovat v "paměti bytí" události celé, tj. jak jejich bytí, tak jejich jsoucnosti, neznamenalo by to, že by v chrámu "paměti bytí" musela znít melodie každé události zároveň ve všech i nejmenších úsecích a fázích, a navíc zároveň se všemi úseky a fázemi všech ostat-

ních melodií?

Nezdá se, že by se tímto směrem dalo jít dál, neboť pevná myšlenková půda nám již dávno zmizela pod nohama. Selhává-li pojmová výbava, neznamená to ještě, že sama myšlenka nás přestává oslovovat. V evropském, křesťanstvím /a ovšem izraelskou tradicí/ stejně tak mocně jako řeckou a římskou antikou určeném povědomí má své pevné místo obraz soudu, v němž zrna bude odděleno od plev, kůkol od pšenice, dobré od zlého, a také obraz dvou cest, jedné široké a snadné, druhé úzké a plné překážek. Proč by "paměť bytí" měla zachovávat všechno bez rozdílu a bez výběru? V čem by vlastně Havlův "poslední soud", který se odehrává teď, neustále, pořád, záležel? Jen ve vyhlášení, co je dobré a co špatné? Nedošlo by pak s naprostou nutností k takové záplavě špatného v "paměti bytí", že by to dobré nebylo vůbec k nalezení? Není jen logické, jestliže "všeliký strom, kterýž nenese ovoce dobrého, vyřát a na oheň uvržen bývá"? Téměř se nám vnucuje myšlenka, že přirozený výběr v evoluci je jakýmsi předobrazem "posledního výběru" pro záznam v "paměti bytí". Ale staří Izraelci měli lepší obraz. Cennější myšlenku. Důležitější životní orientaci.

Job ve svém soužení /k němuž ještě přispívají jeho přátelé/ ví dobře o lidské konečnosti a smrtelnosti a nehledá úniku v iluzích: "Když umře člověk, zdaliž zase ožije?" "Jakož oblak hyne a mizí, tak ten, kterýž sestupuje do hrobu, nevystoupí zase, aniž se opět navrátí do domu svého, aniž ho již více pozná místo jeho." "Byť mne i zabil, což bych /v něho/ nedoufal?" "Pamětliv buď, prosím, že jsi mne jako hlínu učinil, a že v prach zase obrátíš mne." "...já vím, že vykupitel můj život jest, a že v den nejposlednější nad prachem se postaví. A ač by kůži mou červi i všechno tělo zvtali, avšak v těle svém uzřím Boha. Kteréhož já uzřím sobě, a oči mé spatří jej, a ne jiný, ačkoli zhynula ledví má u vnitřnosti mé." I tady je ovšem plno rozporů - a přece se cítíme osloveni. Ale co by tu mohl filozof dělat jiného než myšlenkové zatěžkávací zkoušky? Filozofii nelze žít, ale filozofie může neobyčejně projasnit /bohužel ovšem i zatemnit/ to, čím člověk žije.

O5

"...člověk - aniž si to většinou uvědomuje anebo daleko víc, než si to uvědomuje - všim, co dělá, se k čemusi vztahuje, k čemusi mimo sebe, k jakémusi svému osobnímu existenciálnímu horizontu..." /53/

"...tak i za oním konkrétním existenciálním horizontem... se skrývá ještě jakýsi další - vlastně "třetí" - horizont: je nejpomyslnější, nejabstraktnější, nejskrytější a nejtěž uchopitelný, zároveň ale paradoxně jaksi nejjistější... a nejtrvalejší, poslední a absolutní... ten horizont, který - jakožto metafyz-

zický úběžník života, vymezující jeho smysl - zažívají mnozí jakožto Boha." /53/

"Od dětství cítím, že bych nebyl sám sebou - lidskou bytostí - kdybych ne-
žil v trvalém a mnohotvárném napětí s tímto svým "horizontem", zdrojem
smyslu i naděje, - a od mládí si nejsem jist, zda tu jde o "zkušenost boha"
či nikoliv. Ať je tomu však jakkoliv, rozhodně nejsem správný křesťan a
katolík..." /41/

"Zkušenost boha" či snad lépe "zkušenost božství" je zkušenost náboženská, religiozní. Už jsem naznačil, jak chápu mýtus; náboženství po mém soudu představuje poslední fázi umírajícího mýtu, který už není schopen integrovat lidský život vcelku a soustřeďuje se v jakýchsi umělých nádržích "posvátna", totiž v jakýchsi svátostných nádobách a prostorech. Zatímco život mytický byl jednotný, život nábožensky organizovaný je rozdělen do dvou oblastí, sakrální a profánní. Židovství a křesťanství proto nemohu považovat za náboženství, protože položily základy k tomu, aby tento životní dualismus, aby tato životní dvojakost či dvojlomost byla překonána. Sám Ježíš navazuje na nepřehlédnutelný důraz proroků /kteří proti kultu staví "milosrdenství" a "soud"/, když relativizuje jak význam chrámu, tak důležitost zachování mojíšských příkazů /např. dodržování sabatu/. Symbolický význam má také roztržení opony chrámové ve chvíli, když umírá na kříži: je učiněn definitivní konec rozdělení světa na sféru profánní a na posvátna místa a posvátné chvíle. Svatyně svatých je otevřena a učiněna přístupnou všem, a na druhé straně všechen život a všechno dění ve světě odehrává jakoby ve svatyni /tělo je chrámem/. Okolnost, že sami křesťané chápou křesťanství jako náboženství, byla a je kolosálním nedorozuměním. Ostatně říkat, že křesťanství je tím nejvyšším náboženstvím, je něčím dost podobným tomu, řekne-li někdo, že člověk je tou nejvyšší opicí.

Způsob, jak Václav Havel mluví o své zkušenosti "třetího" horizontu, svědčí docela jasně o tom, že nevychází ze zážitku náboženského. V tom smyslu je - řečeno s Bonhoefferem - dospělým člověkem. Havel mluví - nejspíš z ostychu - o "svém" horizontu, eventuelně o "svém" bohu /s malým "b"/. Ale prohlašuje, že bez tohoto obzoru "by nic nemělo smysl a já bych vlastně ani nebyl"; tento horizont se neprosazuje mocensky - nějakými siláckými výkony - a není přiměřené jej nějak uctívat /to je v souhlasu již s proroky/. Je "intimně-vesmírným" partnerem, který je jednou "mým svědomím", podruhé "mou nadějí", potřetí "mou svobodou" a počtvrté "tajemstvím světa". Každé své rozhodnutí, každý svůj zamýšlený čin "musím zvažovat znovu, původně, autenticky, od začátku, tj. v nezprostředkovaném

dialogu s tímto svým bohem". Havel sice říká, že tento "jeho horizont" či "jeho bůh" se jeví jako něco hrozně abstraktního, mlhavého a věru málo přitažlivého, a že i jeho vztah k tomuto horizontu je "tak těžko polapitelný", ale to po mém soudu úzce souvisí s nezvykem a přímo neschopností dnešního člověka myslit jinak než předmětně. Předmětnému myšlení se každá nepředmětnost musí nutně jevit jako cosi abstraktního, mlhavého - a vlastně iluzorního. Václav Havel zůstává pod tak silným vlivem předmětného myšlení, že mu do jisté míry vychází ve svých formulacích vstříc a je nakloněn to, co sice předmětně nelze vykázat, ale životně je tím rozhodujícím a nejdůležitějším, poněkud zesubjektivizovat. To je druhá stránka toho, že mluví o "svém horizontu" a "svém bohu". A dovádí ho to tak daleko, že je přesvědčen o tom, že odpověď na otázku po smyslu všeho může najít jen sám v sobě /41/, celý ten horizont se nějak podivně "přesunul do nějaké hlubší sféry mé duše" /55/ apod. Zároveň si však je Havel dobře vědom neschůdnosti, ba scestnosti pokusů o převedení problému na rovinu psychologickou či dokonce biologickou /62/. Odvolává se na svou "zkušenost se světem" a říká: "Této zkušenosti se prostě bytostně přičí všechny pokusy odstranit záhadu tím, že se lokalizuje do toho či onoho okrsku vědecky popsatelného světa... Připadá mi to jako sebeobelhávání a pohodlnost, jež ostatně nejsou ničím jiným než jedním z "ideologických" projevů krize lidské identity..." /tamtéž/.

Václav Havel se táže: "Co to ale vlastně lidská odpovědnost je? A k čemu se vztahuje? Je to přece vztah a předpokládá tudíž dva póly: toho, kdo je odpovědný, a někoho nebo něco, komu nebo čemu je odpovědný." /62/ Je mu naprosto zřejmé, že nelze nic vyřešit redukcí tohoto vztahu na jakousi odpovědnost sobě samému a před sebou samým. Ale vztah odpovědnosti je ještě o něco komplikovanější. Nejsem tu jen já, kdo je volán k odpovědnosti, a ta /osobní nebo neosobní/ instance, které jsem odpovědný a které se musím odpovídat. Vedle těchto dvou pólů tu je vždycky ještě někdo, za něhož jsem odpovědný /před onou instancí, ale také věc /záležitost/, v níž jsem odpovědný. Tradiční /ještě nábožensky zabarvené/ vyjádření křesťanského pojetí odpovědnosti rodičů nemůže postrádat žádný z těchto čtyř pólů: rodiče jsou před Bohem odpovědni za řádnou výchovu svých dětí. Malý Princ přijímá odpovědnost za svou růži; jen nevysloveno zůstává před kým a v jaké věci.

Obdobná situace je však i v jiných lidských záležitostech. K spravedlivému jednání je zapotřebí jednak toho, kdo spravedlivě bude jednat, pak toho, vůči komu se spravedlivě zachová, což je možné jen tam, kde - za třetí - jde o nějakou záležitost, v níž je třeba se spravedlivě zachovat, a posléze tu musí být ona spravedlnost sama, nějaké nahoře a dole, nějaký nárok, kterému je třeba dostát, povinnost, kterou je třeba splnit. Také v poznání je vše zcela podobné: vedle poznávajícího subjektu a poznávané věci tu je za třetí samo

poznání /tam jsou mimo jiné skryti také druzí lidé, bez nichž to nejde/ a posléze, za čtvrté, pravda, bez níž se žádné pravé poznání neobejde. Sama filozofie dostala podle tradice své jméno od Pythagory, který učil za její charakteristický rys lásku k moudrosti, zatímco moudrost samu vyhradil bohům. K filozofování proto náleží jak ten, kdo filozofuje, tak téma, jímž se filozoficky zabývá, dále samo filozofování jako určitá myšlenková činnost - a moudrost, po níž filozofující v průběhu celého svého filozofování o tom či onom tématu neustále touží. I když pořadí je nepřiměřené, můžeme říci, že hlavní problém spočívá pro moderního člověka v "tom čtvrtém", na které si zvykl zapomínat a které si zvykl škrtat nebo převádět na některý z ostatních tří pólů.

Havlovy úvahy a pokusy formulovat vlastní myšlenky po svém mne osobně oslovují také proto, že jsem pod vlivem zejména Bonhoefferovým, nikoliv však bez vlastní motivace, nahlédl, že navěsit prostě na "to čtvrté" /správně bych měl říci "to první"/ vinětu "Bůh", "bůh" či "božstvo" není pouze marné počínání, ale počínání za určitých okolností značně škodlivé. Jsou druhy atheismu, které jsou křesťanství velmi blízké; ostatně kdysi byli křesťané /i židé/ ve starém Římě pronásledováni jako atheisté, ačkoliv Řím byl jinak ke všem typům náboženství velmi tolerantní. V římském pantheonu byly sochy všech božstev národů, podrobených Římu. / Slovo "bůh" /i "Bůh"/ je příliš zatíženo religiózními konnotacemi. Ukazovat současnému člověku, že je nutno v životě počítat s "tím čtvrtým", lze smysluplně a srozumitelně jen za předpokladu, že nebudeme tuto tematiku spojovat s religiozitou. Jsem nakloněn být tolerantní ke zbytkům religiozity v křesťanství, pokud religiozita a z-bož-nost /důraz je na kořeni "bůh", "boh", stejně jako u ná-bož-enství/ zůstanou jen okrajovou záležitostí, jakýmsi folklórem. Všem pokusům militantní náboženskosti je však nutno se tvrdě opřít. Proti náboženství stojí něco nejenom nového, ale přímo opačně orientovaného to, čemu se kdysi dávno začalo říkat "víra". Tu je nutno pečlivě odlišovat od obecné věřivosti, s níž je bohužel v povědomí lidí mnoha a mnoha generací ztotožňována /nejde tedy o poklesek nejnovější doby/. Stručně vzato, tak jako život v mýtu je orientován na hotové, dané pravdy, tedy na minulost /přesně na praminulost, neboť to je minulost nadčasová/, tak je život z víry orientován na budoucnost /ovšem specifickým způsobem pojatou/. Proto víra stojí proti mýtu a proti náboženství; mohli bychom o víře mluvit také jako o antimýtu či anti-religiozitě /eoz ovšem zní dost špatně, jako každé anti-/. Existuje veliká blízkost a příbuznost mezi vírou a nadějí, pokud je chápeme v jejich pravém významu; rozdíl je v tom, že víra je aktivní, činorodá, pracovitá, zatímco naděje proniká i tam, kde už žádná aktivita a činorodost nepomáhá, kde práce není už možná. Obojí však představuje zaměřenost do budoucnosti, byť odlišně strukturovanou.

Ve víře /nebo v naději/ se člověk tedy vším, co dělá a podniká, celým svým životem a celým svým myšlením vztahuje kromě toho, co dělá a oč usiluje, ještě k čemusi dalšímu, co

není a nemůže ani být předmětem jeho děláním a usilování, ale na čem podstatně závisí smysl jeho děláním a usilování. Je tomu tak, jak říká Havel, velmi často, aniž si to uvědomuje, anebo daleko víc, než si to uvědomuje. Snad se shodneme v tom, že přinejmenším v tomto případě je lepší a člověka a jeho poslání důstojnější, bude-li o tom vědět. A bude-li se pak moci k onomu "čtvrtému" anebo - jak píše Václav Havel v dopisech - k "osobnímu existenciálnímu horizontu" a ještě nadto k "metafyzickému úběžníku života" vztahovat vědomě a uvědoměle. Něco pro to může podniknout umění /ale jen slovesné/, něco snad i filozofie. Je to však téma, které z obzoru moderního člověka nesmí zmizet. Je pro to však něco také udělat: pokusit se /a pokoušet se vždy znovu/ tomu dát nový, živý, neotřelý výraz.

Má-li však být podobné úsilí vskutku úspěšné a platné, je třeba se s konečnou platností vzdát všech snah o zpředmětnění toho, co je svou nejvlastnější povahou ryzí nepředmětností. Myšlení se vyznačuje tím, že disponuje intencemi jak předmětnými, tak nepředmětnými. To konkrétně znamená, že i tam, kde je svými předmětnými intencemi plně /za pomoci pojmu/ soustředěno na intencionální předmět, zůstávají jeho nepředmětné intence volné a nevyužité /eventuelně využité bez vědomí a kontroly myslícího/. To je ovšem nová situace, stará teprve něco přes dva tisíce let; do té doby to vypadalo docela jinak, ba právě opačně: předmětné intence, které původně byly naprosto nevyužité a zanedbávány, měly jakýsi okrajový, profánní, "prozaický" účel, totiž soustřeďovat myšlení na periférii života /životní každodennost, polo-skutečnost obstarávání atd./, kdežto nepředmětné intence byly kultivovaně soustřeďovány na záležitosti rozhodující, posvátné, slavnostní. Něco z té kultivovanosti nepředmětných intencí si uchovali básníci dodnes. K těm nejlepším bude dnešní a ztřeštější člověk muset chodit do učení. Nebude to snadné zejména pro současné a nejbližší příští myslitele, na nichž tíha předmětného myšlení spočívá víc než pouze svou přirozenou vahou. /Téměř žádné přímé navazovací body nenajde technolog, pro kterého nebude jiné cesty než celoživotní metanoia, změna smýšlení a celé životní orientace./

Dosavadní evropská /západní/ myšlenková tradice naučila člověka velmi dobře a pod přísnou kontrolou organizovat předmětné intence. Dnes před námi stojí úkol, pokusit se stejně precizně, ale věci přiměřeně /tj. ne pouhým napodobováním/ uspořádat a kontrolovat práci s intencemi nepředmětnými. To bude nejspíš trvat několik staletí; ale i do té doby zbývá ještě dost jiné práce. Jak se postupně budeme vypracovávat v získávání kontroly nad nepředmětnými intencemi a jak v důsledku toho budeme schopni lépe a přesněji svým promlouváním něco říci o ryzí nepředmětnosti /tj. o "tom čtvrtém" nebo "absolutním horizontu" apod./, budeme se muset průběžně učit vhodným způsobem spojovat své promlouvání "o" nepředmětnosti /a nepředmětnostech/ s promlouváním o předmětech, které nesmíme ztratit, nýbrž zachovat v jednom jediném promlouvání, jehož předmětné i nepředmětné intence budou

uspořádány a organizovány nejenom obojí zvlášť, nýbrž dohromady. A právě v tom nám hlavními učiteli budou básníci - ti nejlepší, kteří to ještě stále dovedou alespoň ve svých velkých chvílích.

Věnováno Václavu Havlovi v hlubokém přátelství
na přivítanou dne 9. dubna 1983.

780

K d e s l u n c e v y c h á z í a k a m z a p a d á

I. A u d i e n c e

Ať mi padne do ruky rydlo, husí brk, rákos či plnicí pero,
Ať mě naleznou kdekoliv, na deskách atria, v klášterní cele

či v sále před port^{ál}em krále,

Splním doslova, k čemu mě v provinciích vyzvali.

Počínaje, ačkoliv sotva kdo vysvětlí, nač to začínám a proč.

Ano i nyní, pod tmavomodrým mračnem, co se leskne jako
kůň ryzák.

Už se začíná svíjet, já vím, čeládka v podzemí,
Svitky papíru šelestí, barevnou tuší píše a šelestí spis.

Pro tentokrát se děsím. Ohavnost rytmické řeči,

Která, sama od sebe odporná, dere se vpřed,

Ačkoliv ji chci zadržet, oslabený horečkou,

Mám chřipku, jako minule, ty smuteční symptomy,

Když zahleděn v marnost svých urputných let

Jsem naslouchal, jak pacifická bouře bije do oken.

Ale ne, zapni si pás a předstírej mužnost až do konce,

Již proto pouze, že je den a ržá kůň ryzák.

Ó roviny. Blyští se vlaky v mlze.

Děti jdou pustinou, ta bída za čuchonskou vsí.

Zemřelý rotmistr Royza. Mowczan. Vichřice vzteklé.

A prokletí bezbožných jest přehořké uštknutí.

2/
Již nikdy nepokleknu na břehu řeky v malé zemi,
Aby ve mně roztálo, to co je z kamene,
Aby již nebylo nic než mé slzy, mé slzy.

C h o r u s :

Naděje starých lidí

Neukojená.

Na svůj den čekají

Síly a slávy.

Na den, v němž pochopí.

Tak mnoho zbývá dodělat

Za měsíc, za rok.

Do konce.

Letí, podobná nebesům, v ostrovním slunci, ve slaném větru,

Uplývá, plyne, nová a stále táž.

Tesné čluny, sto vesel, tanečník na zádi skáče,

Dlaň o dlaň tleská, kolena v podřepu.

Jiskřivá nálada, to zvíře v síti z přejemných tkanin,

Princezen tajné schody, spouště pastí.

Letí a uplývá řeč.

C h o r u s :

Kdo žil jen krátce, lehce se provinil.

Kdo žil dlouho, těžce se provinil.

Kdy už bude ten břeh, z kterého spatříme,

Jak se to stalo a proč?

Temně a mlhavě se vracejí města.

Listím z javorů jsou vystlány cesty v dvaceti letech,
 Jde mladík v trpkém ránu a přes ploty nahlíží do zahrad
 A do dvorů, je tam pes Vořech a někdo štípá dříví.

Teď na mostě naslouchá bublání říčky, jsou slyšet zvony,
 Pod borem písečných strží ozvěna, jíní a mlha.

Odkud znám tu vůni kouře a pozdních jiřin
 V křivých uličkách dřevěného města,
 Když to bylo tak dávno, v tisíciletí spatřeném ve snu,
 Daleko, tam, odkud proudí ztrácející se světlo?

Byl jsem tam snad, svinutý jako plod rostliny v zrnku,
 Pozván dřív než se mne dotknou hodiny jedna po druhé?
 Nebo tak málo zůstane z práce až do tmy,
 Že mi nezbývá nic než splněný osud?

Pod tmavomodrým mračnem, co se leskne jako kůň ryzák,
 Co bylo, to mlhavě poznávám.
 Spadává šat mého jména
 A hvězdy ve vodách jsou menší a menší.
 Ten nepojmenovaný opět tu mluví za mne
 A otvírá zanikající domy ze snů,
 Jen abych psal tady v poušti
 Za mořem, za souší.

II. Z á p í s k y _ m i l o v n í k a _ p ř í r o d y

Chtěl bych setrvat v selance a v bajce, což je ovšem ne-
možné, nikoli snad proto, že by se mne tolik dotýkal úbytek
počtu kondorů v Sieře Nevadě, snížený stav medvědů nebo spor
mezi chovateli skotu a ochránci přírody o horského lva, jinak
kaguára neboli pumu, v důsledku čehož senát v Sacramentu zaká-
zal v roce 1971 lov kaguára na nejbližší čtyři roky:

Pro čtyřlístek do luk na úsvitě,
Pro kouzelný ořech, kde je černý les.
Živote velký, věštba slibovala mi tě,
Tys jen čekal a čekáš podnes.

Dub náš otec, drsné rozloučení,
Provází nás šeptem sestra břízka.
Hloub do lesa šli jsme hledat v kmeni
Živou vodu, z níž se síla získá.

Putujícíe tichým černým borem
Od svítání, kdy je slunce chladné,
Stanuli jsme večer nad jezerem,
Kde král bobrů svým přívozům vládne
sbohem přírodo
sbohem přírodo

Přelétajícíe na pásem zasněžených hor
Hráli jsme tam vrhcáby o kondoří duši.

- Dáme kondoru milost?

- Nedáme kondoru milost.

Kyne, neboť ze stromu poznání neokusil.

V parku u řeky nám medvěd zastoupil cestu

A nataženou tlapou prosil o podporu.

- To tedy před ním zbloudilí pocestní kameněli?

- Dejme mu láhev piva, aby se rozveselil.

Káysí plné brtě medu měl u svých dvorů.

Ladně pár skoky přeletěl přes asfalt cesty

A světlo opět padlo na les deštěm slizký.

- Vypadal na kaguára.

- To by snad souhlasilo.

Jestliže jsou, pak právě zde, podle statistik.

sbohem přírodo

sbohem přírodo

Myslím na to, jak mé sny z dětství zůstaly zmařeny:

Tak tedy, ve školní lavici, bůhví kde duchem, nořím se do toho
obrázku na stěně, Z v í ř a t a s e v e r n í A m e r i k y .

Bratřím se s hravým mývalem, hladím jelena wapiti, honím
divoké labutě nad stopou karibu.

Prales mě chrání, šedá veverka v něm může celé týdny
skákat ze stromu na strom.

Ale bude vyvolán k tabuli, kdo uhádne, v kterém to bylo roce.

Křída se láme v prstech, obracím se a slyším svůj, nejspíš
svůj hlas:

"Bílá jako koňské lebky v poušti, černá jako dráha meziplanetární
noci,

Nahota, nic víc, nehesky jasná podoba Pohybu.

To byl Erós, kdo nám splétal girlandy z květů a plodů,

Ryzí zlato lil ze džbánu do západů a východů slunce.

To on nás uváděl do sladkých krajin,

Nad pramen pod nízko schýlenou větví, do poklidných svahů,

A ozvěna nás zvala dál a dál, kukačka vábila

Do míst bez smutku, ukrytých v mlázi.

Očarovány oči naše a namísto hniloby zeleň,

Rumělka lilie tigrované, nahořklá modř enciánu,

Kožíšek kůry v soumraku a nahoře, tam, se mihla kuna,

Ano, pouze nadšení, Erós. Tudiž alchymiím krev svěřit,

Se zemí dětských preludů navždy se zasnoubit?

Nebo snášet bez řečí nahé bezbarvé světlo,

Které nic nechce a nikam nezve?"

Schoval jsem obličej do dlaní a ti, co seděli v lavicích, mlčeli.

Cizí, neboť mé století minulo a zanikla celá generace.

Vyprávím o svém důvtipu tehdy, když mnohé předpovídáje, dostal jsem nápad, po pravdě řečeno nikoliv nový, ale vysoce cenný lepšími než jsem já, o nichž jsem nevěděl nic:

Zanikla celá generace. Jakož i města. Národy.

Ale to poněkud později. Mezitím vlaštovka v okně

Odbývá obřad chvíle. Ten chlapec, zda již tuší,

Že krása tu není vždycky a vždycky lživá?

Teď vidí své újezdy. Košíky otav.

Cesty se kroutí, nahoru, dolů. Borcky. Jezera.

Pošmourné nebe s jediným šikmým paprskem.

A všude řady sekáčů v košilích z hrubého plátna,

V kalhotách tmavě modrých, barevných podle zvyku.

Vidí, co vidím dosud. Byl ovšem prohnáný,

Díval se, jako by paměť náhle měnila podstatu věci.

Když jel bryčkou, odvracel hlavu, co nejvíc chtěje

si uchovat.

To znamená, sbíral, co bylo třeba na ten poslední moment,

Až z drobtů složí svět, tentokrát dokonalý.

Všecko by bylo v pořádku, kdyby nás nezrazoval jazyk, vynalézaje neustále nová pojmenování v různých místech a časech:

Alpská hvězda padající, Alpine Shootingstar

/Dodecatheon alpinum/

Roste v horských lesích podél Rogue River,

Což je řeka v jižním Oregonu,

Vzhledem k skalnatým neschádným břehům

Je řekou rybářů a myslivců. Černý medvěd a kaguár

Jsou dosud poměrně četní na tamních svazích.

Ta rostlina se tak jmenuje, poněvadž květy růžovoliliové

Prudce spouštějí k zemi, šikmo, pod svazkem lístků,

To všecko je jako hvězda na ilustraci

Ryté v minulém století, vlekoucí za sebou

úzký snopeček čar.

Jméno řece dali francouzští trapeři,

Když jeden z nich padl do pasti Indiánům.

Od té chvíle to pro ně byla La Rivière des Coquins,

Řeka Ničemů, odtud, v překladu, Rogue.

Seděl jsem nad jejím proudem, končícím, zpěněným,

Házel jsem kamínky, říkal si v duchu, jaké měl jméno

Ten květ v řeči Indiánů, to známé nebude,

Jako je neznámé jméno, původní, jejich řeky.

V každé věci musí být ukryto slovo.

Jenže není. Co tu já se svým řemeslem.

Pletou se mi tu nesmyslné sloky o Anuši a ko žalia rutele,
o zelené routě, provždy, jak se zdá, symbolu života a štěstí:

A proč jen proč Anuše routu pěstovala,

Věčně zelenou routu v čertovské zahrádce?

Pročpak žalia rutele navečer zpívala,

Ozvěna se vracela za vodu k náplavce?

A kam jen kam si s věnečkem zeleným vyšla,
 Jestli si taky sukničky z kufru vzala s sebou?
 A kdo ji tam v indiánském nebi rozesná,
 Byla tu Anuše, a už tu nikdo není?

Podávám stručnou zprávu^o tom, jak se změnila kdysi milá
 kniha N á š l e s a j e h o o b y v a t e l é :

Pláč rvaného zajíce naplňuje les.
 Naplňuje les, a nic nemění v lese.
 Umírání jedince je totiž jeho soukromou věcí
 A každý si musí s tím poradit, jak umí.
 N á š l e s a j e h o o b y v a t e l é. Náš, naší obce.
 Opásaný drátem. Sání a mlaskání, trávení,
 Bujení a zánik bytí. Matka je lhostejná.
 Jen kdyby roztál vosk v uších, motýl na špendlíku,
 Brouk sklovnutý ptákem, přeřatá ještěrka
 By uprostřed soustředných kruhů
 Vibrovali v své agonii. Ten pronikavý
 Zvuk zastřel by výstřely semen a poupat,
 A naše dítě, s košíčkem jahod,
 Neslyšelo by trylky, nejsou snad krásné, drozda.

Vzdávám hold Stefanu Bagiňskému, který mě naučil zacházet
 se šroubem makrometrickým a se šroubem mikrometrickým a dívat se
 na věci nestrannými brýlemi, aniž z_apomínám na hlavního strůjce
 mého pesimismu, dokonce cituji z díla o jeho činech ve službách
 vědy, které vyšlo pro poučení mládeže v roce 1890 ve Varšavě:
 Prof. Erasmus Majewski, Doktor Mucholapka: fantastické příběhy
ze světa hmyzu:

Mistrům našeho mládí pozdrav.

Tobě, pánu, jenž vládne přírodě,
 Hypochondře Bagiňský v kostkatých pumpkách,
 Který jsi pánem infusorií jakož i améb,
 Ať kdekoli tvá lebka s vlnitým praménkem vlasů
 Spočívá, hýčkána vířením prvků,
 S jehož brýlemi osud naložil bůh ví jak,
 S brýlemi se zlatou drátěnou obroučkou,
 Říkání skládám.

Jakož i tobě, jenž jsi nezníčitelný,
 Doktore Mucholapka_o, ty hrdino
 Památné výpravy do země hmyzu.
 Jako dřív bydlíš na Miodové ve Varšavě,
 Tvůj sluha Řehoř po ránu klepe koberce,
 Ty se vydáváš na svůj staromládenecký špacír
 Do těch alejí, kde jsi tak dávno zvítězil
 Nad vším, co podléhá změně a ~~záze~~.

Toto se událo v létě 187⁺ roku:

"Den, v němž měl náš milovník přírody přivést k oltáři krásnou nevěstu, byl jasný, krásný a klidný. Právě takový, jaký je nejvhodnější k ~~ek~~kursi za mouchami. Avšak dr. Mucholapka, již ve fraku, nemyslel na dvoukřídlá stvoření. Zváben pouze krásným počasím a zvykem, rozhodl se poslední svobodnou hodinu strávit v Krá_lovských Lazienkách. Jak tak šel a myslel na štěstí budoucího soužití, mihl se mu před zasněnými zraky nějaký dvoukřídlý tvoreček. Podíval se a zůstal, jako když zkamení. Měl před seou

roupce sršňového, ale takového roupce sršňového, jakého ještě nikdy neviděl! Srdce mu tlouklo jako kladivo. Zatajil dech a sklonil se k lístku, aby si pečlivě prohlédl ten zvláštní jev, jenže ostražitý hmyz, který mu dovolil ujistit se, že je skutečně příslušníkem nezvyklého druhu, přelétl na jinou větévku. Náš milovník přírody, aniž ho trácel z očí, blížil se k němu po špičkách, jenže roupec zřejmě taky nebyl dnešní, včas uletěl. Několikrát se to opakovalo a rozveselená moucha ho zavedla na opačnou stranu květinového záhonu. Přírodovědec ji ztrácel z očí a opět ji nalézal, a tak si hráli na shovávanou, a čas letěl a letěl. Přiblížila se hodina svatby, a roupec sršňový se usadil hodně vysoko, tak vysoko, že bylo nezbytné, nechtěl-li i ho ztratit z očí, vylézt na strom. Na rozmýšlení nebyl čas!

Jak lstivé Fatum; aby tak přistižen byl,
Když chytal cylindrem, skrčený na větvi,
Aby tak, dozvědění se o tom, nevěsta omdlela.

Nerozvážná to byla bytost ženského rodu.
Vybrala si svou zemi z tylu a gázy,
Zrcadel v ložnici, snadno pukajících,
Nočníků z fajánsu, z nichž pouze ucho
Skřípne pod lopatou, rodiček, plaček,
Šepotů M e z i ú s t y a B ř e h e m P o h á r u
Nebo též mezi ústy a šlehačkovými řezy,
Které pohrobci jídají ve stepní trávě.
Normální zemi, mnohým tolik vzácnou.
Aby jí byla lehká, ačkoli nebývá.

Nebýti toho dne, přiznej si Mucholapko,
Změšťáčetl by tvůj zápal mezi dečkami.

Tvoje vášeň, tak čistá a bez hany
 K vytčeným cílům dále by nevedla,
 Až na tatranské polaně po ránu,
 V dolíně Bílé vody a Rówienky,
 Zahleděn v rudé vycházející slunce,
 Jak ti tvůj předpis velel, vypiješ elixír
 A sestoupíš do míst bez vin a osočení.

Já býval s tebou, malý, v té bezedné zemi,
 Pod stébly trávy silnými jak ~~cedry~~,
 V hluku a třesku Blanokřídлых strojů.
 Stával jsem v centru krutě drsných listů
 A nad soumrakem bahnitě propasti
 Měl jsem se projít po laně z pavučin.

Poznamenal jsi: "nestvůrné souložě".
 Na štávcích, mzech a lepech milióny
 Spletených nohou, křídel a zadečků
 Hemží se, slábnou a navždy tuhnou.
 Tučné maso housenek žraných zaživa
 Dravým potomstvem horlivých, čilých much,
 Prstenci vlní a bazstarostně si tyje.
 Humanitáři parlamentního věku,
 Co ty jsi za vědce, k čemu je nám tvůj soucit?
 A je to namístě, býti pobouřen,
 Když zčernalou rovinou plnou kouře
 Dospěls až k branám spáleného města,
 Svědek i soudce v sále zemřelých mravenců?

Nakazil jsi mě soucitem s komputery
 V pláštích z chitinu, v průhledné výzbroji,

A též na mé představivosti v dětství
 Je znak tvůj dosud, filosofie bolesti:
 A přec to nemá za zlé dr. honoris causa
 Z Heidelbergu a z Jeny. Jsem rád, že nadále
 Se na tvé holi běl slonové kosti
 Bytí, jako by nebyla ztlumena dněm
 A kdosi byl ve vozech, co jedou do Alejí.

Pokouším se souvisle popsat, co jsem zakusil, když jsem se
 obrátil k jiným cílům, místo abych si vybral povolání cestovatele-
 -milovníka přírody:

Zajisté proto počal jsem putovat,
 Kudy, to uhodnou ti, kteří například
 Po návěťevě jeskyní u Les Eyzies,
 Odpočívali snad někde v Sarlat
 /Jak můj ubohý Alik říkával "npubzu"/,
 Vyjeli odtud cestou na Souillac,
 Kde reliéf v románském portálu
 Vypráví příhody mnicha Theofila
 Z Adany v Cylicii, a prorok Izaiáš
 Osm století zůstává v prudkém pohybu
 Jako by drnkal na neviditelnou harfu.
 A dál, kde se kotliny vinou, až vysoko,
 Vysoko zjeví se ten klenot poutníků,
 Po němž toužíme, jak kdysi v chlapectví
 Po hnízdě v koruně jedle: Roc Amadour.
 Však netrvám na tom. Cesta do Composteli
 Nebo do Jasně Góry nepoučí nás hůř.

Touha a plynutí. Tady omšelý balvan
Běží a mohutní za každým ohybem,
Poté zaniká v dálce. Zaleskla se řeka
Mezi stromy a oblouk mostu. Avšak vezme,
Nezastaví nás pohled, ani pták ledňáček
Dva břehy sešívající světlým švem letu,
Ani dívčina na věži, ačkoli svádí
A oči nám váže vedouc nás do pokojů.
Byl jsem pokorný poutník. A měsíc a rok
Jsem si namotal na hůl, a hned je cíl blíže.

Jen tolik, že když jsem tedy po letech došel,
Stalo se, co myslím nejednomu je známo
Pokud na parkingu u Roc Amadour
Nalezl místo a schody do horní kaple
Počítal, pak pochopil, že je to právě zde:
Neboť dřevěnou madonu s děckem v koruně
Si prohlíží zástup milovníků umění.
Stejně i já. Ne, dál už ne. Hory a doly
Jsem překonal. Ohně. Vody. Selhává paměť.
Touha je táž, třebaže odnikud nezvou.
A pouze v popření svůj dům nalezla svatost.

Jako ukázkou z úplného překladu knihy Czesława Miłosze Hymnus o Perle /Ann Arbor, s.a., převděpodobně 1982/ tu přepisujeme druhý oddíl /bez závěrečné série prozaických jednovětých aforismů/. Titulní oddíl tvoří překlad a úprava syrského hymnu z gnostického okruhu /asi z 2. stol.po Kr./, který se kdysi stal částí apokryfních Skutků apoštola Tomáše. Jiným cizím textem je polská verze několika básní z Thákurova anglického překladu Kabira, moslinského prokletého básníka 15.stol., který psal v hindí. Vedle dvou dalších oddílů Miłoszových veršů, znepokojivě mystického oddílu Temné a zakryté a pětice shrnujících, účtujících básní Rue Descartes, obsahuje sbírka i rozsáhlé úryvky z Miłoszových, průbojných, úporných, hluboce, opravdových Zvláštních sešitů, které střídajíce verš a prozu zkoumají možnosti lidské a zvláště umělecké paměti, spíše ovšem s cílem poznání ontického, existenciálního a mravního než se zájmem psychologickým. Tyto Sešity, jak se dovídáme, byly právě ve Spojených státech vydány v úplnosti, přičemž k originálu je už připojen anglický překlad, na kterém vedle autora pracovala jedna filoložka a dva američtí básníci.

Polská poezie klade světu nelehké úkoly. Poznal to i přítomný překladatel, a jistě i jeho jmenovec, sympatický jihočešský básník a přítel Zeyerův, který se v mládí utkal se Słowackým. S řešením ~~xxx~~ jazykových, stylových i kulturně historických problémů, jichž jsou Miłoszovy texty plné, pomohla překladateli řada obětavých přátel: mějte za to srdečné poděkování. O.Č.M.

CZESŁAW MIŁOSZ

Č a r o d ě j n á h o r a

Přeložil Otakar Č. Mokřý

Pořádně si nepamatuji, kdy umřel Budberg, před dvěma,
před třemi léty.

Ani kdy Čen. Je to rok nebo více.

Krátce po našem příjezdu Budberg, melancholicky laskavý,
řekl, že zpočátku se těžko zvyká,
protože tady není ani jaro a léto, ani podzim a zima.

"- Pořád se mi zdálo o sněhu a březových lesích.

Kde skoro nejsou roční doby, člověk ani nepozoruje, jak plyne čas.
Uvidíte sám, tohle je čarodějná hora."

Budberg: v dětství domácí jméno.

Mnoho znamenala v kejdanském újezdě

ta ruská rodina, původem z baltických Němců.

Nečetl jsem žádnou z jeho prací, jsou nadmíru speciální.

A Čen byl ~~řasi~~ výborný básník.

Musím tomu věřit, psal výhradně čínsky.

Žhavý říjen, studený červenec, v únoru rozkvétají stromy.

Zásnubní lety kolibříků nejsou příznakem jara.

Jenom věrný klen každý rok shazoval listí,

neboť tak se naučili jeho předkové.

Cítil jsem, že Budberg má pravdu, a bouřil jsem se.

Tak tedy zůstanu bez síly, nespasím svět?

I sláva mne pomine, bez tiary a žezla?

Na tohle jsem cvičil, sebe, Jediného,

abych skláda_l sloky rackům a mořským mhám,

poslouchal, jak tam dole bučí sirény parníků?

Až přešlo. Co přešlo? Žití.

Teď se nestydím za svou porážku.

Jeden pochmurný ostrov štěkajících tuleňů

nebo vypra_hlá pustina, i toho mám dost,

abych řekl yes, ano, si.

"I v spánku pracuju na povstávání světa."

Jen z vytrvalosti se rodí vytrvalost.

Gesty jsem vytvářel neviditelný provaz.

Jaké procesí! Quelles dél_ices!

Jaké barety, taláry s výložkami!

Most distinguished Professor Chen,
Mnogouvažajemyj Professor Budberg,

Temně vážený profesor Miłosz,
který psával básně v blíže neznámém jazyce.
Ostatně, kdo je kdy spočítá. A tady slunce
vybělí plameny jejich vysokých svěc,
a kolikero generací kolibříků je doprovází,
když se tak sunou. Po čarodějně hoře.
A chladná mlha od moře znamená, že už je zase červenec.

1975

Výhled

Té krajince nechybělo nic, než dodat jí lesku.
Doda_t jí královské vyslance, kteří by nesli dary.
Podstatné jméno s atributem, určité sloveso.
Aby štědře zářily ušlechtilé duby,
když páni studenti pěšinou nad městem v údolí
jdou a "Krásný hled je na ten boží svět" si zpívají.
Aby aspoň osamělý Filon vyřezával písmena v kůře.

Té krajince nechybělo nic, než dodat jí lesku.
Ale vyslanci tam nebyli. Houští, tmavé úvozy,
přes les spouštěl se les, káně kvílilo.
Kdo by tady dokázal sestrojít větu?
Byl výhled, neznámo jaký, určitě krásný.

Tam dole se drolily zámecké síně,
uličky za katedrálou, bordýlky, krámy.
Lidé žádni. Tak kde by se vzali vyslanci?
Po neznámých pohromách jsem dědil zem
až po mořský břeh, a nad zemí, slunce.

1975

Caesarea

Když jsme dopluli do vod Caesareje,
nebo se k ní blížili, bloudíce po atlasech,
rackové spali na hladkých hlubinách sevřených mysy

a šňůra divokých kačen letěla nad deltou v předranní mlze.
Dým, za ním přízraky, věže. Záblesky, kovový zvuk,
A ještě galeony, těch, co přijeli před stoletím,
práchnivějící u městských bra_n.

Tolik let jsme se měli učit a nechápat.
Prochodili jsme tržiště Caesareje.

Prošli jsme horská pásma a vnitrozemská moře,
poznávající spoustu národů, věr a nářečí,
a teď, kdy trpkostí je nám Caesarea,
dál už nevíme: svedla nás chtivost očí,
nebo jsme tak silně věřili, že se splňuje
poslání: první výzva.

1975

Studium samoty

Strážce dálkových potrubí v poušti?
Jednočlenná posádka písečné pevnosti?
Ať byl kýmkoli. Za východu slunce vídal svráskalé hory
barvy popela nad tající nocí,
hory sytící se fialovou, nasávající kapalnou růž,
až se, ohromné, tyčily v oranžovém světle.
Den za dnem. A aniž si všiml, rok po roce.
Pro koho, říkal si, ta nádhera? Pro mne jediného?
Potrvá přece dál i když já budu mrtvý.
Co to znamená pro oka ještěrky? Co spatří přelétající pták?
Jestliže já jsem lidstvím, je lidství sebou beze mne?
A věděl, že marno volat, protože nikdo z nich ho nevykoupí.

1975

Vydařený život

Jeho stáří připadlo na léta úrody,
bez zemětřesení, vyprahlých polí, povodní.
Tehdy se zdálo, že přibývá pořádku v běhu ročních dob,
že hvězdy planou silněji a slunce mocněji září.
Ani v odlehlých provinciích se nevedly války.

Dorůstala pokolení příznivě nakloněná bližním.
Dobrákovi se nikdo nevysmíval.
Trpké bylo loučit se se zemí takto obnovenou.
Záviďel, styděl se za své pochybnosti,
rád, že spolu s ním umřou rozbolestněné vzpomínky.
Dva úny po jeho smrti uragán zpustošil pobřežní kraje.
Dým se zvedl z kráterů sto let nečinných.
Láva se plazila na lesy, vinice a města.
A válka začínala srážkami na ostrovech.

1975

Pád

Smrt člověka je jako pád mocného státu,
který měl udatné armády, ~~strážek~~ správce a proroky,
bohaté přístavy, koráby na všech mořích,
a teď už nikomu nepřijde na pomoc, s nikým nesjedná mír,
jeho města jsou pustá, občané rozprášení,
osetek porostl jeho pole, kdysi rodící,
jeho poslání zapomenuto a jazyk
ztracený dialekt vísky kdes v nedostupných horách.

1975

Pokušení

Pod hvězdným nebem jsem se procházel
na p~~o~~kraji hory s výhledem na neónová města
se svým souputníkem, duchem pustiny.
Pobíh^el kolem a poučoval,
že nejsem nezbytný, že když ne já, tak jiný
by tady chodil a hleděl pochopit své století.
Kdybych už dávno umřel, nic by se nezměnilo,
tytéž hvězdy, města, krajiny
do jiných očí svítily by.

Odstup ode mne ve jménu Ježíše Krista,

Část ses mě natrápil, řekl jsem.
Není na mně, abych soudil poslání lidí.
A svoje zásluhy stejně nebudu znát.

1975

Sekretáři

Sluhou jsem toliko neviditelné věci,
jež diktována jest mně a několika jiným.
Sekretáři, navzájem si neznámi, chočíme zemí,
jen málo chápající. Začínající v půli věty,
jinou před tečkou přerušující. A po celistvosti textu
nesmíme pátrat, neb nikdo z nás ho nebude číst.

1975

Důkaz

A přece poznals pekelné plameny.
Mohl bys dokonce říct, jaké jsou: opravdové,
ukončené ostrými háky na draní masa
po kousku, na kost. Šel jsi ulicí
a konala se poprava, zkrvavování, mrskání.
Pama_tuješ, a tak jsi bez pochyb. Určitě je Peklo.

1975

Údiv

Ach, ty červánky v oknech. A děla pálí.
Zeleným Nilem pluje Mojžíšův proutěný člun.
Nehybně stojíce ve vzduchu nad květy letíme.
Půvabné karafiáty, hezké tulipány na nízkých stolcích.
Slyšet i lesní rohy, hlásí halali.
Nevyčerpatelné, nesčetné substance země.

Vůně saturejky, barva jedle, jíní, tance jeřábů.
 A všecko najednou. A snad navěky.
 Oči neviděly, uši neslyšely, ale bylo.
 Struny nezahrají, jazyk nevypoví, ale bude.
 Malinová zmrzlina, roztáváme v nebi.

1975

Idea

Dujíce v rohy, vedouce psy na řemenech, ten koňmo, onen pěšky
 dorazili jsme na úbočí, odkud je vidět hvozd Ideje,
 sírově žlutý jak osikové lesy pozdě na podzim
 /pokud mě nemýlí paměť minulého žití/.

Les to vlastně nebyl, jen houština neorganických tvarů
 s výpary chlóru a rtuti a duhovými přísivty krystalů.

Přehlédl jsem naši družinu: luky, ručnice,
 pětiranný štuc, nějaké praky.

A to vystrojení! Poslední móda roku tisíc,
 za_s už cylindry, jaké nosil na procházku
 kazatel Kierkegaard.

Ne zrovna elitní sbor. Ale stejně Idea
 pro lidi našeho druhu není nic strašného, ani ve svém brlohu.

Napadat chudobné pastýře, sedláčky, sběrače smůly,
 to ano, od té doby, co změnila své zvyky.

A především mla_díčky. Trápit je sny
 o Ostrově Slunce, spravedlnosti na zemi.

1976

Chagrin

Slunce vychází

ještě jednou

Dej nám jeden den bez viny

Až pokleknu v slunci, slituj se nade mnou.

V koridorech času

rozladěným sborem

děti zpívají.

Mnozí do snu smrti padli,
Jenž se včera k spánku kladí,
My se ještě probudili,
Bychom, Bože, Tě chválili.

Jakož i já chválím. Byť i na popelu
 upřímných poblouzení.

Lehaje v dalekých horách
 se svými knihami a starým klíčem
 k určování rostlin čivoce rostoucích.
 Poblíž Laboratoří radí ace,
 které tkvějí ve vzduchu, když klesne mha,
 zaměstnán v Domě věd o Životě,
 kde gastrula, neurula a lidský zárodek
 schýlil hlavu mudrce, tlapky pokrčil v lánvi.
 A měsíc života mého je Chagrin.

1975

Filina

Nebe nad spektrální laboratoří se kalilo.
 Po stupních času mha v blankyt vstupovala.
 Dlouhou ulicí jsem jel, na tebe myslel, Filino,
 jak se objevuješ s dobrodiním šumějících sukní
 a s tou svou směšnou písničkou

Mám střevíčky z myší píčky

A ty samé rukavičky

procházíš se před zrcadlem tam ta áam
 než seběhneš
 dolů do kačáru.

Bystré koně s námi letí cestou pod topoly.
 Rybáři ve svátek useďli si k řekám.
 Bílý ubrus prostíráme pod jabloní v sadě.
 Do stříbrné sklenky lijem tamné víno.

- Hezký kraj, ale kde bych ho našla?
- V dávných panstvích, za mořem, Filino.

I kdyby tvé stužky byly laciné
 a tvá košilka ne zrovna bílá,
 ten den, ten let oblak nemině,
 kéž zem, skutečná, nám ku pomoci byla.

Věčná péče chrání stopu motýla,
 v povětří, tvůj osud též jí svěřený je,
 zemi nově stvoří, jak si zmyslíla,
 tam kde není žalu ani ironie.

Filina, sukničky šumějící,
 zrcadélka mizející.

Tam ta dam.

1976

Při četbě japonského básníka Issy /1763-1827/

Dobrý svět: rosa
kane po kapce
po dvou.

Pár tahů tuší, a je to tu.
 Veliká tichost bílé mhy,
 probuzení v horách,
 křik husí,
 kapky z okapu chatky.

Anebo třeba jiný dům.

Nezřetěný oceán,
 mlha do poledne,
 hustě kanoucí z haluzí sekaxvojí,
 bučení sirén dole na zálivu.

Tolik může poezie, víc ne.

Neb neznáme, kdo v skutku jest ten, kdo mluví,
 jaké má šlachy, jaké kosti,
 pórovitost kůže
 a jak se cítí zevnitř.

Zda to je vesnice Szlembark,
 kde v mokré trávě na stráních jsme nacházeli mloky
 pestré jak šaty Terezy Roszkowské,

či jiný kontinent a jiná jména.

Kotarbiński, Zewada, Erin, Melanie:

nikdo z lidí té básně už není. Ta snad trvá
jen zanikáním krajin a lidí.

Kukačka kuká
chvilku mně,
chvilku hoře.

Seděl pod svou stříškou na boku skály,
naslouchal, jak v strži šumí vodopád,
před sebou zvlněnou konturu lesů.
Zapadající slunce se jí dotýkalo
a on si říkal: Jak to, že kukaččin hlas
se obrací teď tam a pak zas tam,
v řádu věcí by to tak mohlo i nebýt.

Nikdy nezapomínej:
chodíme nad peklem
prohlížejíce si květy.

Vědět a nepromluvit:

tak se zapomíná.

Co je vyřčeno, sílí.

Co není vyřčeno, míří k nebytí.

Jazyk je zaprodán smyslu pro dotyk.

Měkkostí, teplem trvá náš lidský druh:

králíček, medvídek, kotě.

Jenom ne třesavka v mrazivém úsvitu,

strach přicházejícího dne

a dozorcův bič.

Jenom ne ~~xi~~ zima ulic

a liduprázdno na celé zemi

a trest, a svědomí.

Jenom ne

1978

K A H L I L G I B R A N

M O U D R Ý P E S

/ úryvky z knihy HLÁZEN / "The Madman" /
která je prvním z děl Kahlila Gibrana,
narozeného v LIBANONU /

B Ů H

V dávných dobách, když vyšel z mých úst první záchvěv řeči, vystoupil jsem na svatou horu a hovořil jsem k Bohu, řka: "Pane, já jsem tvůj otrok. Tvá skrytá vůle je mým zákonem a já tě budu navždy poslouchat."

Ale Bůh mi neodpověděl a jako mocná bouře mne pomínil. A po tisíci letech jsem vystoupil na svatou horu a opět jsem hovořil k Bohu, řka: "Stvořiteli, já jsem tvé stvoření. Z hlíny jsi mne uhnětl a celým svým já jsem ti zavázán."

Ale Bůh mi neodpověděl a jako tisíc rychlých křídel mne pomínil.

A po tisíci letech jsem vystoupil na svatou horu a opět jsem hovořil k Bohu, řka: "Otče, já jsem tvůj syn. V soucitu a lásce jsi mne zrodil a láskou a zbožností zdědím tvé království."

Ale Bůh mi neodpověděl a jako mlha, která zahaluje vzdálené kopce, mne pomínil.

A po tisíci letech jsem vystoupil na posvátnou horu a opět jsem hovořil k Bohu, řka: "Můj Bože, mé naplnění a můj cíl; jsem tvůj včerejšek a ty jsi můj zítěk. Jsem tvůj kořen v zemi a ty jsi můj květ na obloze a společně rosteme před tváří slunce."

Tehdy se Bůh nade mnou sklonil a šeptal mi do ucha sladká slova a objal mne, jako moře objímá potok, který k němu spěje.

A když jsem sestoupil do údolí a rovin. Bůh tam byl rovněž.

M Ů J P Ř Í T Ě L I

Můj příteli, já nejsem tím, kým se zdám. Zdáni je pouze roucho, které nosím - pečlivě utkané roucho, které mne chrání před tvými dotazy a tebe před mou nedbalostí.

Mé "já", můj příteli, bydlí v domě ticha; tam zůstane navždy, nepovšimnuté, nepřístupné.

Nemusíš věřit tomu, co říkám, ani důvěřovat tomu, co dělám - neboť má slova - nejsou nic než zvuk tvých myšlenek a moje skutky nic než uskutečněné naděje.

Když řekneš: "Vítr vane z východu," já řeknu: "Ano, opravdu vane z východu"; neboť nemusíš vědět, že moje mysl nebydlí ve větru, ale na moři. Nemůžeš rozumět mým námořním myšlenkám a nemusím rozumět ani já tobě. Chtěl bych být na moři sám.

Když je u tebe den, můj příteli, je u mne noc; dokonce ještě i tehdy, když mluvím o poledním čase a o růžovém stínu, který se krádí pokládá nad údolím; neboť nemůžeš slyšet mé písně temnoty, ani vidět má křídla, vznášející se ku hvězdám - a já bych rád, abys neslyšel a neviděl. Chtěl bych se smát sám.

Miluješ Pravdu, Krásu a Spravedlnost; a já v tvém zájmu pravím, že je dobré a vhodné, když je miluješ. Ale ve svém srdci se směju tvé lásce. Nicméně nemusíš vidět můj smích. Chtěl bych se smát sám.

Můj příteli, jsi dobrý a obezřelý a moudrý; ba dokonalý - a já rovněž mluvím s tebou moudře a obezřele. A přesto jsem blázen. Ale já maskuji své šílenství. Chtěl bych být bláznem sám.

Můj příteli, ty nejsi mým přítelem, ale jak to mám udělat, abys tomu rozuměl? Moje cesta není tvou cestou, i když společně kráčíme ruku v ruce.

M O U D R Ý P E S

Jednoho dne kolem shromážděných koček kráčel moudrý pes. A když přišel blíž a viděl, že jsou horlivě zabrány do řeči a že ho nepozorovaly, zastavil se.

Potom uprostřed jejich shromáždění povstala veliká, šedá kočka, podívala se po nich a pak řekla: "Modlete se, sestry; a když se budete bez přestání modlit, o ničem nepochybující, věru, pak budou přet myši."

A když to moudrý pes uslyšel, zasmál se ve svém srdci a odvrátil se od nich, řekl: "Och, slepé a bláhové kočky, jako by nebylo psáno a jako bych nevěděl, stejně jako mí otcové přede mnou, že to, co může přet z modlitby, víry a pokorné prosby, nejsou myši, ale kosti".

/sleevenote/

Každý, kdo je aspoň trochu obeznámen se soudobou československou rockovou hudbou, pozná skupinu THE PLASTIC PEOPLE po několika taktech. A zaslechne-li její hudbu někde, kde se o rock vůbec nezajímá, obvykle dříve nebo později zpozorní, přestane mluvit, zaposlouchá se a posléze se zeptá, kdo to hraje. Často jsem uvažoval, v čem spočívá vlastně ten podivuhodný "trik", kterým dosahují Plastici své zneklidňující magičnosti. Nelze to vysvětlit ani pouze neobvyklou skladbou nástrojů /v tomto směru je pro Plasty příznačné například znervozňující bzučení jejich violy a houslí/; ani jen od Boha danou originalitu hudebního talentu Milana Hlavsy, hlavního autora hudby; ani dlouholetou společnou prací, která styl skupiny - jako průsečík a mocninu hudebního citění jejich jednotlivých členů - formovala a utvářela; plně to nevysvětlí ani fakt, že jde o skupinu po léta vzácně nezávislou na náladách publika a vůli hudební byrokracie a tudíž ve své tvorbě vzácně autentickou.

V čem tedy vlastně onen "trik" tkví? Úplnou odpověď přirozeně nenalezneme; znamená by to totiž odhalit samo tajemství umění. Částečnou odpověď mi ale naznačil jeden přítel /ostatně hudební kritik/, když se mnou hovořil o tom, čím se Plastici odlišují od amerického a západoevropského rocku, a upozornil mne přitom na jednu významnou okolnost: že tato skupina pravděpodobně daleko silněji, než jiné, vsála do své tvorby cosi z ducha onoho podivného prostoru, v němž žije. Nejde jen o to, čemu se říká "genius loci". Jde o určitouspecifickou zkušenost světa, jak ji podesátiletí a snad i staletí v těchto místech historie formovala; jde o duchovní a pocitovou atmosféru, patřící k tomuto místu a příznačnou pro ně víc, než my, kteří ji denně dýcháme, dokážeme uvědomit. Plastici žijí v Praze. V Československu. Ve střední Evropě. Jejich duchovním domovem je toto komplikovaně /etnicky, kulturně i historicky/ strukturované ohniště evropského dění; tradičně první bojiště i první oběť evropských a posléze i světových zápasů; křižovatka evropských myšlenek i armád; nevyhnutelný terč geopolitických zájmů i moderních zbraní, na jehož ploše je vždy nějak naléhavěji a dřív cítit povaha nadcházejícího nebezpečí. Je to velký rezervoár rozporů i svérázných semenišť z nich vystřelujících ideí, často bizarních, jinde těžko srozumitelných a přitom mnohdy překvapivě jasnozřivých. Praha - to to "magické město" se středověkým půdorysem - je v samém středu této střední Evropy a jakkoli se možná z dálky jeví jen jako konfekční metropole konfekčního sovětského satelitu, ve skutečnosti dýchá svým osobitým dechem, neudusitelným a vždy znovu prorážejícím na povrch a po svém zabarvujícím i ty struktury, které do ní byly importovány. Dnešní pražský teenbager nemusel číst Mayrinka, Kafku, Musila, Haška, Klímu či Hrabala, nemusel sly-

šet hudbu Schönbergovu či Webernovo, nemusí znát historii doby rudolfínské či pobělohorské ani dějiny obrozování středoevropských národů a pozdějšího gradovaného krachování jejich státní suverenity - a přesto je svým citěním Středoevropanem a jeho černý humor, groteskní fantazie, nedůvěra k nadutým řečem, pocit všudypřítomnosti ohrožení a způsob obrany proti ní, i jeho druh zhnusení světem bude tuto jeho determinaci vždycky nějak prozrazovat. Zdá se, že hudba Plastiků cosi podstatného z tohoto ducha prostoru a času skutečně do sebe vstřebává - ať už je si toho vědoma či nikoliv. Plastici by se asi stěží mohli někdy dopracovat - i kdyby k tomu měli objektivní podmínky - na čelná místa evěteových hitparád, /ostatně o to jim věru nejde/ ; jejich tvorba by byla asi ztěžší pocitově blízká a plně srozumitelná milionům fanečká rockové hudby od San Franciska po Tokio; to však nic nemění na tom, že z ní zaznívá cosi varovně důležitého, jakási osobitá informace o existenciálním naladění člověka, ocitajícího se v jednom z míst, kde se tradičně zauzluje i rozuzluje historie, aniž toto místo o takovou roli stojí a aniž mu jí okolní svět s nějakou obzvláštní chápavostí přiznává.

Pokud veřejnost - mám teď na mysli hlavně veřejnost zahraniční - o Plasticích něco ví, tak pravděpodobně jen to, že jsou v Československu pronásledováni. To je sice pravda, ale nikoli pravda celá. Ano, jde o jedinou z bezpočtu českých rockových skupin, vzniklých koncem šedesátých let, která nepodlehla počátkem let sedmdesátých tvrdému tlaku nově se etabloující moci, nepřizpůsobila se jejím nárokům, nerozpádlá se, ani neemigrovala, ale naopak si uchovala svou uměleckou identitu a trvale jí - pod vedením teď už počtvrté zavřeného Ivana Jirouse - prohlubovala, což musela zaplatit nejprve ztrátou statutu profesionálních umělců, pak ztrátou práva vystupovat amatérsky, pak praktickou ztrátou možnosti hrát aspoň v privátním prostředí, až pak léze rolí věčného objektu policejního i justičního pronásledování, včetně věznění. To je všechno pravda. Důležitější však - aspoň z kulturního hlediska - je něco jiného: totiž to, za co bylo takto tvrdě placeno a co bylo nejvlastnějším této vůle k obětem: pravda sice osobně zakoušená a zaručovaná, ale zdaleka ne jen privátní: pravda umělecké exprse autentických životních pocitů a autentické zkušenosti světa, srozumitelná prostředí, v němž byla vyslovena, a se suverénní svébytností něm vypovídající. Kdo to necítil od začátku, může se o tom přesvědčit dnes: desítky nedávno /tj. koncem sedmdesátých a počátkem osmdesátých let/ vzniklých a novou generací rockových hudebníků tvořených skupin, také sice většinou zakázaných či zakazovaných, přesto však se těšících široké a už zcela zjevné a veřejně projevované oblibě mladých lidí, si lze jen velmi těžko představit bez Plastiků /a jejich mámější sestry DG 307/; jejich naprosto inspirativní vliv tu je naprosto zřejmý; snad by bylo možné dokonce říct, že to byli právě Plastici, kdo začal - osaměle - klestit

před léty cestu, po níž se dnes ubírá téměř všechna československá rocková hudba, která za něco stojí. Jako by to byli prostě oni, kdo první začal v československé rockové hudbě mapovat některé dominantní pocity a zkušenosti člověka této chvíle a hledat zřejšímu prostředí, tradici i jazyku přiměřený způsob jejich vyjádření; bez jejich průkopnictví by to měli asi všichni, kteří přišli po nich, podstatně těžší. To ovšem neznamená, že se dnes Plastici ztrácejí mezi ostatními a splývají s nimi. Naopak: jak jsem už na začátku řekl, jejich magický sound bezpečně poznáme mezi tisíci všemi; jsou sví, osobití a sobě věrní; a oslovují-li dnešňácké lidi víc, než kdy dosud, pak nikoli proto, že se jim přizpůsobují, ale naopak proto, že zůstávají sami sebou, totiž těmi, kteří už po léta cítí a vyslovují to, co je dnes pocítováno a vyslovováno obecně.

Lokladem jejich trvalé životnosti, rostoucí z jejich tvůrčí kontinuity, je i NOVĚZÍ PORÁŽKA, zatím jejich poslední deska, připravená a nahraná /sazozřejmě jen v bytě/ v druhé polovině roku 1983. Textový podklad si našli - jako obvykle - ve vešich sobě blízkých českých básnících; tentokrát to byl mimo Egona Bondyho, Petra Lampla a člena skupiny Petra Placáka především Ivan Kernisch. I když tu jde o první nahrávku pořizenou poté, co saxofonista Vratislav Brabec, jedna z vůdčích osobností skupiny, odešel do kanadského exilu, jde podle mého názoru o výbornou desku, důstojně navazující na to, co zatím Plastici vytvořili, ba v určitém ohledu to v tuto chvíli dovršující. Motiv dobytí párátky /který není v české literatuře bez tradice/, tvořící jakousi volnou osu celé desky, tu zpřítomňuje - v groteskně poetické významové rozostřenosti, typické duchovní klima, o němž jsem před chvílí psal - téma ohrožení, bezdůvodného odsouzení a sarti asociuje krutost zanonymované moci, pro níž jsou všichni jen dobytken; znovu je tu - tentokrát ozvláštňující metaforou porážky - nepřímo kladena otázka smyslu života a naší připravenosti na sarti, přičemž způsob, jakým je evokována a rozváděna, má všechny typické dimenze hudby Plastiků - od černého humoru přes kontrast vznešeného a profánního až po ono charakteristické nostalgické a zároveň sebeironizující "bondyovské" vidění pustoty všedního dne a beznadějnosti lidského putování ke sarti. Obzvláště působivě tentokrát vynívá, zdá se mi, ironicko magický kontrast hymnické, až jakési "cherálovité" hudby s drasticko-profánním obsahem zpívaného textu /v tomto bodě Plastici navazují na svou nedávnou minulost: máš na mysli píseň "Zácpa" z jejich první desky/. Je to hudba zadíravá, rozrušující a silná; do její příze tuším vetkány i mystické, religiözní, ba možná až chiliastické nitky; nad těmi bizarně truchlivými obrazy a vidinami všednosti jako by visel, stále tytéž základní existenciální otázky: co bude potom? co po nás zůstane? jsme připraveni? co to všechno znamená? Zmusení z krvavé scene

rie světa i jeho krvavé perspektivy se tu snoubí se zvláštní odevzdaností osudu či vůli Boží; faktografie situačních i technických jatečných detailů má podobu litanického pláče; starost a přežití tohoto dne je šifrou metafyzické pzkosti. Přeste si nemyslím, že to je hudba nihilistická. Cítím naopak cosi hluboce osvobozujícího, očistného, pevnášejšího a svým způsobem spásnosného v tom, že tu je bolest života takto tvrdě vykřičena, takto sugestivně zpřítomněna, takto varovně zjevena. Ne, nihilismus asi nepatří ke klimatu, z něhož tato hudba roste: vždyť líčí-li například Robert Musil svým ironické nostalgickým způsobem "vůni zániku" rakousko-uherské monarchie, má to v sobě také pramálo nihilistického! Přiznám se, že mne zneklidňující hudba HOVĚZÍ PORÁŽKY vposeďku vlastně čímsi uklidňuje: zdá se mi, že dokud je člověk schopen takto hrát a zpívat, nemůže být ještě vše ztraceno.

Václav Havel

Co se stalo v bláznině

B Á L

Kdybyste v lednu přijeli do H., byli byste překvapeni, jak to tam není hezké. Všechno je příliš velké a vyláské jako balva u oka, kafe-mlésky vypouštějí z nosích dusivý pach špatného hnědého uhlí, který žádný vítr neodnese, drátěná ploty nesmyslně ohraničují hole pozemky a člověk jen zmatkavě přeběhne od vrátek k vrátkům, mrtvý či živý, na dálku se to nepozná.

Jen řeka je hlodoe karmazla a to se stane malodky. Většinou neuzrime tak prudce, aby led nebyl hrbokatý, anebo se ní leží snín. Kdybych byla ~~na~~ malá, lehlo bych si přičesat na led a dívala se zblízka na listy, vetevy a trávy zalité v tábítkách, ale že jsem velké, sednu si jenom na bobek a cikla^{na} bílé bubliny, duše svých letních květin, jak spí.

Za silnějšími záclonami jsou v teplých sedních oči a hledí, co tam dělám a tak řeku bralí v dístém ledu jako diamantem, popisují hladkou plachou svým písmem a jsou tu první tak, jako jsem nikde nebyla. Led se prohýbá a stěná, trhá se od břehů, ale není tu hluboko, tak co.

Mám stoji na stráni proaraly a nevlídně na nás hledí, urešený, že v nás nejsem a netopím. Vědycky přes sianu něco a poasty vyvede, ale letos to nestihl, když jsme ho přepadli už v lednu. Loni v březnu měl shoreného kus stropu a vyvalenou sed. A letos zatím jen střapaté slepičí šápaty a velkou krtčí hronadu, tak velkou, že se krtka ani nevypadá.

Mám krtčí koříšek a vezmu si ho na bá, protože v nás táhne se zá a od oken. Zaživá si kašíšek, protože je zisty rozsekony jakoby hranou lopaty, co krtky pobíjela, ale ve skutečnosti je zpuchřelý a bublička už je dávno mrtvá. Ve večerním světle vypadá líp než na denním, ale stejně nevím, co ^{my} řeknou ženy z H., které chodí v kočkách. Kočka má odolnou kůži jako má tuhy život a tak každá má svou kočku až do smrti a ještě jí dcera počedí a pak vnučka. A koček v H. je, nikde je nechce topit, vyhazují je z domu a ony sdívají a toulají se a hajají je střílejí a dodávají kolečnickovi, který s nich šije košilehy. Z dvaceti zvířat je prý pěkný kořich a jeden hajný jich zastřelí za rok i sto šedesát. Pak si je musí sebou vyměňují, aby měli podobné vybarvení, protože kočky jsou, jak víme, různé. Pani, která seděla s námi u stolu, přišla v kočičin koříše tygřevanem. Když jsem si mohla vyslet, že to je tygr, ale vypadala jako ovečka. Její muž nás vyprávěl, když jsme se s ním ne pobídnutí krásné pani šeděky začali držit, aby si nezysleli, že jsme nafoukaní, a otrávená mléku a vejčích. Říkal, že jia pořád svyžují plán a oni

musí hnojit a jedit, protože lidé pořád víc jedí. Kdyby tolik nejedli, nemuselo by se tolik jedit, ale oni si dobrovolně škrdle od útěr utrhnou. Zvláště ne v R., kde jí čuaterku jen nosí sounedko, všeobecně považované za bláznivou. Šetří si chudák na pohřeb, ale že tak zdravě žije, dožívá se, skoro slepá, vysnědlo stáří.

Pozorovala jsem, jak lidé tančí, nevypadali otráveně, byli pěkně ustrojeni, žádný rozdíl proti Irnac, na záclonu na okno postavili si něco tvrdého z domu a pytlík s jidlem. Suchty jsme si vzali váleční a ta paní, manželka senědlice, ta toho musí mít, když je tak tlustá. Taneční sál odspodu podezřívá, ale na vauch mearých klacích visely závěsy a nafasené látky, takže tu bylo útulno. A muzikanti hráli a první větší přestávku měli až o půlnoci, kdy snědli řízek a bramborový salát a hned jeli dál. Ve čtyři ráno měl už truspetiata krvavé rty, ale pořád to ještě nevzdával.

Venku páral na obzoru jasný Orion na hubu jako by o něco zakopl, a snad nikdy jsem ho ještě neviděla tak srátelného. Na pánskéh záhodě kouřilo se prý ze slánku a někdo řekl, že je to tím, jak jsou váleční šhavi, a jeden čedeček, bývalý soc. demokrat, vykřikoval radostně: jsme šhavi, jsme šhavi, a jsem se prý vůbec nekouřilo.

Když muzika o půlnoci přestala hrát, vyprávěla krásná paní Neděnka, že jejich sexuelog měl posoudit v okraaním městě, jestli si nějaká vyhlášená bítma rozbila sanici sama nebo jí to udělal nějaký chlup, jak tvrdila na 7A. Pan doktor po obhledání celého těla ženy prohlásil, že jí to udělal Krekul. Rozzánil to stopou po subeck na zadnici, to i policie uznala, že tam se sama kouenout neschla. Kouenutí na zadnici je součástí Krekulova rituálu, totiž jeho vrcholes, a tak ho chytili, přiznal se, a pak doktor ho hned odvezl sebou na další léčení, které bude asi ukončeno kestrací na šedost pacientovu.

Neděnka volocká vyprávěla a já se na ni ráda ráda přitom dívám, protože kouří očima a pohybuje chrípák, jak moentě dýchá, a to jí zvedá i hrud, takže je celá živa a vědnivá a my jsme se vesele včasem našli, protože jsme nevěděli, že s námi sedí u stolu tygřice, přestrojená za kočku a za ovečku.

Však měla paní Neděnka nedávno veliký malér, protože objevila tajnou kobku, kam sestry zavíraly pacienty, když je zlobili. Paní Neděnka při předčítání pohádek táa nejbogejšín často slychala nepřetržitý řev odněkud zedla, ale dlouho netušila, odkud pochází, a i kdyby byla tušila, nebyla by věřila. Až jednou se plížila podla xdi z oddělení na oddělení, pěkně tichounce, aby nějakou nekoupila, protože tak rou-blázněné oddělení se vidí zřídka jako hlácco karpisá řeka. Pacientky

se pořád perou, rosbíjejí si hlavy a sanitky je vozí do ošaceného místu na štít a sestry se na noc prý před níhí usypkají, místo aby je napí-
chaly. Nezapíchnají je prý proto, aby nekusaly vyvařovat nějakou ~~uměleckou~~
atřičatky. Jedna Anička "vybuchala kulturu", a kulturní místnosti
zbyly jen třísky, jak se kácala. Sestry se tam bály jít, protože šlo
proti níh a poslední šidit, až pak šest přivolanych chlappů ji přesahle
a neopelo její stodvacetkilové tělo do kšecu, ale ona kšec roshoupala,
až ji převrhle. Museli ji pak přenášet do jediné kšecu, kterou mají
z první republiky, je pořadne udělaná a má těžký spodek, ne jako ta
šneční pářetka.

Předsnapaní Maděnků přišla se tedy podla zdi, když ta slyšela řev
a nadávky a se schodů uvidela, jak sestry táhnou vzpouzející se pacient-
ku a strkají ji do tmavé kobky, a niš Maděnků nie nevěděla, a zavírají
za ní kšit. A paní Maděnků po bezesné noci šlo to žalovat panu primáři
a ukázalo se, že si ale sestry pořídily vězení z kšitůlky, která
zbyla mezi dvěma přičkami a na niš nevybylo šádné okno a jen betonová
podlaha. Pacientky musely tu sedět hodiny stát ve tmě, v šizě a bez jídla.
Vězení bylo zakázané, ale sestry od té doby a paní Maděnkou nemluví
a dělají jí co mohou nejhoršie.

Vzpomněla jsem si, že na tom oddělení je i Marie Ortoňanků a ~~zapravě~~
zeptala jsem se na ni, a paní Maděnků řekla, že Marii už také předčítá
pohádky Boženy Němcové a že bych ji nepoznala. Marie leží u topení,
dělá pod sebe, protože stratala zájem o život od té doby, co zafela
její láska. V blízkosti se šit nie muž. a tak přijde k Marii a odhrstě
šedivě rozecahané vlasy a obličje a uvidíte hošně šušlé pšedrye
šávně vyžláčené a vyheřelé venniče. Pan Kudrna vočil si ji do lesa,
byli šedini šva, kde měli dovolené vycházky, vodili se po vší za ruku
a láska z nich vycházela jako avatováš, až se lidé zastavovali a se
závistí hledli, jak vstupují do zeleného přitái lesa a jak avátlo
mizí v houštinách šerného bozu a šivých jeřabin.

Paní Maděnků pořád vadí, že v lešebuz je pine šradla, ale šádná
láska, zarně se pokoušia ji utšbit, že je to v celé šesti šveta, kde
je ještě co jist. Všechno už má svou náhražku vynalezenou, ani ny
nejšze znad už skutečni, paní Maděnků, povídám, jšze náhražnici za
někoho, ~~neznámého~~ odrany lidí, ale kde jšme ve skutečnosti, v které
jškryai se, paní Maděnků, nečášíne?

Paní Maděnků neví, ale všechno nahlíšá ne z hledišku personálu,
ale z hledišku pacientů, a pořád bojuje za jejich dobro. Má šazé
malery jako je za každá šenká, když je šešit a chytšejší naš šetšití.

a když je k tomu ještě spravedlivé, to už je lepší se oběsit.

Oběsit se v psychiatrické léčebně v H. je dost těžké. Jednosu dědovi se podařilo vyskočit z okna v první patře a zlomit si nohu. Dobíhal se k němu na prádlo, kterou tak zapomenla paní přisedlá a už visel, když na níste dobehla sestřička nůžkami na schodech a obíháním bucovy. Nadvzdala ho několik vteřin před ukrocením a tím mu zachránila život.

- Vše chytne pelhřimovské divy se tlustá paní ovečka nad stolem, ale pod stolem už tiskla stehno k stěně jako mušle a tlustou rukou, když zrovna nedržela pátku s pivoň jako medvěd krátek oběma dlaněmi, mu jeznila po pupkách.

- To ráde slyšís. Franci všude propagují píseň, ale já nevím na pelhřimovské dopustit.

Když se chce někdo oběsit, zavřou ho na nějakého do klece bez prostraděl a šatů, aby je nemohl natrhat na kousky a spíjet v provaz. Copak se člověk nemůže ukrtit holýma rukama? Ptala jsem se, možné to je, ale v H. to ještě nemají.

Paní přisedávala bílá a bílá k mému muži a kňihala se a její muž me zval tančit a vyprávěl mi o otráveném mléce a vajíčích, zatímco jeho žena sbírala si tlustými prsty rohlíč, kterou vyborala v tombole kránsá paní Naša. Cítila jsem pod prsty suché šlachovité ušá senčel-cova, držela se tvrdé silné ruky a napadlo me, že je možná šarlivý a pere se.

Paní Maděnka, velké oči rozšířené, tančí tak jak šije, na všechny strany otevřeně, tak šťastnou jsem ji dávno neviděla. A uviděla jsem i paní doktorku freudistku, asi pije moc mléka, že je tak otrávená a tak povinně tančí bez libida. A pak jsem v kouři smetla i tu paní s nůž mulem a velice jsem se podivila, protože už s ní byla tygfice a zároveň bezbřehý mlš, který ho chtěl posít čtívními dětečky a vypít rozalženým očím. [Její muž se mnou tančil a cítila jsem, jak se napíná šlachovitě šlachovitě, kterou nosí v zádech, jak narůstá hněvem a lítostí a jak se pořád toperněji otáčí tím směrem, aby viděl, jestli tam ti dva ještě jsou anebo už frešáka odvílela jinam, kde ho zardousí. A i já jsem zahlédla, že paní visí teď mému muži na krku oběma rukama zavěšená jako zvon, jak s ním hupsá po parketě a její tělo do něho narůstá jako srdce zrovna do těla.

Ke oknech vykvétaly ledové květiny a mráz zasáhl řeku až ke dnu, takže se snad sestavila. Anna, která vybovchala kulturu, resplicá v tanzotách nemocničního pokoje provaz své klece. Pracuje pomalu a trpělivě. Ostatní pacientky upí. Jenom oligofrenní Kláška civí upřeně

na pohyb v kleci, ale jeho smysl nechápe. Anna v nastrojce tam měla konec provazu a teď rozmotává ualíky a rozpietá sítkovité lanko, provléká a kontroluje hustota svou práci. Sedí na bobku, ale její tělo je těžké a tak si co chvíli klesne a je to její poslední bolest.

Obtáhli jsme něho suše a paní a její muž ana na chvíli otočil tak, že jsem viděla, jak konkrétně se těsne k němu puzí, a jak on jí od sebe oběma rukama vzpírá a jak její štěstí narůstá a jeho neštěstím, a tomu muži, který ana držel v náručí, tuhly svaly v železo, i když z něho neviačely rampouchy unlí. Zdálo se mi, že nanečte nevyzvat něho muže na sebej a bude posilován vášní tak, že svůj muž musí probřít.

Když taneček skončil, řekla jsem, že jdeme domů a paní Maděnká tomu hned rozuměla. Také se bála, že před hlavním vchodem se už šikují zlátičky, které si urešený manžel májme, aby zalítali Pražana, ale její muž psychiatr nechtěl jít. Asi se mu zdálo, že se tu vyvíjí psychologicky zájímavá situace, kterou bude moci pozorovat, a sám do huby nedostane.

Dvě babky v šatně dívaly se na nás jako dvě slepice, se strany, jedním okem, tím lepším, odhadovaly, co se tak mohlo stát, oblékali jsme se a obouvali zrychleně, jako bychom něco ukradli, a pak jsme opustili hospodu zadním vchodem. Hvězdy aragivě zářily, nejvíce ze všech jitřenka, a paní Maděnká mínila, že ta ženaké byla celá měkká a přilnavá a svůj muž namítal, že přilnavá byla, ale samé maso a šedné sádlo. V psychiatrické léčebně v moderním světle stokilová ana zatím soukala svou zhubnou oprátku a pak doktor litoval, že jsme nenechali děj doběhnout do konce, protože takhle ho nemohli diagnostikovat. Opatrně, anědi polévku a usnul, a já jsem se pořád převálevala. ~~Maděnká~~ tlačila se na zne tlustá masitá mára, a v té době už ana visela v kleci vsedě krtvá.

Na druhý den ráno jsem se to dozvěděla od paní sociální a také jaký to bude sas saler. Povídala jsem jí o přestrojené ovečce a ona makala pomazánku na chlebiček a ten jí hněvek vypadl z ruky, když volala: jebena zjebená, zasloužila by vohnout přes koleno a nafezat, ale on si jí vědycky naloží na záda a odnese si jí sas domů. Takovej pěkněj chlap, mohla by všech deset voblíznout a vena vyvádí. Jednou vyvlekla do lesů mladýho kluka a jeho otec čekal před lesem, a jak se vynořili, tak mu rosbil hubu i sanici.

Zjevila se mi milostná usťe Maria a pana Kudrny, kteří vcházeli do lesa a zase vycházeli a nikdo tam na ně nečekal, protože si patřili, dokud je nerozdělila smrt.

- To je štěstí, že byl takový mráz, říkala paní sociální, ~~Maděnká~~

ale by vašeho chudáka hodného pana manželka vyvíkla do lesa. A nebyli tam s níma Novákoví?

- Nikdo s níma nebyl.

- Ach bože, lamentovala paní sociální, to je neštěstí. Kdyby tam byli, tak Novák by jí zrichtoval, udělal to už kolikrát a oni bez nich nikam nechozí. Ale v tejdnu měla Nováková angínu, tak je asi ještě v neschopnosti a proto to takhle dopadlo. Kdybych tam aspoň byla já, šel bych si hned zvečera mezi tu jebenu a chudáka vašeho hodného pana manželka.

A paní sociální začala nespávat vnuka síchanyí vajíčky a já se na to dívala, nohy mezi žebry ústředního topení. Nad hlavou sladkého chlapečka slunce začalo tavit ledové květy, už se nesa vrací, a Anna už v kleci nevisí, odřezali jí. Nařídili také, aby se všechny konce šňůr, a nichž jsou spleteny hršče v klecích, zapečetily. A já si vzpomněla na Marii, jak ta kdysi honila mušské s klackem po lukách, když si je vybrala a nechtěla jí dát a jak obviňovala státníky, že s ní měli poměr a ~~niha~~ děti a nechtějí platit alimenty. Obviňování bylo společensky nebezpečné a tak jí savřeli do blázince, kde si našla pana Kudrnu. Žádný mušský už ji pak nezajímá, jen on. Mezi ostatními pacientkami vypadala jako paní doktorka, protože chodila v civilu a byla vždycky učesaná a usmívala se měkkým úsměvem vědoucích a přejících.

- Paní sociální, povídala jsem, ona je ta paní třeba velikej chudák. Kdyby potkala toho pravýho, tolik by nejedla a nezatahovala by cizí do lesa.

Paní sociální otočila se ke mně, dívala se na mne modrým unaveným očima a vraštila čelo. Lžička s síchanyí vajíčky zůstala třet ve vzduchu a vnuč natáhl tiustou ručičku a lžičku jí vyrasil.

Marii je nutné odhrnout vlasy z obličej, aby člověk zblízka uviděl její oči, nos a ústa. Je pohřbená tam pod topení a Anna musel čtyři nět do sárnice.

Paní Maděnka ani asi o veliké lásce, ale bojí se trestu a proto se raději modlí.

A paní sociální vybírá vajíčke z koberec a jak je sehnutá, vidia, že ztloustla, že si už nebarví vlasy a nelakuje nehty a hned vím, proč letos nebyla na ples. Protože se jí děti pořád vracejí domů a vězí na ni svoje děti.

- Mě už to nebaví, řekla. Už mě netěší ani hoský šaty, ani mušský, ani ten bál. A rozplakala se.

- Paní sociální, řekla jsem. Nemůžete se na to vykašlat, ještě ne. Koukejte si najít nějakýho mušskýho, nebo vás děti utnuh. Slíbejte mi, že se na to nevykašlete, nebo tady budu plakat s vámi.

A paní sociální slíbila, že příští rok zas na ples půjde a všechno bude jako dřív.

Tucet říkanek

Ptal se červ své červotočky
co to dělá za otočky
škorpí se a nadává
je s ní k stáru otrava
Řekla mu: To ze žalu
máš rád mladší žízalu

Nóbl dáma s velkým šmrncem
praštila milence hrncem
když chtěl, aby v posteli
zůstala přes neděli
V pátek spěšně domů chvátá
čeká manžel, děti, chata

Milovali se tak živě
že panelák závistivě
po celou noc naslouchal
Důvěrník pak ráno dal
poldům echo: Sakulentská
je ta láska disidentská

Ten, kdo má rád Rosemary
pro ty její rozměry
hloubku, délku, útlost v pase
je snad estét a ne prase

Mám rád Hedu
nedovedu dát ji k ledu
vyvstá z toho dozajista
problém, zda jsem hedonista

Pan kardinál protestoval
že si vůbec nestěžoval
a nenapsal to, co měl
pobouření prý ho tíží
Kdyby se Kristus líp choval
císaři víc pochleboval
a dělal jen to, co směl
neskončil by na kříži

Skoro sto let marně sníme
že USA předhoníme
jsme však už jen z dohánění
usupění, pázdušení
Půjčte nám své miliardy
popoběhnem o dva yardy

Tytyty, tytyty
půjčku nechceš splatiti
Ať nečekáš marně roky
půjč mi ještě na úroky
hlavní dluh vyrovnám jindy
nejspíš na svatého Dyndy
Já to platit nebudu
radši se dám na vojnu

Veškerou důvěru hubí
pan filosof kolozubý
jak chce zbavit svět všech klamů
když nespraví vlastní tlamu

Zastaviti let letadla
aniž část letadla spadla
toť úkol nad lidské síly
pokrytec se nad tím čílí

Dostal jsem od pratety
fungl nové rakety
dotklo se to prastrýce
dá mi jich ještě více
Abych viděl, jak to létá
pustím je z léta do světa

Když se ke vší bídě přidá
navíc ještě syfilida
kdekdo zbledne jako křída
Nejlepší být invalida

Karel Pecka

Carne Vale. Prozatím v titulcích
bezejmenná roční doba: akt přírody.
Pohlaví krajiny černobílé,
její jalovost. Únor to pole ovšem bílí.
Potom: zahradní momentka věčnosti
v násypných kamnech
přežívající tvrze s vlastní, lepší pamětí.
Pálení rukopisů. Poprašek
aněhu mezi nahofe a mezi dole,
paruka nelehkého průmyslu,
Více nebylo
by nikdy mín. Slídové oko kamen
slídově pomrkává ven, průklepový papír
hrudkováný celou noc
na vlastní pěst se pouští
do nevlastní závěti. Odkazy
na jakoukoli větu,
věta na každý předmět kýsli zastavený, pomalu
jako v dětské hře.
Duše zjednodušená v tělo,
přistávací plocha ve chvíli startu
mezi přesličkou a betonem.
Věčné světlo zapalované o každém svátku,
slova citovaná po/paměti
z Dostojevského, Výrostka.

**TĚŠIL SE NA TVÉ CLEJE /na obrazy/, proč ale
namísto nich hovorová**

řeč její hudby /rovina zvlněná rákosem,

v kaskádách času/

v kaskádách rvalo mu to srdce

rvalo mu to srdce ještě i od prodloužených úst

/rám bez obrazu

vlekl se polem rzivým jako brány/

- Či mohlo být to srdce, plachtící

rozpažený čáp;

kým mohla být

socha krve

že představuje naději.

Je víra, která mě málem

připravila o naději,

je socha krve

kteřá zpodobuje naději:

naděje, oblak vyváosený v krvi,

satahuje obzor.

Naděje plná krve, hovorová dětka držaná

a pěší, arážková opona.

Předchůdci deště, sny rozvrácené

jako dvůr. Zbytkový

statek na posadí budoucností,

v červáncích.

MŽÍT PŘESTÁVALO kolikátý den.
Ragbyový mlýn zpomaloval mžik
na místě havárie,
muž odhozený autem na asfalt
jak hrubé slovo
nezassténal, převaloval se
v balonovém pláště
sem a tam.

Ragbyový mlýn v balonových pláštích
nad ním konal,
mouka sprostoty
výražková
suchá

přeskakovala jako jiskry,
vracela těla ve zvířecí rež. Klenba,
předposlední nebe dechu,
houstla v padákový klín.
Asfalt usak napl,
muž nezasténal.

Pokoušel podhrabat se pavoučími prsty
v nebe
tam a sem.

Loenik kotrekl

z lootků k basic czech pro pokročilé po straně 1980

Hledločka při / použitelná i jako předpona /

při samotném východu uzeneho masa

při samotném západu jitrnic

při lijavcích piva a měsíčních přílivcích ruzru

při cigaretách z trávy a haluzích z nich

při k čertu rožhavených obrazovkách

při všech krimi - sci - fi - hi - fi -

při všech zánětech předkožek a vagin

při všech strhaných pupcích a defloracích

při tunách souloží těžkých jak galaxie

při všech prámeích za nedodaný materiál

při všech doložkách nejvyšších výhod

při všech wehrmachtech a juntách

při jezerech nafty a při rozhlasových škrkavkách

při samotné pširanosti Mermomoci

při všech výmluvách ZATONRMŮŽEME a FOJSMENECHTELÍ

při všech raketách - em - duch - em-em - duch-duch - duch-~~duch~~-

při všech displejích pikofaradech /pF/ nanofaradech/nF/

automatizacích robotizacích computerizacích

při všech vesvětových kšeftech SBĚRNÍCH SUROVIN

při všech z beden nevybalených elektrárnách

při všech ohnech voltech watech decibelech a megatunách

při samotném rohu Velkého buzeranta spázeného

mastodontem na počátku dáluvia

při veškerém hmlistém zavvěření veškerenstva

PŘI

oahán

ODČASU DOČASU a DOPŮLČASU

Na existenci filosofa Karla Poppera mě nezištně upozornil ing. Lubomír Polák, který od krizových let rozšiřuje ze svého venkovského azylu /hlídače v JZD/ pozoruhodné samizdatové sborníky "Černovická zastavení". Patří mu za to můj dík. Navíc pak v loňském roce vysílala vídeňská televize třídílný záznam ze symposia o Karlu Popperovi při příležitosti jeho 80. narozenin a za jeho osobní účasti. Ale hlavně, Karlu Popperovi se v Československu dostalo té cti, že se už mluví a píše o "popperismu": a to, pochopitelně, velmi kriticky. /Např. M. Marčík: Ke kritice individualistického pojetí subjektu ve filozofii, Filozofický časopis č. 5/83, str. 680 a n./

A to je příznačné: naši současní marxističtí "filosofové" citují a kritizují filosofa, jehož díla nesmí být ani v knihovnách, ani na trhu. V originálech: nealuvě o možnostech překladu do češtiny. A přitom, Popperova první všeobecná zásada zní: každý filozof musí usilovat o to, aby byl zcela prosumitelný. A druhá: každý filozof i vědec se musí snažit, nikoliv aby své názory obhajoval, ale aby je vyvrátil. Nedokáže-li to sám, musí být vděčný tomu, komu se to zdaří. Protože díky jemu nepropadl nevědeckému bludu.

/ "... považují racionální a kritický postoj za rovnocenný. Kdykoliv totiž věříme, že jsme našli řešení nějakého problému, neměli bychom své řešení obhajovat, ale ze všech sil se snažit, abychom je vyvrátili. Bohužel jen málokdo z nás se řídí tímto pravidlem. Ale naštěstí se najdou druzí, kteří budou ochotni ke kritice, když ji neprovedeme sami. A však kritika přinese jen tehdy ovoce, když jsme svůj problém formulovali co možná nejjasněji a svému řešení jsme dali dostatečně pevnou podobu; a to je právě podoba, o níž lze kriticky diskutovat."

- Z předmluvy k anglickému vydání "Logik der Forschung" z r. 1959./

V Československu je možné zachytit ke čtení jeho první díla, vydaná před II. svět. válkou. Např. "Bída historicismu" /Das Elend des Historicismus/ a "Logika bádání" /Logik der Forschung/. Ale už jeho práce poválečná a sřejmě nejdůležitější "Otevřená společnost a její nepřítelé" je nedostupná. Snad ji aspoň studují sociologové našeho reálného socialismu - četné zmínky v československých časopisech o Popperovi tomu nasvědčují. Ale i tak: filosofa Karla Poppera je možné představit i v roce 1984 jeho vlastními slovy, a to s knihy, jejíž první vydání je s r. 1934. Neboť jsou knihy, jež upadají v zapomenutí po pěti letech, a jsou díla plně živá i při svých 50. narozeninách: následuje překlad několika úryvků s úvodů různých vydání zmíněné knihy "Logik der K Forschung", včetně věnování a úvodních citátů.

ví žert,
která má zásluhu, že tato kniha znovu vyšla
po mnoha letech.

Hypotézy jsou sítě,
úlovek chytí pouze ten, kdo hodí síť.

Novalis

Nic není tolik zapotřebí člověku vědy
jako něco vědět o jejích dějinách
a o logice bádání: ... o způsobu,
jak odhalovat omyly; o úloze,
kterou hrají hypotézy a síla vzdělání;
a o metodě přezkoušení /ověření/.

Lord Acton.

PŘEDMLUVA K PRVNÍMU NĚMECKÉMU VYDÁNÍ 1934.

Poukaz na to..., že člověk
konečně vyřešil nejtvrdošíjnější problémy,
neposkytuje znalci uspokojení,
neboť čeho se obává, je právě to,
že se filozofie k žádnému pravému
"problému" nikdy nedostane.

Schlick /1930/

Jsem právě zcela opačného názoru
a tvrdím, že v jádru věci, o nichž se
zejména ve filozofii vedly dlouholeté
spory, nikdy není pouhá hašteřivost,
ale vždycky skutečné a věcná rozepře.

Kant /1786/

Bez dalších okolků můžeme začít se vsutku vědeckým,
téměř fyzikálním zkoumáním problémů. Jde přece o všeobecně
uznávanou problémovou situaci, o vědeckou soustavu: skočme
do ní rovnýma nohama. Badatel také může nechat na čtenáři,
aby si jeho práci sám zařadil do vědeckých souvislostí.

Avšak filozof je v jiné situaci. Nemá před sebou vědeckou
soustavu, ale hromadu trosek /v níž ovšem může objevit poklady/.
Na všeobecně uznávanou problémovou situaci nemůže navázat,

neboť taková situace neexistuje, což by snad mělo být všeobecně známo; avšak právě ve filozofických sporech se vždy vynořuje otázka, zda má vůbec filozofie co dělat s opravdovými "problémy".

Kdo této otázce přitakává, kdo tedy nepovažuje za marný pokus překonat onen smutný stav, který se nazývá filozofickou diskusí, ten může jít - nehlásí-li se k žádné ze soupeřících škol - pouze jedinou cestou: začít od začátku.

Videň, podzim 1934.

PŘEDMLUVA K ANGLICKÉMU VYDÁNÍ 1959.

Ve své původní předmluvě z roku 1934 jsem se krátce - obávám se, že příliš krátce - pokusil objasnit svůj postoj k tehdejší filozofické situaci, zejména k filozofii jazyka a k tehdejší jazykoanalytické škole. V této nové předmluvě bych chtěl objasnit svůj postoj k současné problémové situaci a k oběma dnešním jazykoanalytickým školám. Dnes jako dříve považují jazykové analytiky za důležité, nikoli jen jako protivníky, ale jako spolubojovníky, neboť se zdá, že už jsou tu snad jediní filozofové, kteří zachovali při životě alespoň něco z ~~pracovní~~ tradice ve filozofii.

Jazykoví analytici tvrdí, že není žádný skutečný filozofický problém, anebo že problémy filozofie, jsou-li vůbec takové, jsou problémy jazyka, jeho použití a otázek o smyslu či významu slov. Já však věřím, že je přinejmenším jeden filozofický problém, který zajímá všechny myslící lidi. Je to problém kosmologie, problém, jak porozumět světu - a také sobě samým, kteří k tomuto světu patříme, a našemu vědění. V tomto smyslu je veškerá věda kosmologií, jak tomu věřím; a pro mne je filozofie stejně jako přírodní věda zajímavá právě pro svůj přínos v kosmologii. Kdybych v tom neviděl její hlavní úlohu, úplně by pro mne filozofie a také přírodní věda ztratila svou přitažlivost. Rád dodávám, že částí této úlohy je porozumět našemu jazyku a jeho funkcím; avšak nelze naše problémy považovat za pouhá jazyková nedorozumění.

Jazykoví analytici se přidržují jedné metody, kterou považují pro filozofii za charakteristickou a podstatnou. Domnívám se, že se mýlí a zastávám následující názor:

ní žení,

kteřá má zásluhu, že tato kniha znovu vyšla
po mnoha letech.

Hypotézy jsou sítě,
úlovek chytí pouze ten, kdo hodí síť.

Novalis

Nic není tolik zapotřebí člověku vědy
jako něco vědět o jejích dějinách
a o logice bádání: ... o způsobu,
jak odhalovat omyly; o úloze,
kteřou hrají hypotézy a síla vzdělání;
a o metodě přezkoušení /ověření/.

Lord Acton.

PŘEDMLUVA K PRVNÍMU NĚMECKÉMU VYDÁNÍ 1934.

Poukaz na to..., že člověk
konečně vyřešil nejtvrdošíjnější problémy,
neposkytuje znalci uspokojení,
neboť čeho se obává, je právě to,
že se filozofie k žádnému pravému
"problému" nikdy nedostane.

Schlick /1930/

Jsem právě zcela opačného názoru
a tvrdím, že v jádru věci, o nichž se
zejména ve filozofii vedly dlouholeté
spory, nikdy není pouhá hašteřivost,
ale vždycky skutečné a věcná rozepře.

Kant /1786/

Bez dalších okolků můžeme začít se vskutku vědeckým,
téměř fyzikálním zkoumáním problémů. Jde přece o všeobecně
uznávanou problémovou situaci, o vědeckou soustavu: skočme
do ní rovnými nohama. Badatel také může nechat na čtenáři,
aby si jeho práci sám zařadil do vědeckých souvislostí.

Avšak filozof je v jiné situaci. Nemá před sebou vědeckou
soustavu, ale hromadu trosek /v níž ovšem může objevit poklady/.
Na všeobecně uznávanou problémovou situaci nemůže navázat,

neboť taková situace neexistuje, což by snad mělo být všeobecně známo; avšak právě ve filozofických sporech se vždy vynořuje otázka, zda má vůbec filozofie co dělat s opravdovými "problémy".

Kdo této otázce přitakává, kdo tedy nepovažuje za marný pokus překonat onen smutný stav, který se nazývá filozofickou diskusí, ten může jít - nehlásí-li se k žádné ze soupeřících škol - pouze jedinou cestou: začít od začátku.

Videň, podzim 1934.

PŘEDMLUVA K ANGLICKÉMU VYDÁNÍ 1959.

Ve své původní předmluvě z roku 1934 jsem se krátce - obávám se, že příliš krátce - pokusil objasnit svůj postoj k tehdejší filozofické situaci, zejména k filozofii jazyka a k tehdejší jazykoanalytické škole. V této nové předmluvě bych chtěl objasnit svůj postoj k současné problémové situaci a k oběma dnešním jazykoanalytickým školám. Dnes jako dříve považují jazykové analytiky za důležité, nikoli jen jako protivníky, ale jako spolubojovníky, neboť se zdá, že už jsou tu snad jediní filozofové, kteří zachovali při životě alespoň něco z ~~pracovní~~ tradice ve filozofii.

Jazykoví analytici tvrdí, že není žádný skutečný filozofický problém, anebo že problémy filozofie, jsou-li vůbec takové, jsou problémy jazyka, jeho použití a otázek o smyslu či významu slov. Já však věřím, že je přinejmenším jeden filozofický problém, který zajímá všechny myslící lidi. Je to problém kosmologie, problém, jak porozumět světu - a také sobě samým, kteří k tomuto světu patříme, a našemu vědění. V tomto smyslu je veškerá věda kosmologií, jak tomu věřím; a pro mne je filozofie stejně jako přírodní věda zajímavá právě pro svůj přínos v kosmologii. Kdybych v tom neviděl její hlavní úlohu, úplně by pro mne filozofie a také přírodní věda ztratila svou přitažlivost. Rád dodávám, že částí této úlohy je porozumět našemu jazyku a jeho funkcím; avšak nelze naše problémy považovat za pouhá jazyková nedorozumění.

Jazykoví analytici se přidržují jedné metody, kterou považují pro filozofii za charakteristickou a podstatnou. Domnívám se, že se mýlí a zastávám následující názor:

Filozofové, právě jako ^{jiní} ~~první~~ lidé, mohou na své cestě za hledáním pravdy používat jakoukoliv metodu, která se jim zdá být užitečná. Není žádné metoda, která by byla pro filozofii podstatná a charakteristická.

Druhá téze, kterou zastávám zní takto:

Ústředním problémem teorie poznání vědy byl - a ještě stále je - růst nebo pokrok našeho vědění. A abychom mohli studovat růst našeho vědění, musíme studovat růst vědy.

Nevěřím, že studium růstu vědy lze nahradit studiem jazykových systémů a jejich užití.

Rád bych však dodal, že vím o jedné metodě, vhodné pro filozofii. Není však v žádném případě charakteristická jen pro filozofii; spíše je to metoda jakékoliv racionální diskuse a tudíž metoda vhodná pro přírodní vědy stejně jako pro filozofii. Tato metoda spočívá v jasném formulování problému a v kritickém zkoumání různých způsobů řešení.

Podtrhnul jsem zde slova "racionální diskuse a kriticky", abych zdůraznil, že považují racionální a kritický postoj za rovnocenný. Kdykoliv totiž věříme, že jsme našli řešení nějakého problému, neměli bychom své řešení obhajovat, ale ze všech sil se snažit, abychom je vyvrátili. Bohužel jen málokdo z nás se řídí tímto pravidlem. Ale naštěstí se najdou druzí, kteří budou ochotní ke kritice, když ji neprovedeme sami. Avšak kritika přinese jen tehdy ovoce, když jsme svůj problém formulovali co možná nejjasněji a svému řešení jsme dali dostatečnou konečnou podobu, o níž lze kriticky diskutovat.

/.../ Je mi lhostejné, jaké metody filozof /nebo kdokoliv/ používá, pokud má zajímavý problém a pokud se vážně pokouší, aby jej vyřešil.

Mezi mnoha metodami, z nichž si může vybrat - volba je přirozeně závislá na tom či onom problému - existuje však jedna, o níž bych se rád zmínil. Je to jedna varianta právě nyní ve filozofii tak nemoderní historické metody. Spočívá jednoduše v tom, že se pokoušíme zjistit, co druzí o dotyčném problému řekli a mysleli: proč ^{to} byl pro ně problém, jak ho formulovali, jak se pokoušeli jej vyřešit. Zdá se mi to být velice důležité

ve všeobecných metodách racionální diskuse. Neboť pokud opomíjíme, co druzí lidé myslí nebo mysleli, pak končí racionální diskuse, nechceme-li se spokojit s tím, že budeme diskutovat jen sami se sebou. /.../

Pokusil jsem se ukázat, že nejdůležitější z tradičních problémů teorie poznání - ty, které se zabývají růstem našeho vědění - sahají vysoko nad možnosti, které poskytují obě hlavní metody jazykové analýzy, a že ke zkoumání těchto problémů je nepostradatelná analýza vědeckého poznání. Zdáleka nemám v úmyslu, abych na tomto argumentu vystavěl nové dogma. Bohužel, analýza vědy - "filozofie vědy" - hrozí, že se stane novou módou a vytvoří nový specializovaný obor. Ale filozofové by neměli být specialisty. Co se týče mého zájmu o vědu a filozofii, chtěl bych se dovědět o záhadě světa, v němž žijeme a o záhadě lidského vědění o tomto světě. Pouze probuzení nového zájmu o tyto hádanky může osvobodit vědu a filozofii od jejich specializovanosti a od jejich nebezpečných pověr o autoritě osobního vědění specialistů; od pověry, která bohužel až příliš dobře zapadá do naší postracionální a postkritické doby, která se pyšně věnuje tomu, aby zničila tradici racionální filozofie a s ní i tradici rozumu.

Penn, Buckinghamshire, na jaře 1958.

PŘEDMLUVA KE 2. NĚMECKÉMU VYDÁNÍ.

/.../ Anglická teorie poznání je také dnes ještě silně ovlivněna velkou tradicí, spojenou se jmény Locke, Berkeley, Hume a Mill. To lze vidět především ze spisů Bertranda Russella, nepřekonatelného mistra v důvtipu, jednoduchosti a humoru ve filozofii. Jsem s touto velkou tradicí v rozporu, protože považuji za základní, ba za rozhodující Kantův přínos v teorii poznání.

/.../

Ale Einstein nás naučil, že Newtonova fyzika je asi falešná; a to znamená úplnou změnu problémové situace, jak ji viděl Kant. Tak můžeme nyní Kantovy problémy řešit tím, že přiznáváme přírodovědeckým teoriím /a tím spíše metafyzice/ zásadně hypotetický charakter.

/.../

Tento názor nás vede k intelektuálníx skromnosti.
V intelektuálním světě - a zejména ve filozofii - platí vzor
Goethemu: "Jen lumpové jsou neskromní."

Bylo mi to obzvlášť jasné, když jsem zjistil, že moje
názory na teorii poznání, které jsem formuloval v roce 1934,
byly již před 2.500 lety předvídaný Xenophanem:

"Bohové nám smrtelníkům neodhad^{li}ou všechno od začátku,
ale během času hledající nalézáme to nejlepší.
Plnou pravdu o bozích a o věcech, o nichž hovořím,
žádný člověk nepoznal a nepozná ji nikdo.
A i kdyby někdy někdo došel k pravému poznání,
sám by o tom nevěděl: všechno je protkáno domněnkami."

/.../

Penn, Buckinghamshire, podzim 1968.

Přelomil L.P.

Prohlášení k mluvčímu

V lednovém Obsahu, kam jsem doposud přispívala, Ludvík Vaculík podepsal svou stať "Byla to kep?" jako mluvčí a hned druhá věta této stati zní: "Z nich na zvláštním místě cítíme slovo piča." /Podtrženo autorem./

Já tak necítím: I když jsem si myslela, že mám snad porozumění pro zvláštní a exhibicionistický humor, nemám v písemném /a snad i vážně míněném/ textu chuť sčítat podtržená i nepodtržená slova Ludvíka Vaculíka. Kolikrát jen výše uvedené slovo autor statě opakuje! A naprosto zbytečné: jinak řečeno, po zásadním příspěvku Miroslava Kusého, mluví /jako mluvčí/ nepatřičně a bez znalosti věci, o níž ~~je~~ mu jde. Tedy nepravdivě. ~~Vlastně a jeho kniha je Vlastně Ludvík, kde mluví o~~ Zvláště, když svůj příspěvek adresuje - a pročpak? - "Ústavu pro jazyk český ČSAV".

Ústav pro jazyk český ČSAV svůj úkol k českému jazyku totiž splnil. Pokud už Ludvík Vaculík píše /a nemá se to, nemá/ o něčem, aniž se pořádně seznámí s materií, pak jej upozorňuji na vědeckou knihu o 962 stranách, vydanou v Academi, nakladatelství ČSAV, z v Praze 1980, v nákladu 2000 výtisků. /V nákladu dostatečném - dodnes je slovník k dostání v brněnských knihkupectvích za 135,- Kčšs./

Vědeckým redaktorem slovníku je prof. dr. Vladimír Šmilauer, DrSo, recenzentem pak dr. Jan Svoboda, DrSc. A tam ~~z~~ se na straně 244, může Ludvík Vaculík dočíst tolik požadovaného slovníkového hesla, vědecky naprosto oprávněně použitého při výkladu slova Pičulín. Cituji: piča "vagína". STč. osobní jména byla odvozována i od názvů tělesných částí stydkých, srov. Piček, Pičal, Prdlík a MJ Pyzdratice." /Konec citátu - výše uvedené slovo jsem podtrhla, neb ve slovníku je vytištěno proložené./

Závěrem, abych naplnila smysl ~~š~~ prohlášení: protože se někteří autoři ohražují v Obsahu proti příspěvkům mým, a já se zase ohražuji proti příspěvkům jejich, neboť ty mne rovněž svou nepatřičností pohoršují, je lépe takovou spolupráci přerušit.

Iva Kotrlá

Tažní ptáci

/ Glosa o léčbě opojení /

Mnoho let uplynulo od Ikarova pádu a nic se nezměnilo. Jen protagonisté trochu zestárli, ale jinak: nic se nezměnilo. Neprůbojní otcové zůstali ve svém neštěstí a jejich synové ve svých úzkostech. Jiří Hubač, který po sedmi letech od Ikarova pádu /v r. 1977/, uveřejnil v ČST na počátku roku 1984, na konci jeho prvního měsíce, své pokračování, nic neuspěchal: v ČSSR, ani v kultuře, se nyní nepracuje rychle. Ani léčba opojení v Čechách rychleji neprobíhá.

Divák ČST je uveden do zámeckého parku, kde knížecí zámek má vznosnou fasádu starobylosti a kulturnosti, jako celá česká země. Na první pohled. Zvláště z výšin letících ptáků. Mohl by to být i pro ně, svobodné, plně kulturní domov, ptáci však neklesají, míjí zemi a letí volně přes hranice pryč. Jsou řízeni rozumným přírodním pudem. Viditelně.

Park je oplocen a muži v teplácích dusají v kruhu: jen jeden z nich, stařík na místě posledním, si ptáků povšimne. Jiní vidí jen místní a přísné ptáky, v bílých čepečcích, byt: ale obdařené mocí. A mužný dohlížitel ucýchané /muže?/ okřikne: Komunito! A my už nemůžeme být na pochybách: děj se odehrává v reálném socialismu. V našem reálném socialismu, v tom nedatovaném po r. 1968, kde událostí a rozkazem jsou jen ty křiky dohlížitelů: Komunito!! Tak důrazné: Komunito! Pozor !!

I ano, v Tažných ptácích vidíme sami sebe: jsme v tom jeden za druhého a všichni za všechny. Dohlížitelé, ti mohou mít teď i sportovní vzrůstání. U žen /sester dohlížitelek!/ jsou přijatelné i stopy bývalé krásy na tváři: vždyť komunita se vnucenými vnitřními zákony léčí z ~~opojení~~ bývalého opojení sama. Víceméně: je jen pod dozorem. A neutuchajícím: na vše se přijde. Denunciací, špiclováním, skrzevá buzerací i přes pěkné slovo: v pohovoru. I výhody existují: dokonce, za vzorné chování a po vzorném prověření všech aspektů tohoto chování, se může pootevřít klec kolem bývalého zámku: ptáček-občan komunity se může na chvíli volně prolétnout. Ovšem, jistěže pěšky a po zemi: však on už mu život, reálný život, přistřihne křidélka.

Stařík, který se oddával opojení dříve, oddává se mu i nyní: jeho totiž čeká jen práce s mrtvými lidmi. Pro někoho tak tomu bylo před opojením a zůstane i po: opojení. /Kolik jen Čechů si takto nyní vydělává na chléb - od prosektur až po projekce - málem všude se pracuje s mrtvými lidmi!/ A stařík, hraný Vlastimilem Brodským, chce už jen jedno: Létat! Letět aspoň jednou, tak, jak to lze slíbit jen malým dětem: Letět, i když smrtí do náruče!

V opojném monologu poblíž klavíru - neboť jsme byli kdysi konzervatoři Evropy! - říká nově opojenému hudebníkovi v Praze /Menšík jako Kára!/: Letět, člověče, letět, nad špínou ulic a necítit než čistý a volný vzduch! Svobodu rozletu!

Touží, v té slepé uličce, kdy stáří už je tu a Fendrych už nemá sílu do jakéhokoli boje, aspoň letět volně a svobodně - i když vstříc jistému zmaru! Proti nezměnitelným zákonům, jimiž se řídí svět! /Řídí? Řítí?/ Žít se však musí /aspoň pro ty maličké, i když, i když - není ta jejich důvěra, důvěra malých holčiček, že lze dospělým létat - zavazující?/, i žít se musí: je to heslo Slovanů, a Kára mu vysvětluje: že je nutné tu káru života táhnout dál. Jistě: nikdo nás už nemiluje, nás Čechy, třeba v celé Evropě ne, bojovat i hudbu hrát jsme snad kdysi uměli, ovšem skutečnost je jasná - létat neumíme. A těžko kdy umět budeme, i když přízemní život je bez opojení téměř nemožný. Na zámku, tam intelektuál, také na léčbě z opojení, dvojnásobný doktor, aspoň přesně ví, jaké heslo - z dávné demos Řeků - vylepit na nástěnkou: a získává za to dokonce, přes veškerou svou ironii, body k dobru. /Týká se to možná, asi, zřejmě, i Jiřího Hubače./ Češi, ti mistři více významů!

Přes Tažné ptáky vidíme naši společnost v naprosto správném světle: Komunita je řízena pragmatickým primářem, který sice ví, že svěřená mu komunita není už jako lidský materiál vlastně k ničemu /to opojení už má, jak shrnul Cupák, se sedmdesáti procent v kostech/, ale přesto se tváří, jako by návrat k světlým zítřkům socialismu byl jen otázkou vhodného /a osvědčeného/ stylu léčby. Však když rozpozná společenskou nebezpečnost Fendrychovu /ta jeho bojovně nebojovná, ale zásadní nechut: nespolupracovat!/, neváhá použít to nejtvrďší řešení. Existují přece naprosto uzavřená oddělení: není problémem na ruce k letu aspoň rozpažené, i když bezmocné, navléci svěrací kasejku! Nejen primář, všichni to vědí: Za železnou oponou existuje ještě hermetičtější opona! Takové je divadlo našeho světa: a jako na divadle primářovi, pod dojemem jeho neoddiskutovatelné moci a funkce - část společnosti, jakési její tvrdé jádro - každý návrh odhlasuje. Ve svém svrabu už miní jen přežít, bez ohledu na život jiných, neboť žádné společenství neexistuje: existuje komunita!

Fendrych, jehož jméno naznačuje dřívějšího bojovníka, tak jak mu západoevropská společnost rozuměla, ten používá neúčinnější zbraň: o své přízemní živoření ani nebojuje. Mlčí a jen se kouká a celým svým výrazem dává najevo: asi zvítězím, protože s vámi už spolupracovat ~~ne~~ nemohu, já ani nechci být členem vaší společnosti, já jsem pěší pták. A přátelství a soudružství a národní společenství a kulturu citu - tu mi už může poskytnout jen druh v neštěstí, pěší pták, který pochopí, že bez letu a kulturního tažení svobodných tvorů nemá život v Čechách cenu.

/KO/

Tato recenze vyšla 4. ledna 1946 v levicově labouristickém týdeníku Tribune.

Několik let od chvíle, kdy jsem o Zamjatinově románu My prvně slyšel, konečně mám v rukou výtisk té knihy, jedné z literárních kuriozit naší doby vždy hotové knihy pálit. Nahlížím do Pětadvaceti let sovětské ruské literatury Gleby Struveho^{1/} a zjišťuji, jak to s románem My bylo:

Zamjatin^{2/}, který roku 1937 zemřel v Paříži, byl ruský romanopisec a kritik a vydal několik knih před revolucí i po ní. Román My byl napsán kolem roku 1923, a třebaže v něm nejde o Rusko a k soudobé politice nemá přímý vztah, jeho vydání bylo zamítnuto jako ideologicky nežádoucí. Podařilo se vyvézt kopii rukopisu a kniha vyšla v anglickém, francouzském a českém překladu, rusky však nikdy. Anglický překlad vyšel ve Spojených státech a jeho výtisk jsem nesehnal, existují však výtisky francouzského překladu /s titulem Nous Autres^{3/} a jeden z těch se mi konečně podařilo si vypůjčit. Pokud umím posoudit, není to kniha prvního řádu, jistě však je neobyčejná a žasnu, že se nenašel anglický nakladatel tak podnikavý, aby ji vydal.

^{1/} Nar. 1898 v Petrohradě, 1932-47 lektor slovanských studií na Londýnské univerzitě, pak do 1965 profesor slavistiky na Kalifornské univerzitě; vydal Sovětskou literaturu 1917-1950 a Ruskou literaturu v exilu.

^{2/} Jevgenij Ivanovič, nar. 1884, studiem inženýr, účastník revolučního hnutí 1905, přednášel 1931 v Praze; G.O. uvádí o něm víc dále.

^{3/} Zhruba "My další".

Nad románem My si kdokoli musí uvědomit především fakt - nikdy, myslím, nezmněný - , že je z něho jistě z části odvozen Konec civilizace^{4/} Aldouse Huxleyho. V obou knihách jde o vzpouru primitivního lidského ducha proti zracionalisovanému, zmechanisovanému, bezbolestnému světu a oba příběhy se dějí asi šest set let po naší době. Ovzduší obou knih je podobné a líčí se v nich zhruba stejný druh společnosti, i když v Huxleyho knize je méně politického uvědomění a víc ji ovlivnily nedávné biologické a psychologické teorie.

Jak to vidí Zamjatin, v šestadvacátém století ztratili obyvatelé Utopie tak úplně svou individuálnost, že se rozpoznávají jen podle čísel. Žijí ve skleněných domech /bylo to napsáno před vynálezem televize/a to politické policii, čili "Opatrovníkům", umožňuje snáz na ně dohlížet. Všichni nosí stejné uniformy a lidskému tvorů se běžně říká "číslo" nebo "unif" /uniforma/. Potrava je syntetická a obvyklým oddechem je pochod ve čtyřstupech za zvuku hymny Jediného státu z amplionů. Ve stanovených lhůtách se obyvatelům dovoluje, aby na hodinu /zvanou "pohlavní hodina"/ kolem svých skleněných bydlíš stáhli závlony. Samozřejmě tu neexistuje manželství, i když v pohlavním životě, jak se zdá, nevládne úplná promiskuita. Pro účely milování má každý jakousi přidělovou knížku růžových lístků a partner,

^{4/} Tento titul měl český překlad vyšlý 1933, rok po originálu pojmenovaném ovšem barvitěji Brave New World, zhruba "Krásný nový svět"; je to citát z repliky líbezně a bystré Mirandy v závěru Bouře, za jejíhož vzniku "brave" široce znamenalo "výtečný", pak i "skvěle oděný" a později "statečný" či až "hrdiný"; Miranda i Huxley jako by hráli na všechny významy a to hlavně ironicky.

s nímž je přidělená pohlavní hodina strávena, podepíše kontrolní útržek. Jedinému státu vládne osoba zvaná Dobrodinec, kterou rok co rok znovu volí všechno obyvatelstvo a volba je vždy jednomyšlná. Vůdčím principem státu je neslučitelnost štěstí a svobody. V zahradě ráje člověk byl šťastný, ale z pošetilosti žádal svobodu a byl vyhnán do pustin. Nyní mu Jediný stát odstraněním svobody štěstí vrátil.

Až potud je podobnost s Koncem civilizace nápadná. Třebaže však Zamjatinova kniha je skladebně méně zdařilá - má dost slabou a ledabylou zápletku, přitom tak složitou, že se nedá stručně shrnout - , skrývá se v ní politické ostří, jež Huxleyho knize chybí. Tam je otázka "lidské přirozenosti" v jistém smyslu vyřešena, protože se v ní předpokládá, že se lidský organismus dá prenatalními zákroky, léky a hypnózou utvářet ve prospěch požadované specialisace. Je stejně snadné vyprodukovat prvotřídního vědeckého pracovníka jako napul slabomyslného pekaře a bez obtíží se odstraňují pozůstatky primitivních instinktů jako mateřské city či touha po svobodě. Přitom není udán jasný důvod, proč je společnost tak složitě rozvrstvena, jak se tu popisuje. Cílem není ekonomické vykořisťování, ale zdá se, že pohnutkou není ani přání znásilňovat a ovládat. Nikdo nehledoví po moci, není tu sadismus ani krutost jakéhokoli druhu. Ti nahoře nemají žádný silný motiv nahoře setrvat, a třebaže všichni jsou jaksi prázdne šťastni, život se stal čímsi tak nesmyslným, až je těžko uvěřit, že by taková společnost mohla přetrvat.

Zamjatinova kniha se celkově týká naší nynější situace významněji. Přes výchovu a přes bdělost Opatrovníků se tu ještě

hojně vyskytují prastaré lidské instinkty. Vypravěče, D-503, který je sice nadaný inženýr, ale zůstává přitom chudým konvenčním lidským tvorem, nikým, ztraceným v davu, trvale děsí atavistické impulsy, jež se ho zmocňují znovu a znovu. Zamíluje se /což je samozřejmě zločin/ do jisté I-330, jež je členkou podzemního hnutí odporu a jíž se na čas daří vést ho ke vzpouře. Jakmile vzpoura propukne, ukazuje se, že Dobrodincových nepřátel je opravdu hodně a že se tito lidé krom spiknutí ke svržení Státu dokonce ve chvílích, kdy mají staženy záclony, dopouštějí takových neřestí, jako je kouřit cigarety a pít alkohol. D-503 je nakonec před důsledky své pošetilosti zachráněn. Úřady ohlašují, že odhalily příčinu nedávných nepokojů: prý je v tom, že některé lidské bytosti trpí chorobou jménem představitost. Nervové centrum, odpovědné za představitost, bylo zjištěno a chorobu lze léčit ozařováním. D-503 podstupuje ten zákrok a je pak pro něj snadné vykonat to, o čem celou dobu věděl, že by to měl vykonat - totiž vyrazit spiklence policii. S myslí naprosto klidnou přihlíží, jak je I-330 mučena stlačeným vzduchem pod skleněným zvonem:

Dívala se na mne, rukama svírala postranní opěradla křesla, až se jí oči úplně zavřely. Vynesli ji, elektrickými šoky přivedli k vědomí a vrátili pod zvon. Tak to opakovali třikrát a z jejích úst se neozvalo ani slovo.

Ostatní, jež přivedli s ní, dokázali jednat poctivěji. Mnozí z nich se přiznali, jen co byli vsazeni pod zvon poprvé. Zítra budou posláni k Dobrodincovu stroji.

Dobrodincův stroj je gilotina. V zamjatinově Utopii je popraven mnoho. Konají se veřejně za Dobrodincovy přítomnosti a

oficiální básníci je provázejí recitacemi vítězných ód. Gilotina ovšem není ten starý neohrabaný přístroj, ale model značně zdokonalený, který oběť doslova likviduje a rázem ji mění ve výdech dýmu a v kaluž čisté vody. Popravou se vlastně vykonává lidská oběť a její výjev je záměrně líčen, jako by šlo o neblahé otrokářské civilisace pravěku. Právě toto intuitivní pochopení iracionální stránky totalitářství - lidské oběti, krutosti pro krutost, zbožňování Vůdce, jemuž jsou přisuzovány božské vlastnosti - pozvedá Zamjatinovu knihu nad knihu Huxleyho.

Je snadné porozumět, proč ji nebylo dovoleno vydat. Tento rozhovor mezi D-503 a I-330 /který tu mírně zkracuji/ bezpochyby stačil pohnout modré tužky k činnosti:

"Uvědomuješ si, že to, co navrhuješ, je revoluce?"

"To se rozumí, že je to revoluce. A proč ne?"

"Protože revoluce nastat nemůže. Naše revoluce byla poslední a žádná další nikdy nebude. To ví každý."

"Miláčku, jsi matematik: pověz mi, které je poslední číslo."

"Co myslíš posledním číslem?"

"Tak tedy největší číslo!"

"Ale to je nesmysl. Čísel je nekonečně. Žádné poslední být nemůže."

"Tak proč mluvíš o poslední revoluci?"

Jsou tam i další podobné pasáže. Ale je docela dobře možné, že Zamjatin nezamýšlel, aby výlučným terčem jeho satiry byl sovětský režim. Psal tu knihu přibližně v době Leninovy smrti, takže Stalinovu diktaturu na mysli mít nemohl a roku 1923 podmínky v Rusku nebyly takové, aby kdo proti nim revoltoval proto, že život začíná být příliš bezpečný a pohodlný.

Zdá se, že Zamjatin ani tak nemá namířeno na tu či onu určitou zemi, ale na cíle samozřejmě zahrnuté v průmyslové civilizaci. Nečetl jsem žádnou jinou z jeho knih, ale dočítám se u Gleba Struveho, že žil několik let v Anglii a napsal o anglickém životě řádku sžíravých satir. Z románu My je zřejmé, že se velmi přikláněl k primitivismu. Uvěznila ho carská vláda v roce 1906 a bolševici ho roku 1922 vsadili do kobky na téže chodbě téhož vězení, takže měl proč protivit si politické režimy, pod nimiž žil, ale jeho kniha není žádným jednoduchým výrazem stížnosti. Je to v důsledcích studie Stroje, toho džina, kterého člověk bezmyslenkovitě vypustil z láhve a nedokáže ho tam strčit zpátky. Jde o knihu, která stojí za vyhledání, jen co vyjde její anglická verze.

Překlad a poznámky -k-

I.

Mám trochu sentimentální důvod k úvaze nad tvorbou Vladimíra Párala: dočítám jeho poslední román Válka s mnohozvířetem právě ve dnech zvláštního soukromého výročí - před dvaceti lety jsem napsal nadšený lektorský posudek o jeho rukopisu s titulem Veletrh splněných přání. Tehdy jsem ovšem netušil, že téměř současně vydával tento začínající autor v "Lipnické edici" havlíčkobrodského nakladatelství pod pseudonymem Jan Laban humoresku Šest pekelných nocí, kterou později zřejmě zavrhl /neuvádí ji ani Bibliografie knižních prací členů Svazu českých spisovatelů z r.1976/. Jím uznávaná prvotina vyšla pak až rok nato v Mladé frontě v edici Mladé cesty a okamžitě k sobě upoutala pozornost neobvykle originálním rukopisem s kritickým pohledem na málo v literatuře známý svět lidí technických povolání s úděsně zmechanizovaným životem. Za těch dvacet let vydal můj "jubilant" celkem dvanáct knih a každá byla očekávána čtenářskou i kritickou veřejností se stále obnovovanou zvědavostí. /Fakt je, že v poslední době tato zvědavost po Páralových novinkách dost citelně poklesla./ Ze tří novel vytvořil autor svazek nazvaný Tři ze zoo /Veletrh splněných přání, Soukromá vichřice a Katapult/; tyto tři prózy plus další dva romány Milenci & vrazi a Profesionální žena tvoří pak jakousi volnou pentalogii, která chce být něco jako balzacovská Lidská komedie našich dnů z "českého severu", já to cyklus "pěti způsobů ukájení".

Bude snad užitečné udělat si přehled Páralových knih i s podtituly, které nejsou bez zajímavosti:

- 1/ Veletrh splněných přání. Příběh pokleslé aktivity, 1965.
- 2/ Soukromá vichřice. Laboratorní zpráva ze života hmyzu, 1966.
- 3/ Katapult. Jízdní řád železničních, lodních a leteckých drah do ráje, 1967.
- 4/ Milenci & vrazi. Magazín ukájení před rokem 2000, 1969.
- 5/ Profesionální žena. Román pro každého, 1971.
- 6/ Mladý muž & bílá velryba. Malý chemický epos, 1973.
- 7/ Radost až do rána. O křečcích a lidech, 1975.
- 8/ Generální zázrak. Román naděje, 1977.
- 9/ Muka obraznosti, 1980.
- 10/ Romeo & Julie 2300, 1982.
- 11/ Pokušení A-ZZ, 1982.
- 12/ Válka s mnohozvířetem, 1983.

Novela Mladý muž & bílá velryba měla zahájit nový cyklus, není však známo, zda Páral tento záměr ^kvskutk do konce realizoval - byla by to v tom případě jakási "trilogie naděje": Mladý muž & bílá velryba, Radost až do rána a Generální zázrak. Nasvědčoval by tomu fakt, že tyto svazky opatřuje autor důsledně lákavými podtituly, zatímco

od luk obraznosti se této praxe vzdává. Poslední tři svazky jsou vědeckofantastické příběhy, v prvních dvou Páral poprvé opustil své "rodné" severočeské prostředí a vrátil se k němu zase až v knize Válka s mnohozvířetem.

Páralova tvorba je pro kritiky vděčným námětem úvah, protože je v mnoha ohledech dráždivá a přitom svou zjevnou racionální konstruktivností "průhledná". Tato průhlednost je však zároveň autorovou fintou, klame, svádí uvažování na falešné stopy, takže není výjimkou naprosto protichůdné hodnocení jednotlivých jeho próz i celého díla - což ostatně odpovídá i čtenářskému postoji. Žádný současný prozaik snad nemá tolik obdivovatelů a právě tolik zapřísáhlých odpůrců, kteří jeho knihy odmítají vzít do rukou jako svod k odporně lascivnímu čtení. V útlé brožurce "Dvakrát Páral" /edice Petlice, 1976/ doporučuje pseudonym H.Rak čtenářům, aby Páralovy texty četli jako "hru na literaturu, ze níž se skrývá intelektuální převaha ironika", který tak vlastně dokázal obratně přelstít oficiální kritiku, překonal brutalitu současné pakultyry a odhalil její lživost. Druhý autor, L. Dobrovský, naopak usvědčuje Párala z konformity, protože u něho "každý pokus vyvléknout se z osudového stereotypu...končí krachem", a z toho mu vyplývá, že jeho dílo "není cítěno oficiální kritikou jako pokus vymanit lidskou aktivitu ze stereotypu řízené společnosti", a proklamuje své čtenářské právo čerpat z literatury nadějí - a tu mu Páralova tvorba nedává.

Na to, že Páral uvádí své texty do parodických souvislostí s pokleslým čtivem, upozornil nad Profesionální ženou Vl.Dostál, domníval se však odhalit i dvojí rovinu této "hry": v té druhé prý Páral pravidlům, jež si uložil, sám podléhá, postupy, jež ironizuje, ho zároveň svazují. Líbivý seriál o české Angelice dneška, tento "román pro každého" /čapkovsky řečeno "román pro služky"/ upoutává svou brilantní dějovou a syžetovou výstavbou, přitom ale - podle kritika - není s to vytěsnit ze své fabule kýčovitost a banalitu.

Určitý "dvojdmost" páralovské prózy je právě od Profesionální ženy její integrální součástí. A všimněme si, že tato novela vychází v r.1971 a že je tedy psána ve vzrušené době kulturních čistek, kdy navíc vyvolali Milenci & vrazi krátce předtím rozporný ohlas v dobové kritice. Spor o tento román nebyl náhodný a vyšel ze základní věci, totiž dvojího pojetí funkce literatury ve společnosti, k níž se klade přídomek socialistická. /Tehdy ještě mohli publikovat autoři o rok nato už nepřijatelní a existovala i jistá názorová volnost./ Jiří Hájek prohlásil tento "magazín ukájení" za nejhlubší romanopisčův úpadek a jako mluvčí ideologických "bdistů" mu dal jasně na sro-

zuměnou, že se tímto dílem dostal do rozporu s požadavky nové kulturní politiky a že při psaní /tj. od 18. srpna 1956 do 13. srpna 1968! / byl v zajetí bludných pravičáckých teorií. Nejnepřijatelnější byla J. Hájkovi a po něm i dalším kritikům románová fatální filozofie dějin, podle níž se ve věčném koloběhu od stvoření světa až po dnešek v podstatě nic nezměnilo: červení /luza, chudí, bezprávní/ se derou na místa modrých /přejemných, zazobaných, mocných/.

Jinak se k Milencům & vrahům postavil časopis Orientace, poslední výspa tvořivého myšlení o literatuře v Čechách. Ten v č. 2/1970 uveřejnil hned dvě stati o tomto románu: v první z nich Karel Milota analyzoval Páralovu tvorbu z hlediska systémové kritiky a viděl ji jako experiment s "umělou" prózou, která má k životu jen velmi volné relace, a upozornil např. na zajímavou Páralovu "hru" s mýtem /symboly Krista, ďábla, anděla, jezdců z Apokalypsy atd./ . Druhá stať, podepsaná Zd. Pochopem, oceňuje Milence & vrahy jednoznačně kladně, vidí v nich vyvrcholení Páralovy tvorby a východisko k novým možnostem jeho satirického pojetí života a člověka, neboť ze "soukromých vichřic" se tu hrdinové dostávají do vichřic světa a dějin.

Tři první Páralovy knihy, tvořící později trilogii Tři ze zoo, takové protichůdné hodnocení nepotkalo, kritické odsouzení "maloměšťáctví, přízemní požívačnosti a životního stereotypu části našich současníků" /Št. Vlašín/ bylo přijímáno vesměs kladně. Příliš tu nevadila už tehdy zřejmá bezvýchodnost či osudová tragičnost, v níž se zmítali autorovi hrdinové, naopak, takový úděl jim právem patřil, maloměšťáctví si přece zaslouží co nejkrutějšího odsouzení jako pozůstatek starého světa, vytrvale hyzdící proklamovanou vyšší socialistickou morálku. Dokud tedy Páral vysílal šípy své ironie proti této lidské "odrudě", bylo všechno v pořádku a byl vítán. Jak se však pravilo v nakladatelské záložce, "stalo se, co málokdo z Páralových příznivců i odpůrců očekával: Milenci & vrazi jsou teoretickým /?/ výkladem spisovatelova názoru na dějiny lidské společnosti, na vztah jedince ke společnosti..." A kniha, která si troufla na vlastní, zřejmě málo marxistický názor na dějiny, vyšla jako z udělání zrovna ve chvíli, kdy se naše národní společenství ocitlo na osudovém rozcestí! Román musel narazit u těch, kdo vyžadují od literatury bezvýhradnou služebnost socialistickému cíli a jimž proto nejvíc vyhovuje próza panoramatického záběru, dbající na životní pravděpodobnost reálií. Podezřelí se jim jeví všichni prozatéři, kteří vyvodí důsledky z poznání, že popisnost pod jakoukoli způsob

bou brání spisovatelovi nalézt nejvýznamnější strukturální rysy dějinných, politických, kulturních či prostě lidských situací. Jejich "je-nostrannost" čpí bdistům hříchem zkreslování, pomlouvání nového krásného a šťastného života a vyvolává základní námitky: takhle to u nás nevypadá, takové nedostatky se u nás nevyskytují, naše současnost je úplně jiná atd.atd. Tento hřích je ovšem zmnohonásoben, jde-li přitom o satiru, ironii, grotesku apod., kde klad, pozitivní vyústění zpravidla úplně chybí.

Hned od Veletrhu splněných přání bylo zřejmé, že Páral nemínil objektivně zobrazovat realitu tradičním způsobem, ale že chce podávat zcela subjektivní a záměrně vyhocený prožitek, vyjadřovat své hluboce osobní pojetí světa a člověka, vytvářet pouze volnou a přitom jedinečnou analogii ke skutečnosti. Všechny jeho knihy jsou zcela zřetelné paraboly, nikoli ve smyslu literárního žánru, ale paraboly jako způsob, jímž lze vyjádřit moderní složitý svět jistým zjednodušením vztahů uvnitř něho, navázáním kontaktů s ním pouze v podstatných směrech, takže pak s ním dílo koresponduje výhradně jako celek, nikoli každý jeho detail. A právě to je obvykle kamenem úrazu: jednotlivosti v parabole nejsou věrojatné, neodpovídají průměrná lidská zkušenost. Mení snad třeba dodávat, že Janem Křtitelem tohoto moderního prozatérského podání je Franz Kafka.

Parabola je umělý svět, který si vytváří autor sice z látky života, ale nedává se svazovat jeho vnější logikou, je v tomto světě vševládným zákonodárcem a pohybuje svými figurami jako s loutkami podle svých potřeb. Tvorba paraboly je výsostně subjektivní akt, řízený při rozvrhu intelektem, takže se sem stěží může vkrást citové dojetí, lyrické rozechvění či romantické nadšení. Parabola je celým svým ústrojenstvím protiiluzivní, podlamuje levnou důvěřivost v jevovou stránku věcí a vztahů, proniká střemhlav a bezohledně k tomu, co autor objevil pod povrchem, k tomu možná známému, avšak dosud plně nepoznanému, řečeno s Heglem. Problém, na nějž se parabola upne, se stane dominující, všechno podle jejího /autorova/ hlediska nahodilé, vedlejší, vnějškové je odsunuto, vytěsněno, eliminováno, byť by to v životě bylo sebedůležitější. Jen tak se mohlo třeba stát /upozornil na to už J.Škvorecký/, že v žádné knize Vl.Párala se nevyskytuje strana - a dodejme ani odbory /leđa ve zmínkách, ale ne jako síla zosobněná nějakou aktivně jednající postavou/ - , ale že to přitom žádnému z oficiálních kritických bdistů příliš nevadilo. Páral si zvolil žánrově parabolu groteskní, v níž má převahu ironie,

sarkasmus, satira. Metodou groteskní paraboly se dobývá k určitým, málo poznaným jevům a akcentem na ně je činí cílevědomě nositeli nového významu: skrze jejich zveličením či dokonce jakési osamostatnění poznáváme a uvědomujeme si jejich skutečnou nebezpečnost, obluďnost, zhoubnost, např. tíhu stereotypu, který bere člověku jeho lidské dimenze a ohrožuje jeho svobodu zákeřněji než bezprostřední mocenský tlak. "Poznávací hodnota paraboly je v tom, že převádí neznámé /přesněji by bylo říci nepoznané - M.J./, složité jevy analogií do polohy známé a názorné," napsal o tom Zd. Hořínek v Hostu do domu v r. 1966, kde o této moderní parabole podrobně pojednal.

Kilenci & vrazi se stali předělem v Páralově tvorbě, ukázali, že severočeský satirik dokáže víc než jen postihnout defekty soukromých osudů, degeneraci lidskosti v jednotlivcích ženoucích se za kariérou, úspěchem a mocí, chápajících i lásku jako spotřební artikl. Román nebyl ovšem "teoretickým výkladem spisovatelova názoru na dějiny lidské společnosti", jak tvrdila nakladatelská záložka, to by se dalo cum grano salis vztahovat leda na závěrečnou kapitolu "generální ukájení...2000", označenou za "celodějinnou 360° širokou řvavě barevnou cirkorámu Panavision", v níž Páral perzifluje marxistický výklad třídních bojů. Románový parabolický pojatý příběh netvrdí, že socialistická společnost provádí - abych tak řekl - výměny vedoucích kádru výhradně způsobem zde popsaným, totiž buď přes něčí postel nebo bezohlednými podrazy. Přesto našel Št. Vlašín v příběhu výraz skepse, "chápaní života jako bezvýhodného, uzavřeného kruhu /...energičtí nastupující maloměšťáci ohrožují a postupně vytlačují...maloměšťáky nasycené/". /Pojem maloměšťáctví je klíč, kterým se snadno a rychle dá určit i vysvětlit každý nepříjemný sociální úkaz socialismu./

V Páralově parabolické nadsázce je člověk v područí konzumních pohodnot, je zaměřen jen k užívání, požitkářství a užítkovosti, je úzce vymezen jen svými zájmy účelovými, nemá "duši", jen "tělo", nezná minulost, nemá paměť, k tradicím ho nepoutá žádná prožitá zkušenost, a proto i přítomnosti vtiskuje podobu podle obrazu svého - je mu pouze příležitostí k tomu, aby si ji přizpůsobil svým zájmům a potřebám. Takto instrumentálně tedy svým bytím "tvoří dějiny", nekládá do nich žádný mravní význam, závazek lidskosti, žádné duchovní hodnoty. Není divu, že pojem štěstí se mu kryje s představou hedonistického ráje s přemírou dobrého jídla, pití, sexu a moci.

Svět stvořený do takové podoby poukazoval na vážnou hrozbu dehumanizace, na ztrátu původního cíle - nastolení nové, vyšší mravnosti, lidskosti - , zatímco prostředek k němu, rozpoutané materiál-

ní zájmy, ovládly mysl většiny společnosti. Když však o ideovém významu románu rozhodovali lidé typu Jiřího Hájka, bylo předem jasné, že autorovi se nedostane rozhrěšení pro další obdobnou, společensky kritickou tvorbu. Heslem doby se stalo: hledat a za každou cenu najít kladné prvky vývoje.

Páral měl teď na vybranou: buď jít dál tvrdohlavě za svou představou literatury jako demaskující síly a psát dál své groteskní paraboly o ohrožení lidské podstaty v socialistické společnosti, nebo se podřídít požadavkům konformity a hledat klad a naději, ber, kde ber. V prvním případě by ho jistě čekaly složitosti a potíže, ale který satirik je nemá? V druhém případě musel vyřešit složitý úkol kvadratury kruhu: jak si zachovat svůj satiricko-groteskní způsob podání, jehož podstatou je usvědčovat negativní životní jevy, a přitom přece být pozitivní, ukazovat perspektivu, přitakávat vývoji, jakkoli eticky ohroženému. Páral se rozhodl pro druhou možnost, řídě se heslem "risk je zisk".

Už v Profesionální ženě se uchýlil k idylickému závěru, ale to byl ještě jen náznak obratu, který hodlal provést. Názvy i podtituly tří dalších knih už samy naznačují, jaký šelmovský kousek uchystal na své kritiky, ale jak se později ukázalo, především sám na sebe: Mladý muž & bílá velryba /Malý chemický epos/, Radost až do rána /O křečcích a lidech/, Generální zázrak /román naděje/. Oficiální kritika rázem pochopila, oč mu jde a ovšemže ho nadšeně podpořila. Št.Vlašín ocenil na Mladém muži & bílé velrybě fakt, že Páral tu "našel skutečný lék na nudu a okoralost", že je to "tragická oslava lásky a tvůrčí práce" a "skutečná apoteóza práce jako životního dobrodružství". Byl to Páralův triumf, vyžrál na ně, nalítli mu na to! Co ještě žádný satirik nedokázal, tady se podařilo: kladná satira, *contradictio in adjecto*!

Ale i Karel Čapek má přece ve své satirické utopii Válka s Mloky smírný závěr! Takovýhle: autorův vnitřní hlas ho nabádá: "A není ti lidstva líto?" Na naléhání tohoto vnitřního hlasu uvažuje autor o tom, jak by se asi lidstvo, které ponechal bez šance na záchranu, mohlo přece jen zachránit před zkázou, kterou si samo svou krátkozrakostí způsobilo. Páral však své hrdiny vyvedl z osidel konzumního života, změnil jejich postoj k základním hodnotám, lásce a práci. Pod vnějším tlakem, nikoli z vnitřní potřeby, provedl vnější proměnu svých postav. Ostatně před stejným problémem, jak si zachovat svůj rukopis a přitom proměnit své vidění světa stál tehdy i L.Fuks a o něco později též L.Hrabal. Každý ho řešil, jak uměl.

Káš satirik věděl velmi dobře, že po zákonech groteskní paraboly nemůže čtenáře přesvědčit o žádných kladných tendencích, i kdyby nakrásně v realitě byly. Nástroje, jimiž satirik pracuje, na to prostě nejsou zařízeny, katastrofálně selžou v okamžiku, kdy jsou používány k vyvolávání růžové nálady. Páral se proto rozhodl užít postupů jeho metodě nejblížešších - parodických. Jeho "fígl" spočíval v tom, že nepsal parodii na určitý žánr, nýbrž že parodické prostředky narouboval na grotesku, čímž je do značné míry zastřel. Tím vznikla ona už zmíněná "dvojdmost" jeho próz od Profesionální ženy: parodie je to takřkajíc napůl, čtenář si není jist, co myslí autor vážně /tedy kriticky/ a co zesměšňuje, zlehčuje, paroduje. Smíšení dvou polch, kritické a znevažující, satirické a parodické, je záměrné, umožňuje autorovi kdykoli se ubránit výtkám skepse a bezvýchodnosti /má přece optimistický závěr/, ale i výtkám banality a kyčovitosti /je to přece parodie/. Prostředky parodující banalitu kladu a "polepšení" hrdinů nasazuje zpravidla až poté, co naplno rozvinul své groteskně satirické líčení panoptikálního sladkého života v severočeském kraji.

Proto Št. Vlašín a jemu podobní nadšeně přijali tyto knihy jako tradiční reálné příběhy, obražející život, jako Páralovu snahu tematizovat kladný ideál, zatímco pronikavější kritici už tu větřili nástrahy - Vl. Dostál se, jak víme, domníval, že Páral prostě podléhá postupům, jež paroduje. Ve skutečnosti Páral parodičnost obratně zastřel tím, že ji narouboval na svou groteskní parabolu a dal tak kritikům i čtenářům na vybranou, aby jeho texty chápali buď jako "hru na literaturu", v níž zejména v určitých situacích překryje groteskní polohu nenápadně parodie na čtivo /podle H. Raka hrdina Mladého muže & bílé velryby "není vzat ze života, nýbrž...z pokleslé oficiální literatury tzv. socialistického realismu"/, nebo aby je naopak četli jako vážně míněný pokus groteskními prostředky nalézt a pojmenovat "pojivý princip dnešní společnosti", jak mínil jeden kritik. Chytrý ironik se mohl za rohem škodolibě smát: vyšlo mu to - vlk se nažral a koza zůstala celá.

Ale smál se jen do doby, než vyšel další román Radost až do rána /1975/. Tehdy převládł v kritických ohlasech doslova údiv nad laciností a povrchností, s nimiž tu autor udělal z černého bílé, ze záporu klad a z pekla ráj. "To, co dříve právem odsoudil jako maloměšťácké živoření, nabízí náhle jako socialistický životní ideál," stálo v jedné recenzi. Dalo by se říci, že v tomto románu je předveden proces smíření se skutečností, jejíž odpornost byla ad oculos vylíčena, bezduchý životní styl provokující zprvu hrdiny příběhu ne-

ní překonán jejich jiným, vyšším životním názorem, hrdinové se prostě podřídí a namlouvají si, že se jen "naučili" jinak vidět svět, když se zbavili své vydědění, osamělosti a výlučnosti. Křečci ve stísněných mosteckých panelácích, odpuzující čtenáře přízemním stereotypem živoření, se promění jako kouzelným proutkem v svobodně o sobě rozhodující a své důstojnosti si vědomé lidi. Tím kouzelným proutkem je láska a práce, dvě základní hodnoty, kolem nichž Páral od první knížky krouží a jejichž kladný význam pro současníky by chtěl umělecky "pojednat", jenže vždycky ho zradí jeho satiricko-groteskní přístup a on ukáže jejich degradaci. Prozření "trosečnice" Violy a "outsidera" Kazana má být důkazem, že i banalita lásky a všednost práce a shánění poskytne člověku "radost až do rána", čili naplní jeho život smyslem, který mu předtím unikal - jaksi jeho vinou. Tady už zbavil Páral deformaci svých postav a příčiny jejich civilizačních stigmat jakékoli společenské motivace: ocitli-li se někdo na okraji [] společnosti svou vinou, je zase jen na něm, aby se odtud dostal, aby našel své místo v kolektivu. Recept na to je jednoduchý: přijmout život takový, jaký je a neprotestovat žádným způsobem proti tomu, čím jedince zpotvořuje. Tlak všudypřítomného stereotypu, konformity, stádnosti a bezduchosti, jenž neumožňuje člověku být sám sebou, lidsky se rozvíjet a jehož vysledováním dodával Páral kritickou naléhavost svým předešlým satirickým groteskám, zcela zmizel.

Tady už stěží můžeme přijmout vysvětlení H. Raka, že si tu autor "hraje" s literární šablonou milostných romancí z lidových čtení. Parodii tohoto čtení nevnímáme, pro takovou literární "hru" tu nalézáme jen chatrné záchytné body. Spíše náš autor prostě přehnal svou suverenitu a odhodlání dokázat, že lehkou rukou demiurga může ve svém parabolickém světě vše. Vsadil opět na oscilaci mezi vážností a znevažováním, kritičností a parodičností, oscilaci, jež byla až dosud působivá a stvrzovala jeho originalitu, tentokrát ale při proměně svých hrdinů ztratil cit pro míru a důsledkem je dojem násilnosti, umělecké neserióznosti. Snaha stůj co stůj pojmenovat groteskními postupy kladný, pojivý princip socialismu zavedla Párala do zjevné umělecké krize.

To potvrdil i další "román naděje" Generální zázrak. Tady už autor jen obratně hýbe svými figurami podle obvyklého schématu, páry střídají na obrtlíku své partnery a opakují se už z předešlých textů známé typy: životem znuděný intelektuál, jenž po vystřídání několika partnerek je zaskočen poznáním, že láska ženy přece jen

taky muže povznáší a přináší mu "generální zázrak", pak je tu páre naivních mladých lidiček, kteří se musí pořádně popálit, aby zjistili, že patří k sobě, potom ještě typ ženy bezmezně oddané a milující, typ svůdnice, typ naivky atd, atd. I Páral musel pochopit, že se opakuje, že zploštuje životní téma, jež české próze objevil a že je nejvyšší čas najít nějaký způsob, jak obrodit svou tvorbu.

/Dokončení/

Milan Jungmann

Před sedmi lety tohoto hrubého času smluvilo se asi sto padesát lidí, kteří podepsali Chartu 77, že půjdou na železničářský ples. Většinou se do kulturního domu na Vinohradech ani neocetali, a kteří ano, byli ztama brzo vyprovozeni či vyhozeni. Několik lidí bylo zadrženo, například herec Pavel Landovský, a několik zraněno, například dramatik Pavel Kohout, a všichni byli zúráženi. Já jsem tam nešel, sčkoliv se mi chtělo jít. Odradilo mě neopatrně bujaré chystání se na ten ples, které si říkalo o penderk, jenž v té plesové sezóně už dávno visel ve vzduchu níž než než lustr.

Tehdy myslím došlo k jakési změně v chování policie k nám. Postoj a způsob, který si k té příležitosti dala aprobovat, je od té doby stále připraven k užití. Domnívám se tak, protože až do té doby policie s lidmi, jaké měla před sebou toho večera, tak surově nejednala. A už jí to zůstalo. Myslím, že se na ten ples chystala daleko víc než ti přiselepí a přihluchlí železničáři.

Asi jako jsem se na svůj první ples hotovil před osmatřiceti lety já. Bylo to roku 1946, myslím že v červnu, a byl to ples maškarní. Pořádali ho zlinští sokolové v sokolovně a já, povzbuzen literaturou, které maškarních plesů ráde užívá k zapředění příběhů, jsem navrhl kamarádům, abychom naň šli. Můj nápad se jim v slovní formě líbil, ale čím konkrétněji, tím víc ho považovali za zbytečný, až jsem v tom úmyslu zbyl sám. Bylo to opravdu cosi bláznovsky odvážného pro nás, vyrostlé za Protektorátu, v němž se nesmělo tancovat.

Chtěl jsem jít v nějaké přiléhavé masce, moje představy však zkrátila slabá nabídka té soukromé půjčovny kostýmů, kde jedině, co jsem si mohl obléct a co mě trochu zajímalo, byla uniforma rakouského důstojníka, vyrudle modrá. Na obličej půjčili mi černou škrabošku. K uniformě patřila šavle.

Spádem mého podnikání bylo, jen si to tu přiznejme, abych konečně prožil nějaké galantní dobrodružství. Při svých pomalu dvaceti letech

nechtěl jsem dál čekat, co se uráčí té a té dívce, které se mi líbila, s níž já si však netroufal prozluvit o věcech zajímavějších obě strany, proto jsem k ní jako pak i k další mluvil notericky jen o tom, co je zajímavé pouze jednou a zvědavě, jak vysvitlo z jejich pozdějších sňatků. From toho, byl jsem vždy léta věrný té, na níž jsem myslel, ale ne z morální zvěsady, nýbrž z duševně tělesného sestavení, jež mi nedovolovalo skoro nic. Když například Franta Zelenka nám jednou namluvil dvě cerky, jež skutečně šly s námi pak do lesa /i pokrývku si vzaly a houpačí síť/, a on začal tu svou už líbat, já jsem tu druhou pořád houpal v síti a blbost toho počínání ochromovala mi ruku, takže ona /hubenější a inteligentnější/ mě s ironicky přimhouřenými očima pobízela: "Přidejte trochu!" Tento zážitek mě nadlouho odradil od každé nevěrné myšlenky, já přeci věděl, koho chci houpat! - Tím maškarním bálem minul jsem vzít svůj mládenecký osud konečně do vlastních rukou.

Úspěch byl znamenitý, ale jiný. Jak jsem vkročil do sálu, u jehož vchodu mi s radostným úžasem zasalutovali dva staří šedaví sokolíci, hned jsem pocítil svou nápečnost a zároveň opuštěnost. Rejdily tam skoro samé smyálené maškary, jako čert, liška, siamská dvojčata a jistě i nějaká piková děma. Byl jsem mezi těmi pitvorami jediná opravdická postava, ovšem z jiné doby. Z doby, k jejíž příznačné postavě zralejší část sálu musela mít významný vztah; vztah k princeznám je nevýznamný. Ze soudů o té době však už vyvanula ostrost. Přijít v masce, jejíž originalitu bych dnes velice uznal, v uniformě oficíra německého, nepačalo v úvahu. Jak je vše, pravda, zvláštní. - Dále tam byli muži v mysliveckém nebo v battledresu a sokolové, což se, vidíte, nebralo jako maska. Ženy byly většinou stejné v šatech jen odlišně pruhovaných, jině střižených či prostřižených, s banálními sametově černými či flitrově lesklými štítky na očích. Některé si mě hned všimly: "Kde máš koníčka, vojáčku?" Kašpaři, myslivci a odbojáři

chtěli mi brát tu šavli.

Zatímco masky se točily uprostřed, dovidám se, že umřel Andropov, podél stěn postávali nemaskovaní starší muži, kteří se sklenicemi v rukou se přišli jen dívat. Dělalí přede mnou hepták, zajímalo je číslo mého regimentu a nabízeli mi své sklenky. Jistě jsem zkusil i tančit, vzpomínám, že mě vyzvala nějaká maskovaná paní. O jejích zralých ňadrech, abyste dostali, co čekáte, a také aby byl naplněn žánr, se mi pak řeckně zdělo. V uniformě mi bylo horko, brzo jsem se tlačil na vzduch.

Chodby plné rozjařených mladých lidí v pátech. V šenku, kam jsem si šel na limonádu, pivo ani víno jsem nepil, hlaholili staří chlapi s rozeplými límečky bílých kožil a uvolněnými šlajfkami. V tlačenici mi ihned zjednali místo, začali zpívat "když jsem maširoval ku hranici", kdosi mi zapletil džbánek vína a už jsem se s několika veterány radoval z nečekaného shledání. Já na tom plese šel z náruče do náruče. "Já jsem ten cé ké polní maršálek," pěli kamarádi, když jsem od Píavy musel ustoupit k pisoiru. Tam už se chladili dva dočervena veselí kluci od naší kumpačky, začali mi zpívat "generál Laudon jede skrz veznici" a nepropustili mě, dokud jsem neřekl heslo. Po celou dobu úkonu mi ovšem vzdávali čest. Stál jsem pak zas opřen o chladivé kachlíky v šenku, na jeho místo postupuje prý nějaký Černěnko, držel jsem džbánek, do něhož mi přilávali, a od záchoďa pořád zněla ta vělečná česká píseň o mnoha slokách. Škrabošku jsem dávno strhl. Když jsem narychlo, ale čestně jak se na rakouského oficíra patří, dopil, podařilo se mi "odpoutat se". Kráčel jsem teplou nocí a za mnou sokolovna duněla písní Hercegovina leutr rovina.

Hle, jak jeden muž na svém místě může dát ráz plesu. Tak jsem pěkně zamluvil ten železničářský ples, abych nemusel uvažovat o jeho smyslu či dokonce o smyslu Charty 77. Jenže jsem se octl nad propastí úvah o tom, jak už na tom sokolském plese roku 1946 nad lustrem visel pendrek.

